

Հայկական գիտահետազոտական հանգույց Armenian Research & Academic Repository

Սույն աշխատանքն արտոնագրված է «Ստեղծագործական համայնքներ
ոչ առևտրային իրավասություն 3.0» արտոնագրով

**This work is licensed under a Creative Commons Attribution-NonCommercial
3.0 Unported (CC BY-NC 3.0) license.**

Դու կարող ես.

պատճենել և տարածել նյութը ցանկացած ձևաչափով կամ կրիչով
ձևափոխել կամ օգտագործել առկա նյութը ստեղծելու համար նորը

You are free to:

Share — copy and redistribute the material in any medium or format

Adapt — remix, transform, and build upon the material

3487

618.2[✓]

2-26

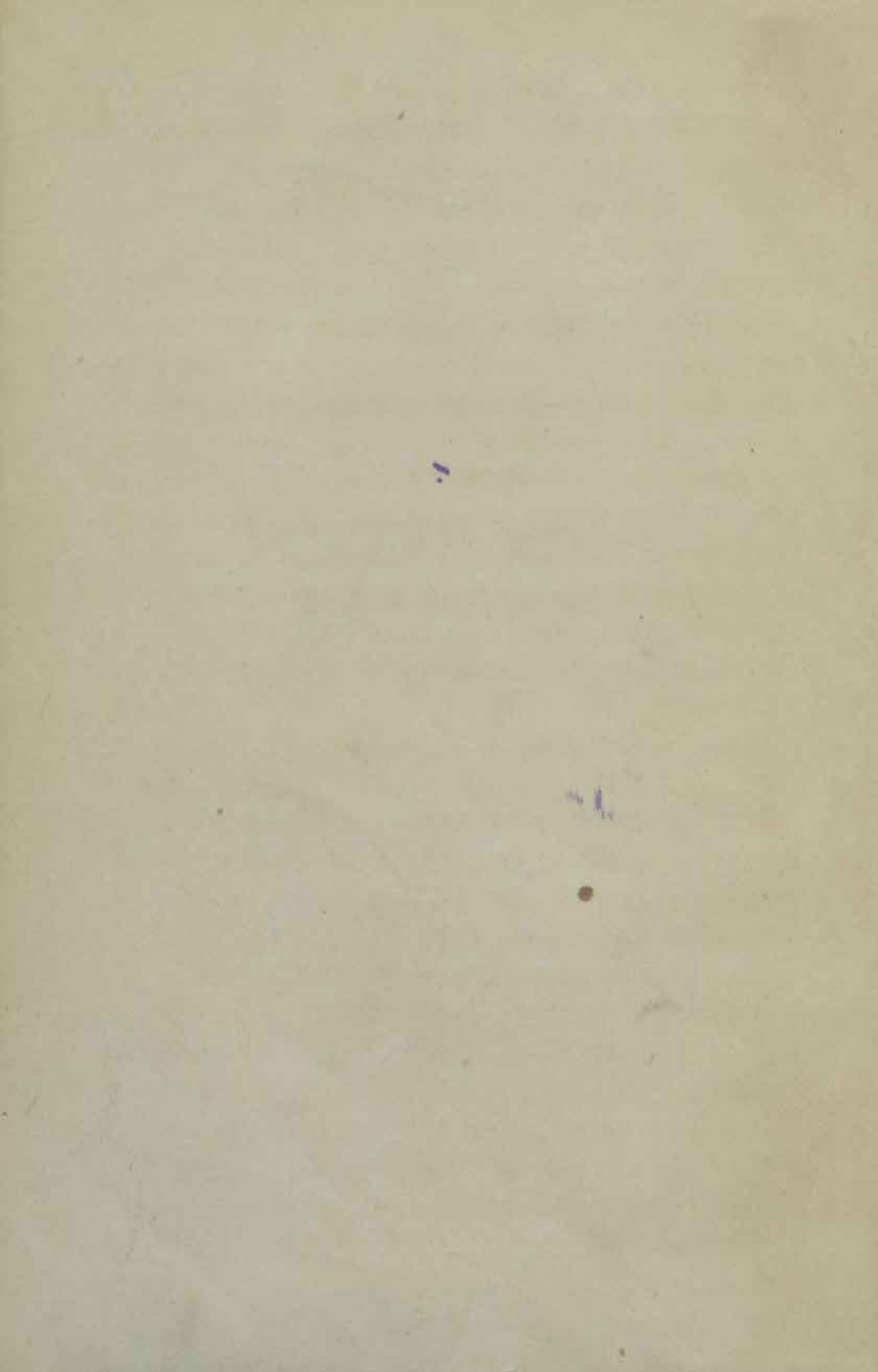
8341

XIX h.

2010

6.

ix

610
121-20

ԳԱՂՏՆԻՔ

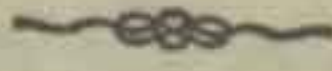
618.2
Z-26
ux.

ԲՆՈՒԹԵԱՆ

ԿԱՄ

ՍԿԶԲՈՒՆՔ

ՄԱՐԿԱՅԻՆ ՄՆԵԴԱԿԱՆՈՒԹԵԱՆ

ԵԻՐՈՊԻՈՅ ԻՄԱՍՏԱՍԻՐԱՅ

ԱՐԴԻ ԴՐՈՒԹԵԱՆ ՀԱՄԵՄԱՏ

ԱՐՄԵՆԱԿ ՀԱՅԿՈՒՆԻ

1003
10231

ՀԱՆՐԱՅԻՆ ԳՐԱԳՐԱՐԱՆ
ПУБЛИЧНАЯ БИБЛИОТЕКА
7/1-1922

Կ. ՊՕԼԻՍ

ՏՊԱԳՐՈՒԹԻՒՆ Պ. ԱԷԶՎԷՏԵԱՆ

ՀԵՅՅՅՄ.ԱԿ.

ՀԱՅԿԱՍՏԱՆԻ ԳՐԱԳՐԱԿԱՆ ԿԵՆՏՐՈՆ

ԳՐԱԳՐԱԿԱՆ ԿԵՆՏՐՈՆ

ՄԱՍԻՍԻ ԳՐԱԳՐԱԿԱՆ ԿԵՆՏՐՈՆ

ՄԱՍԻՍԻ ԳՐԱԳՐԱԿԱՆ ԿԵՆՏՐՈՆ

ԵՐԿՐՈՐԳ ՏՊԱԳՐՈՒԹԻՒՆ

ՄԱՍԻՍԻ Գ. ԳՐԱԳՐԱԿԱՆ ԿԵՆՏՐՈՆ

22617-60

ՀԱՅԿԱՍՏԱՆԻ ԳՐԱԳՐԱԿԱՆ ԿԵՆՏՐՈՆ

ՄԱՍԻՍԻ ԳՐԱԳՐԱԿԱՆ ԿԵՆՏՐՈՆ

1970

ՅԱՌԱՋԱԲԱՆ

Յ.յս գրքոյկը՝ որ աշտօր Հայ հասարակութեան կուտամք, հարկաւ շատ մը տարածայնութեանց պատճառ պիտի լինի. բայց որովհետեւ մենք աւելի սկզբունքի կը ծառայեմք քան թէ սովորութեան, և միանգամայն կը փախարքիմք որ ազգերնիս ամեն տեսակ ուսմանց, դիտութեանց և արհեստից մէջ յառաջանայ, չեմք կարող ամենեւին միտ դնել տարածայնութեանց. վասն զի դիտութիւն մը ուսմունք մը եւայլն ինչ նիւթի վրայ ալ կ'ուղէ թող լինի պէտք է հրատարակուի. այլ մանաւանդ այնպիսի դիտութիւններ որ ուղղակի մարդկային սեռին կը վերաբերին:

Պէտք է՝ դիտնալ թէ բնութեան մէջ գտնուած ամեն օրէնք Տիեզերական են. և բնութիւնը չունի այնպիսի օրէնք մը որ մասնաւոր լինի. ամենատարին ճճիներէն սկսեալ մինչեւ մարդս մի եւ նոյն օրէնքներով կը ծնին, կ'ապրին, կը ծնանին և կ'այլափոխին կամ կը մեռնին. նմանապէս բուսականները, հանքայինք եւայլն մի եւ նոյն օրէնքներով կը գոյանան, կը դոյսայնեն եւ կ'այլափոխին. և բոլոր տիեզերքին մէջ իր մը, շամանթաղ մը, դոյսացութիւն մը անգամ չիկայ որ զատ կամ մասնաւոր օրէնքի մը ազդեցութեան ներքեւ գտնուի:

Յ.յս ըսածնիս ազայուցանելու համար հարկ է մեզ քանի մը օրինակներ տանք. Ղերմութիւնը այնպիսի ազդեցութիւն մը կամ գոյութիւն մի է, առանց որոյ ամենեւեւին իր մը ոչ կրնայ գոյանալ և ոչ ալ ապրիլ. վերջո՛ւր Ղերմութիւնը իրի մը մէջէն՝ ահաւասիկ նոյն իրը կանյայտանայ, վասն զի ամեն իրի կենսական գորութիւ-

որ ջերմութենէն կախումն ունի գլխովին ։ Տիեզերական Աշխարհաց բանակը միմիայն ջերմութեան շնորհիւն է որ գոյ է . նմանապէս նոյն ջերմութեան շնորհիւն է որ ամենատորին ճճի մը , բոյս մը , հանք մը եւայլն գոյացած են եւ կ'ապրին . եւ ինչպէս որ այս ետքիներէս մէկուն ջերմութիւնը վերնալով ինքն ալ կ'անյայտանայ , նոյնպէս ալ բոլոր տիեզերք կ'անյայտանայ՝ թէ որ ջերմութիւնը վերնայ նորա մէջէն ։ Արաւ է որ մարդս դեռ չիկարողացաւ գիտնալ թէ ինչ են ջերմութիւնը և գոյութիւնը . և ասոնց վրայ լուսարանելու անկարող գրտնուեցաւ դատ դատ . այլ սակայն կարող եղաւ գիտնալու թէ գոյութիւնը ջերմութեան հետ անքակտելի է և թէ անով է միայն որ իր մը գոյ է . խիստ երեւելի բնազիններ թէ և շատ ջանացին՝ այլ սակայն ամենեւին չի կրցան միջոց մը գտնել որ իր մը գատնին ջերմութենէն և կամ թէ ուրիշ խօսքով ջերմութիւնը պակսեցնելին իրի մը մէջէն . բնութիւնը ծաղրեց մինչեւ այսօր մարդկային այս ջանքը և տարակոյս չիկայ որ յաւիտեանս ալ պիտի ծաղրէ ։ Ջերմութենէն ետքը լոյսն որ գոյացութեան կամ կենսականութեան մէկ գլխաւոր տարրը կը կազմէ ։ Ինչպէս որ ընդհանուր Տիեզերքին՝ նոյնպէս ալ մանանեխի հատէ մը բիւրաւոր անգամ փոքրիկ ճճի մը վրայէն կամ մէջէն չիպակսիր , լոյսով է որ տիեզերքը և ստորին կենդանի մը միահաւասար կերպով երջանկութիւն կը վայելեն ։ կը գունաւորին եւայլն ։

Աերջապէս օրէնք մը բնութեան Ծոցին մէջ չի կրցնար գտնուիլ՝ որ ընդհանուր չիլինի . ամեն իր մի և նոյն օրէնքով կը գոյանան , մի եւ նոյն օրէնքով կ'ապրին , մի և նոյն օրէնքով կը յղանան և կը յղացնեն և մի եւ նոյն օրէնքով կ'այլափոխին . և ինչպէս որ ջերմութեամբ կը գոյանան կը կենդանաւորին , լուսով կը գունաւորին , ուստիքով եւայլն կը սնանին , նոյնպէս ալ կը յղանան և կ'

յղացնեն . և բոլոր տիեզերքին մէջ բան մը չիկայ որ չի
 դանայ կամ չի յղացնէ . ամեն իր երկու սկզբունքն ու-
 նի . արական և իգական . յղացնող և յղացող կամ ար-
 տադրող , օղը , ջուրը , հողը , հանքը , բոյսը , ճճիք , սո-
 դունք , թռչունք , ձկունք , շորքոտանիք եւայլն երկասեռ
 են . մինչեւ անգամ լոյսն և ջերմութիւնը . միլիոնաւոր
 արեգները , աստղերը , մոլորակները , որոնք ամենքն ալ
 դանազան տեսակ գոյացումն , շարժում ունեցող աշխարհք-
 ներ են ամենքն ալ ուրիշներէ արտադրուած են . լուսի-
 նը այս աշխարհէս և մեր արեգակնային դրութեան մէջ
 դանուած աշխարհքները արեգակէն արտադրուած և ծնած
 են . և մեր արեգակն անշուշտ ուրիշէ մը արտադրուած
 է , և օր պիտի դայ անտարակոյս . երբ մեր երկիրն ալ
 ուրիշ երկիրներ արտադրէ և ինքը կեդրոն լինի , ինչպէս
 որ արեգակն է այսօր մեր դրութեան կեդրոն :

Ասոնց նման է նաեւս յղութեան օրէնքը , և Տիե-
 ղերքին մէջ բան մը չիկայ որ զուգաւորութեամբ չի յը-
 դանայ և չի ծնի . և ամեն իր կամ գոյութիւն իւր արա-
 կանը և իգականը ունենալով զուգաւորական օրէնքին
 հպատակ են աւանց բացառութեան . և ինչպէս որ բիւ-
 բաւոր տիեզերաց մէջ կենդանութիւն չի գտնուած կէտ
 մը չիկայ , նոյնպէս ալ զուգաւորութեան օրէնքով չի
 շարժող իր մը չիկայ և բոլոր տիեզերքները իւր մէջը
 առնող ահարկու տարածութիւնը շարունակ նոր աշխարհք-
 ներով , տիեզերքներով ճոխանալու վրայ է . . . Հոս
 մարդկային ամբարտաւանութիւնը պարտի խոնարհիլ Ա-
 ՆՈՐ առջեւ որ հրամայեց և սկսաւ ստեղծագործութիւ-
 նը . որքան տարապօյման յիմարութիւն է բոլոր այս
 խորհրդաւոր տիեզերագործութեան մէջ Արարիչ մը չի
 տեսնելը , խորհող Արարիչ մը . . . երկրագագեղի Արա-
 րիչ մը :

Դառնալով մեր բուն նպատակին խօսիմք մեր անձե-

բուն վրայ, մեր վրայ՝ որ Արարչին ամենէն զարմանալի արարածներն եմք և սկսիմք խորհիլ թէ մենք ինչպէս վարուելու եմք այն տիեզերական մեծ օրէնքին նկատմամբ որ կը պատճառէ նոր գոյացութիւններ. մտածեմք մի անգամ թէ մենք ի՞նչ պարտականութիւն ունիմք ածելու նկատմամբ, և թէ այս պարտաւորութիւններն ի՞նչպէս պարտիմք կատարել. . . այլ սակայն մեր աշխատութիւնը Ազգերնուս արդի կացութեան աւելի օգտակար ընելու համար նախ բացատրեմք մարդկային ծննդականութեան սկզբունքը :

Չեղաւ դիտութիւն մը և կամ ուսում մը, որ առաջին անգամ ձայնը լսուելուն չի դատապարտուեցաւ. Գալիլէոս Հաուվայ Պապերէն մէկէն անիծուեցաւ և բանտարկուեցաւ՝ Ատեղարաշխութեան մէջ իւր ըրած նոր գտումներուն համար, և ուրիշ քանի քանիներ սյրուեցան աքսորուեցան տանջուեցան, նոր դիտութիւններու հեղինակ կամ հրատարակիչ լինելուն համար, ուստի մենք որ նոր գտում մը հրատարակելու ձեռք չեմք դարկած, այլ միայն մենէ շատ լուսաւորեալ և բարեկարգեալ ազգաց մէջ միլիոնաւորներով հրատարակուած, համալսարաններու մէջ դաս տրուած և դրեթէ իւր կատարելութեանը հասած դիտութեան վրայ պիտի խօսիմք, ամենեւին փոյթ չեմք կրնար ընել, թէ որ խել մը գլուխներ խոժտին մեզ դէմ և դատապարտեն մեզ և մեր աշխատարարութիւնը, մանաւանդ որ յոյսերն իս մեծ է ժամանակին և արդի երիտասարդութեան վրայ. որոնք մի միայն կան այսօր ամեն տեղակ դիտութեանց քաջալերութիւն կարգացող :

Սակայն չեմք ուզեր առանց քանի մը խօսք ըսելու անցնիլ մեր արդի հրատարակած Սկզբունք Ծննդականութեան անուն դիտութեան վրայ, և չի յայտնել թէ ինչ օգուտներ ունի այս դիտութիւնը և թէ որքան վնասներ

յառաջ կրնան գալ այս գիտութեան վրայ տղէտ լինելէն ։
 Ամէն բանէ առաջ տա յիշել օրինաւոր է թէ մարդ-
 կային ազգը օրէ օր լուսաւորելու ։ բարեկարգելու և իւր
 կատարելութեանը հասնելու համար ։ պարտաւոր է աշ-
 խատիլ որ աշխարհիս վերաբերեալ ամեն գիտութեան և
 ուսման տեղեակ լինի ։ առանց ամենեւին նկատելու թէ
 քաղաքականութիւնը և ժամանակի սովորութիւնը ինչ
 աչքով պիտի նային նոցա վերայ ։ ինչու որ գիտութիւն-
 ներն են միայն որ մարդս իւր բնակելիք աշխարհին գաղտ-
 նիքներուն տեղեակ ընելով ։ զանի օրինաւորաբար վայե-
 լելու միջոցները կը գիւրացնեն ։ Արարացիք թուագիտու-
 թեան շնորհիւր աստեղարաշխութեան գիտութիւնը գտան
 և իրենց օրերուն շարաթներուն ։ ամիսներուն և տարի-
 ներուն սահման դրին ։ Աշխարհագրութեան շնորհիւր
 Քրիստափոր Գոլոմպոս Ամերիկան գտաւ ։ ուր հիմա 50
 միլիոնի մօտ մարդկային բազմութիւն մը կը բնակի և կը
 բազմանայ եւայլն եւայլն ։ իսկ անդամազննութեան գի-
 տութեան շնորհիւն է որ մարդկային ազգը բնաջինջ ը-
 նող շատ մը հիւանդութիւններու դարմանները գանուե-
 ցան հալածուեցան ։ վերջապէս զանազան տեսակ գիտու-
 թեանց շնորհիւն է որ աշխարհս իւր արդի երջանկութեան
 մերձ կացութեան հասաւ և օրէ օր պիտի աւելի երջա-
 նիկ և խաղաղ լինի ։ քանի որ մարդկային միտքը լուսա-
 ւորող գիտութիւնները կատարելագործուին ։

Մեր այս գիտողութիւններնուս Ներսիսից և Ամերի-
 կայի ամեն լուսաւորեալ ազգեր համողաւած լինելով
 դժուելով կը նախատեն այնպիսի Ազգ մը որ գիտութիւն-
 ներէ խորշելով յետադիմութեան մէջ կը մնայ և չ'օգնէր
 մարդկային Ազգին կատարելութեանը ։

Մենդակամութեան գիտութեան օգուաները թէ որ
 մի առ մի յիշելու ելլեմք ։ կարող չեմք ամենեւին այս-
 պիսի փոքրիկ գրքոցի մը մէջ զանոնք ամփոփել ։ ուստի

բաւական կը սեպենք սա չափա միայն ըսել որ, եթէ
 աղջիկ մը իւր ստամոքսին կազմութեանը և գործողութեանը
 տեղեակ լինելով կը զգուշանայ որ և իցէ կենաց վստահար
 կերակուրներ ուտելէ, և իւր կուրծքին և մէջքին կազ-
 մութեանը և ներքին գործարանաց հմուտ լինելով՝ կը զգու-
 շանայ (քորսէի) վտանգաւոր սովորութիւնէն. նոյնքան ալ
 նա իւր ծննդական գործարանաց, այսինքն գլխաւորարար
 իգութիւնը կազմող գործարանաց կազմութեանը և գոր-
 ծածութեանը վրայ տեղեկութիւն ստանալով՝ պիտի ըզ-
 գուշանայ բոլոր այն երկիւղալից գաղտնի սովորութիւն-
 ներէն՝ որոնցմով աղջիկները շատ մը հիւանդութիւններու
 ենթակայ կը լինին. և դարձեալ ինչպէս որ իւր ստա-
 մոքսին շէնքին վրայ սոգէտ եղող մը միշտ վտանգաւոր
 ընթացք մը ունի իւր կերութեամբն մէջ, նոյնպէս ալ իւր
 ծննդական գործարանաց շէնքին փափկութեանը վրայ
 սոգէտ աղջիկ մը հարկաւ զոհ պիտի լինի իւր սոցիտու-
 թեանը. . . Նակ ասոնցմէ՛ ՚ի դատ թէ որ ամեն ամուս-
 նացող մարդ կատարեալ տեղեակ լինի իւր երջանկու-
 թեանը համար իրեն յանձնուած կոյսի մը ծննդական
 գործարանաց փափկութեանը՝ հարկաւ շատ մը շարիքներ
 պիտի վերնան աշխարհէս, որ յառաջ եկած են էրիկ մար-
 դոց այս կէտիս վրայ ունեցած ցաւալի սոցիտութենէն :
 Ահաւասիկ մեր ապացոյցները ծննդականութեան գիտու-
 թեան կարեւորութիւնը հաստատելու համար. որոնք թէ
 որ բաւական չեն մէկը համողելու այս գիտութեան կա-
 բեւորութեանը, անանկին մենք ալ սերիշ խօսք մը չեմք
 կարող ընել. . . ասկից ՚ի դատ թէ խարշիկ մը ճերմըկ-
 ցընելը աւելի դիւրին է քան թէ այնպիսի մէկը ճշմար-
 տութեան առջեւ խոնարհեցնելը :

Նակ այսպիսի գիտութեան մը հրատարակումը թէ որ
 շատերուն աչաց գէշ կ'երեւայ, մեր մի միայն ըսելիքը
 սա է այսպիսիներուն՝ որ նախ Արարիչն համողեն որ այս-

պիտի ամօթալից անդամներ ալ ևս շիտայ մարդկային սեռ
 ուն՝ որոնց վրայ խօսիլն անդամ պարկեշտութեան դէմ
 է : Եղո՛ւկ որ մարդս իւր կրից ասորինաւոր գործադ-
 րութիւնը արիարար շկրնալ գործադրելովը՝ ծուռ աչքով
 կը նայի ամենագէտ Արարչին մեզի շնորհած այն եր-
 ջանկարար պարգեւներուն վրայ, որոնց օրինաւոր գոր-
 ծածութեամբը միայն հնարաւոր է խել մը թշուա-
 ռացուցիչ պատահարներէ աղատիլ և վայելել այն
 ամեն երանութիւնները՝ որ մարդկային ցեղին բաղմա-
 նալուն մի միայն միջոց եղող գործարաններն իս մեզ կը բ-
 նան մատակարարել . . . Եղո՛ւկ որ մեր այս դիտութեան
 վրայ ազէտ լինելովն իս կրած ապերջանկութիւնն իս շը-
 կըրնալով տեսնել՝ և նայն դիտութեան վրայ հմտութիւն
 ունենալով վայելել իք օրհնութիւններն իս շկարեւալով
 գուշակել՝ տեսակ մը տարուշ խաւարատիրութեամբ ամե-
 նախոնարհ հպատակ և թէ գերի եղած եմք մէկ սովո-
 րական նախասրաշարման մը, որով մարդկային սեռը օրէ
 օր տկարանալու և փճանալու ճամբուն մէջ մտած է :
 Արդ սիրելի ընթերցող, ով որ կ'ուզես եղի՛ր, ինչ գա-
 դափար կ'ուզես ունեցի՛ր . մի՛ անդամ կարգա՛յ սյս գիրքը
 ուշի ուշով և տես թէ որքա՞ն մեծ օգուտներ պիտի քա-
 ղես ասկից :

Արդի աշխատատիրութեանս կատարելութիւնը յայտ-
 նելու համար բաւական է կարծեմ թէ որ յիշեմ՝ հոս որ
 թէ ևս մենք տարիներէ յետէ այս դիտութեան ամեն մէկ
 ճիւղերուն մէջ բաւական հմտութիւն ստացած եմք, սա-
 կայն աւելի վստահելի ընելու համար մեր արդի աշխա-
 տութիւնը մեզ օգնական և առաջնորդ ըրած եմք Աւրո-
 պից ամենէն երեւելի բժշկականութեան, անդամադրն-
 ութեան և դահեկութեան դատատուները որ ասանք են -
 Նեկլ, Փ. Տըպօտ, Ըսթօլձ, Աէլբէօ, Մօրլէ, Տէսէր-
 մէօ, Տըկէօ, Աուլէմօ, Պըրնըս, Քամֆէլ, Մէրրիմէն օ

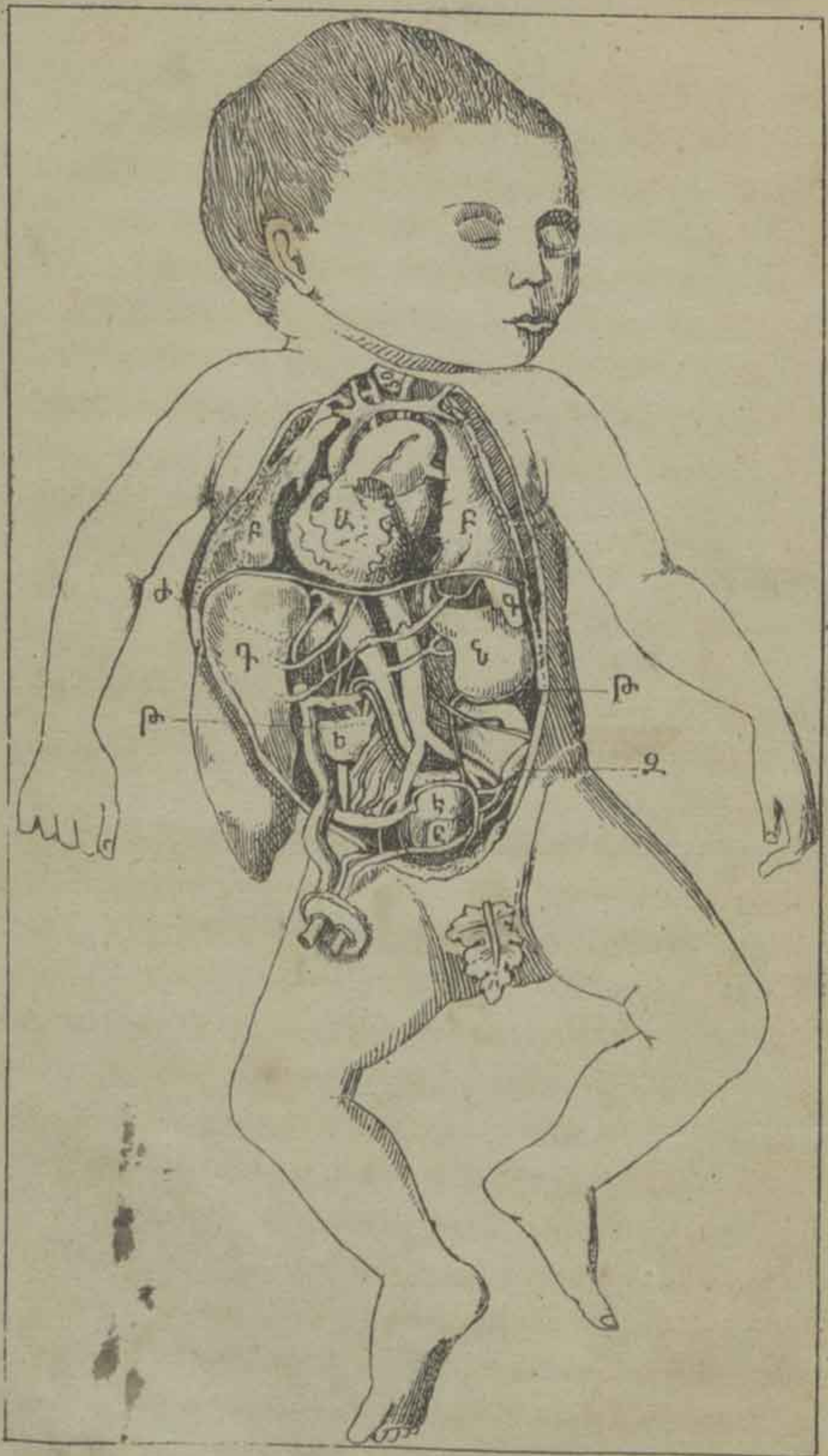
Պամուպօթամ, Տիուզ, Մէիքս, Րիկպի, Բէօ, Տէլամօթ,
 Աիզրէթ, Ըամէլի, Պուելօք, Կարաօիէն, Քէրրօն, Ժաք-
 քիւմէր, Սիմրօրն, Թիլլըր, Ըամիթ, Տըրէօլ, Տը Վիլի-
 էր, Մասամ Լաշարէլ, Անորէալ, Քալալէթ, Մ. Քօսթ
 վ. Ռ. Պըլլօք, Փ. Քաղօզ, Հան, Հալլօք, Թ. Լ. Նիքօ-
 լաս, Թէյլըր եւայլն :

Արդ ընթերցողը կրնայ մակարերել թէ՛ որքա՛ն
 թանկագին աշխատասիրութիւն մի է այս . և հետեւա-
 բար որքա՛ն անգթութիւն է այսպիսի գրքի մը վրայ ծուռ
 նայիլը . որոյ հեղինակը մի միայն իւր ազգակիցներուն
 օգտակար լինելու համար գիշերը ցորեկին հետ միացու-
 ցած այս աշխատութիւնս գլուխ հանած է :

Հարկ է հոս յիշել նաեւ որ մենք մեր կողմանէ որ-
 քան որ հնարաւոր էր հայերէն բառերով բացատրեցինք
 այն ամեն անգամագննական բառերը՝ որոնք ամեն Եւրո-
 պական ազգ Լատիններէնը կամ Հելլենականը կը գործա-
 ծեն . իսկ այն բառերը, որոյ անուն մը դնել մեր լեզուն
 չէր ներեր՝ եղածին պէս թողուցինք . մանաւանդ այն
 անունները որոնք անգամագննի մը անունովը կոչուած և
 այնպէս մնացած են : Իսկ բոլոր գործածած անգամագըն-
 նական բառերնուս բժշկական անունները գրքիս վերջն
 բացատրած եմք . միանգամայն պատկերները :

Ահաւասիկ մեր կողմանէ այսչափ յառաջաբանել-
 նուս յետոյ կը նուիրեմք մեր աշխատութիւնը Հայ հասա-
 յակութեան, յուսալով որ արդի բուսաւորեալ մտքերը
 բաւական համարձակութիւն ունին Աստուծոյ՝ գերազնիւ
 արարածոց շնորհած մէկ ամենազարմանալի գործարանին
 վրայ տեղեկութիւն ստանալու :

ՍԿԶԲՈՒՆԻ ԾՆՆԴԱԿԱՆՈՒԹԵԱՆ

ԳԼՈՒԽ Ա.

ԾՆՆԴԱԿԱՆ ԳՈՐԾԱՐԱՆԱՅ ՎՐԱՅ

ԸՆԴՀԱՆՈՒՐ ՏԵՍՈՒԹԻՒՆ ՄԻ

« Երկնից մարդկային սեռին շնորհած ամենէն գլխատ որ և ամենէն ընտիր պարգևը կեանքն է . որոյ յարգը շի ճանաչողը մարդկային ընկերութեան մէջ մնալու արժանի չէ » :

ԹԵԼԸՔ

Մենդական գործարանները՝ միւս ամեն գործարաններէն զատ , որոշ և ամբողջ գրութիւն մի կը կազմեն , եւ խրեանոյ գործունէութիւնը եւ կամ անգործունէութիւնը միայն համակրարար կամ անուղղակի կերպով ազդեցութիւն ունին ուրիշ գործարանաց վրայ . այլ սակայն այս ազդեցութիւնն խիստ զարմանալի եւ հետաքրքրական է մարդկային ամբողջ կազմում քին վրայ , այնպէս որ ամեն ուրիշ գործարաններ ասոնոյ նայելով կատարեալ կամ պակասաւոր կը լինին :

Թէ կենդանեաց և թէ բուսականաց մէջ մէկդի առնելով հազուադիւտ և անկարեւոր զանազանութիւնները՝ որ երբեմն տեղի կ'ունենան ,

Տննդ ականա թեան եղանակը միշտ մի եւ նոյն
կերպով կը ներդրուի :

Ընդհանուր առմամբ ամեն էակի բնական
դրութեան կապակցութեան հետ երկու մասնա-
ւոր նիւթեր կան , որք արու եւ էդ եւ կամ սե-
րական սկզբունք կը կոչուին , որոնց միաւորու-
թիւնը այն ինչ պարագայից տակ՝ նոր էակի մը
Տնունդ կուտայ . թէեւ երկու սկզբունքներն
զատ զատ առանձին բան մը չեն կարող արդիւ-
նաւորել :

Այս երկու սկզբունքները , այս կամ այն ե-
ղանակաւ միշտ կան , թէեւ տարբեր կացու-
թեամբ եւ տարբեր եղանակներով , սակայն միշտ
միաւորեալ են :

Մեզի ամենէն աւելի ծանօթ եղող էակները՝
ինչպէս մարդս երկու սկզբունքները միշտ զատ
ունի , եւ այս պատճառաւ արու սկզբունք ունե-
ցողը արական , եւ էդ սկզբունք ունեցողը իգա-
կան կը կոչեմք . արու անունը կուտամք սերմ
ունեցողին . եւ էդ անունը հակիթ ունեցողին ,
որանք նոր էակներու դոյութեան երկու գլխա-
ւոր պատճառներն են :

Երկասեռ անունը կուտամք ասորին կարգի
կենդանեաց այն մէկ քանիներուն , որոնց մէջ
երկու սկզբունքները մէկ անհատի մը վրայ կը
դանուին , ինչպէս են հասարակ հողի սրդերը ,
պղլուկները եւ այլն . եւ ասոնցմէ ոմանք այնքան
կատարեալ երկասեռ են որ՝ առանց երկրորդի
մը օժանդակութեանը առանձին կը միաւորին ,
կը յղանան եւ կ'ածեն կամ կը ծնին . իսկ ուրիշ-

ներ՝ ինչպէս սղբուկներն թէ եւ երկու սկզբունքներն եւ երկու տեսակ դործարաններն ալ ունին, սակայն իրենց կազմական բնութենէն առանձին կարող չեն յղանալ, այլ միշտ երկու հաս պէտք է որ մէկզմէկ յղայենն, եւ մէկզմէկով յղանան. աւելի կատարեալ կազմուածք ունեցող էակներու մէջ ամենեւին երկասեռ չի դառնաիր :

Ուր որ սկզբունքները զատ դրութիւն ունին՝ հոն մասնաւոր զանազանութիւններ ալ կան, այսինքն թէ սկզբունքներուն զետեղումը եւ թէ իւրեանց միաւորութեան ներդործութիւնը տարբեր են : Չուկերէն շատր որոնց կազմութիւնը ստորին է, մերձաւորական միութեան դործողութիւնը չունին, էգը հաւկիթները ջուրին մէջ կը թափէ եւ արուն բնական ազդումով մը իւր սերմը անոնց վրայ կը հոսէ, եւ ասանկով կը միանան հաւկիթն ու սերմը՝ առանց արուին եւ էգին մերձաւորութեանը :

Թռչունները՝ որոնք աստիճան մը բարձր են ձուկերէն, թէ եւ անկատար կերպով, սակայն միշտ երկու այլասեռ անհատները մէկզմէկու կուգան եւ երկու սկզբունքները այնպէս կը միացնեն՝ որ յղութիւնը ներքին կերպով, այսինքն էգին մարմնոյն մէջ տեղի կ'ունենայ. բայց որովհետեւ թռչուններուն հաւկիթները մարմինէ դուրս ելնելով կը կատարելագործուին, յղութիւնը ներքին իսկ կատարելագործութիւնը արտաքին լինելով Ածող կը կոչուին. իսկ այն էակները որոնց երկու սկզբունքները էգին մարմնոյն մէջ միանալէն եւ յղութիւնը ներքին լի-

նելէն ՚ի զատ հոն կը կատարելագործեն նոր
էակը՝ Յնող կը կոչուին . ինչու որ ասոնք իրե նյ
ձագերը կենդանի դուրս կուտան , փոխանակ
լով հաւկիթը տալու :

Ինչպէս որ յայտնի կը տեսնուի , բոլոր վե-
րոյիշեալ պարագաներուն տակ ալ գործողու-
թիւնը միշտ մի և նոյն է . երկու սկզբունքները ,
այսինքն արական սերմը և իդական հաւկիթը
միշտ կան , և ասոնց միաւորութիւնը՝ որ յղու-
թեան գործ կը կոչուին , միշտ տեղի կ'ուենանայ
նոր էակ մը կատարելագործուելու սկսելէն ա-
ռաջ , յղութիւնը և կատարելագործութիւնը
կ'ուզէ ներքին լինի կ'ուզէ արտաքին :

Կան էակներ որ երկու տեսակ միաւորութիւն
ունին , որոնց հաւկիթը կը ճաթի մարմնոյն մէ-
ջէն անցնելու ժամանակ , եւ նոր էակը թէեւ
հաւկիթէն կ'ելնէ ինչպէս թռչունները , սակայն
կենդանի կը ծնի :

Այս տեսակ կենդանիները կիսածող կը կոչ-
ուին , միաւորութեան երկու եղանակն յայտնե-
լու համար : Կան այնպիսի էակներ ալ՝ որոնց
ձագը ներքին կերպով կը ձեւակերպի , սակայն
կատարելագործուելէն առաջ դուրս կ'ելնէ , և
մինչեւ որ բաւական մեծնայ և ինքնին ապրելու
կարող լինի՝ կերպով մը իւր մօրը հետ միացած
կը մնայ . այս տեսակներն ալ կիսածին կենդա-
նիներ կը կոչուին . օրինակի համար վիրդինիայի
քաակաւոր մեծ մուկը :

Այս համառօտ դիտողութիւններէն յայտնի
կը տեսնուի թէ ինչ գործարաններ պէտք են սե-

ըսական դրութեան երկու սեռին մէջ. էդը անշուշտ
հաւկիթը արտադրող գործարան մը ունենալու
է, որ կը կոչուի Չուարարք, ինչպէս որ իրողու-
թիւնն այսպէս է, և անհատ մը թէեւ լինի որ
ամեն ուրիշ իգական մասերէն զուրկ լինի. սա-
կայն թէ որ Չուարարք ունի անիկայ՝ անշուշտ
էդ է և էդ կը կոչուի. իսկ ընդհակառակը՝ ան-
հատ մը առանց Չուարարքի էդ չի սեպուիր.
Թէեւ լինի որ ամեն ուրիշ իգական գործարան-
ներ ամբողջապէս ունենայ. վասն զի իգութիւ-
նը կազմող մի միայն գործարանն Չուարարքն է.
որմէ կ'արտադրուի հաւկիթը :

Չուարարքէն ՚ի զատ ընդհանրապէս տեսակ
մը ուրիշ գործարաններ կան, որոնցմով հաւկի-
թը մարմինէն դուրս կ'ելնէ երբոր հասուննայ, և
կամ արական սերմը անոնց մէջէն կ'անցնի յղու-
թիւն պատճառելու համար : Մնող կենդանիներ-
ը մասնաւոր գործարան մը ունին որ կը կոչուի
Արդանդ, ասիկայ ծակ գործարան մի է՝ ուսկից
կ'անցնի հաւկիթը հասուննալէն վերջը, և որուն
մէջ թէ որ յղութիւն պատահի՝ նոր էակի մը
կատարելագործութիւնը տեղի կ'ունենայ. ա-
տոնցմէ ՚ի զատ ուրիշ գործարաններ կան՝ որոնք
Արդանդը Չուարարքին հետ կը կապեն, և որոնց
միջոցաւ հաւկիթը Չուարարքէն Արդանդին մէջ
կ'անցնի :

Կան կենդանիներ՝ որոնց արդանդը անկատար
լինելով ձագը հոն չի կրնար կատարելագործուիլ,
և անոր համար դուրս կ'ելնէ և արտաքին կեր-
պով կը կատարելագործուի :

Արու գրու թեան մէջ նախնական գործարանը
անշուշտ արու սկզբունքը կամ սերմը արտադ-
րող գործարանն է՝ որ Ամորձիք կը կոչուի, որոյ
հետ կան ուրիշ գործարաններ ալ՝ որոնք արա-
կան հեղուկին փոխադրութեանը և ուղղու-
թեանը կ'օժանդակեն. սակայն արու սկզբունքը
գլխաւորաբար Ամորձիքը լինելով, առանց անոր
միւս գործարանները՝ անհատ մը արու չեն կա-
րող բնել և անհատ մը որ թէեւ զուրկ լինի ա-
մեն ուրիշ գործարաններէն և մի միայն Ամորձիք
ունենայ՝ արու կը կոչուի :

Բարձրագոյն աստիճանի կենդանեաց մէջ
բնաւ այնպիսի անհատ մը տեսնուած չէ՝ որ թէ
Զուարթք և թէ Ամորձիք ունենայ. և երկու
գործողութիւններն ալ կատարելապէս կատա-
րէ. թէեւ ինչպէս որ վերը յիշեցինք՝ ատորին
կարգի կենդանեաց մէջ կը գտնուի :

Մարդս սերական գործարաններու կազմու-
թեան կողմանէ ամենէն կատարեալն է՝ թէ էգ
լինի և թէ արու :

Կը վերջացնենք արտադրական գործարանաց
վրայ ըրած համառօտ դիտողութիւննիս, և կը
սկսիմք առաջին անգամ բացատրել իդական
արտադրական գործարանները :

ԳԼՈՒԽ Բ.

ԻԳՍԿԱՆ ԾՆՆԴԱԿԱՆ ԳՈՐԾԱՐԱՆՆԵՐ

Կնիկ մարդու ճննդական կազմուածքը, էրիկ մարդունէն աւելի հաւաքեալ է. եւ կը բաղկանայ արդանդին ստորին մասին ներքին և արտաքին կողմերը զետեղուած գործարաններէն: Ներքին գործարանները ասոնք են: Զուարարք, փալօպեան Տաշտք, Արդանդ և Իգամուտք: Իսկ արտաքինները ասոնք են. Հեշտական Լուսին, Արտաքին Բացուածք և Ստորակէտ:

1. ՀԵՇՏԱԿԱՆ ԼՈՒՍԻՆԸ, կըր բարձրութիւն մը կամ գեղեցիկ կանգուն մի է անհատին ընդհանուր կազմութեան համեմատ, և զետեղուած է կողքին առջեւը. այս կանգնումը մասամբ մը օսկորներով և մասամբ մը մորթապատ ճարպակից շինուածքով մը բարձրացած է. ասիկայ ծածկող մորթը՝ հաստ և առածգական է. բայց քիչ մը անտարածելի լինելով արտաքին բացուածքին մեծութեանը չինպատեր տղայաբերութեան միջոցին. չափահաս կանանց այս գործարանը մազով ծածկուած է:

Արտաքին բացուածքը, երկայնութեանը բացուած կամ ճեղքուածք մի է, Բունին փակարանին մէջ տեղի դժին վրայ զետեղուած վերէն Հեշտական Լուսինին, մաշէն Ստորաչրջանին և կողմերէն Արտաքին շրթունքներուն հետ կապուած՝ որուն մանրամասն բացատրութիւնը պարտիմք ընել:

Արտաքին Շրթունքները, երկու մտրթային ծաղ-
քեր են. խոտորնակի տափառկ և առջևի կողմը
ետեւի կողմէն աւելի հաստ է. ուր կը կապուի
Արտաքին Բացուածքը արտաքնապէս. ասոնք
Հեշտական Լուսինէն սկսելով և դէպ 'ի ետեւ
երթալով, աստիճանաբար մէկզմէկէ կը զատ-
ուին, մինչեւ որ ճիշդ մէջ տեղերնին հասնելով
դարձեալ մէկզմէկու կը դալջին, և ասանկով
յետակողմեան ծայրերը միացնելով տեսակ մը
յօդուած կը կազմեն՝ որ կը կոչուի Փուրքէթ.
և որն որ առաջին մերձաւորութեամբ կը բաց-
ուի: Արտաքին Շրթունքները մէկ արտաքին
կամ մտրթային մակերեւոյթ մը կը ներկայացը-
նեն, որն որ չափահասութենէն ետքը մաղով
կը ծածկուի. ասոնց ներքին կողմերը թաց, ո-
ղորկ և վարդագոյն են: Գեռահաս աղջիկներուն
Արտաքին Շրթունքներուն վերի կողմերն աւելի
հաստ և մէկզմէկու կցուած են, բայց տղայ բե-
րող կանանցը մէկզմէկէ զատուած և իրենց կա-
սնաւորութիւնը կորուսած են, ասոնք մտրթա-
յին և ճարպային նիւթերէ կը բաղկանան՝ որոնց
մէջ տեղը բազմաթեւ անջրպետ մը կայ, իրք
Ստորաշրջանին արտաքին երկունքուն շարունա-
կութիւնը, Թաղանդին այս շղային տարածման
և ներքին մակերեւոյթին մէջ տեղը մէկ հաստ
ճարպային և բազմախորշ բարունակ մը կայ մէկ
մասնաւոր պարկի մը մէջ լեցուած: Արտաքին
Շրթունքները թէ շնչերական և թէ շղային ըն-
դունարաններ ունին. իսկ Աւշկեան անօթները
դէպ 'ի երանաց Մասնքը կը յառաջանան:

2. ՅԵՒԵՐԺԱՀԱՐՍԸ կամ ներքին շրթունքները , արտաքին շրթունքները բաժնելով երեւան կ'ելնեն , երկու մածուցիկ ծալքերու կերպարանքով փոքրիկ աքաղաղի մը կառուարին նման , և ամփոփեալ են արտաքին շրթունքներուն ներքին մակերեւոյթին վրայ . ասոնք մէկզմէկու դպած կէտերնուն դուրս ցցուած են : Այս շրթունքները հաղիւ թէ արտաքիններուն մինչեւ մէջ տեղը կ'իջնան . բայց մինչեւ կղիթորիկ վեր կ'ելնեն , և հոն կ'երկծղին . այս երկծղման ներքին ճիւղը կղիթորիկի մէջ կը կորսուի . բայց միւսը կղիթորիկի երկու կողմին վրայ կ'ելնէ և երկու ծայրերը միանալով կամար մը կը կազմեն կղիթորիկին վրայ , որ կը կոչուի կղիթորիկեան կամար :

Ծննդեան ժամանակ , ներքին շրթունքները արտաքիններէն դուրս ցցուած կը լինին . բայց չափահասութեան ժամանակ արտաքիններուն մէջ կը ծածկուին . դարձեալ տղայ բերող կանանցը դուրս կը ցցուին . բայց այս աւելի արտաքին շրթունքներուն բացուելէն կը սլատճառի քան թէ նոցա բարձրութենէն :

Ամեն անհատի ներքին շրթունքները միատեսակ չեն . նաեւս կլիմայից տարբեր աստիճանի մէջ գտնուողներունը . ինչպէս Ափրիկէի մէկ քանի երկիրներուն կանանց ներքին շրթունքները շատ երկայն են , և Հօթթենդացի կանանց ներքին շրթունքները Ղենջակ անունը ստացած են : Ասկէց 'ի զատ վարլիէօի ըսածին նայելով կանանց այս գործարանը շարունակական ձգմամբ շատ կ'երկննայ : « Ես դեռահաս կիս մը տեսայ ,

կ'ըսէ հռչակաւորն կազող, որուն արտաքին բացուածքը մարմաշում մը ստացած էր իւր յղութեան սկիզբէն. նա այս նեղիչ մարմաշումէն ազատելու համար շարունակ կը մարմաշէր, և այս միջոցիս շատ անգամ իւր ներքին շրթունքներն ալ մարմաշելով տասն և հինգ օր վերջը գտաւ որ նոքա արտաքին շրթունքներուն կրկինը եղած էին: Ներքին շրթունքները մէկ թաքուն յօրինամաք մը պատրաստուած են՝ որ կարելի է տեսնել, ուսկից առատ հիւթ մը կը հոսի որմիշտ գրգռում կը պատճառէ:

3. ԿՂԻԹՈՐԻԿԸ, որ մէկ փոքրիկ և հաստատուն խաղաւարտ մի է, կղիթորին կը նմանի ղգայարար և կերպիւ մըն ալ կազմարար, որոյ ազատ ծայրը արտաքին բացուածքին առջեւի մասէն կ'երեւնայ արտաքին շրթունքներուն ներքին յօդուածէն կէս մասնաչափ ետեւ. ստոր մարմինը Ստորա-կողքին բաժանման երկու բարձերուն կցուած է, որոյ արմատները կցուելով և միանալով կ'իջնան յեռման տափարակ տեղին վրայ, ուր միանալով մի բազմախոռոչ մարմին մը կը ձեւացընեն երկու կողմանէ տափակ. և սակէց քիչ մը առաջ երթալով, մինչեւ յեռման առջեւի երկու կամ երեք գիծերուն առջեւը կը զատուին մէկըմէկէ. և կորանալով գէպ'ի առաջ վրաներնուն և առջեւնուն կորնիթիք մը կը ներկայացընեն և կամայ կամայ մեծնալով կամ յառաջանալով ազատ ծայրը կը հասնին, որ կը կոչուի կղիթորիկեան Մասնք:

Յղութեան առջի ամիաներուն մէջ շատ դըր-

Ժուար է մանկան սեռը որոշել՝ որովհետեւ կը-
ղիթորիկը կղիթորին չափ երկայն կը լինի այն
միջոցին և մինչեւ անդամ գոյութեան կանուխ
վիճակին մէջ . բայց ասկէջ անդին կը դադարի
աճելէ , և շատ կանանց կղիթորիկը նաեւս կը
փոքրիկնան : Կանայք եղած են՝ որ կղիթորիկ-
նին խիստ երկայն լինի . օրինակի համար՝ Պ. Քը-
րուվէլըր , կնկան մը կղիթորիկը տեսած է երկու
մասնաչափ երկայնութեամբ . և ուրիշ մը չորս
և մէկ քառորդ մասնաչափ երկայնութեամբ :
Մարդկային սեռին մէջ համբաւաւորեալ երկա-
սեռները այս տեսակին վերաբերեալ կ'իկներն
են :

Կղիթորիկը , կղիթորին նման մէկ կախուած յօ-
դակապ մը և կանդնեցնող ջիղ մը ունի : Էզին
ալ միզանոցին խողովակը բաղմախորշ մարմնոյ
երկու ճիւղերուն մէջ տեղէն կ'անցնի արուին
նման :

Էղիթորիկը , ներքին շինուած քին կողմանէ գըրդ-
ուող մածուցիկէն կը բաղկանայ . ուստի մեր-
ձաւորութեան ժամանակ արիւն կը լեցուի հոն՝
կ'ուռեցնէ զայն և կը կանդնեցնէ . և ֆոպէլթի
ըսածին նայելով կղիթորիկեան Մասնքը՝ կղի-
թորեան Մասնքէն աւելի առատ ջիղ ունի . և
ամեն Հեղինակներ միաբան են հաստատելու-
թէ , կղիթորիկն է կանանց աւփական զգացման
գլխաւոր կէտը :

Կ. ԳԱԻԻԹԸ , արտաքին բացուած քին վերի
կողմը զետեղուած եռանկիւն միջոցն է . ասիկայ
վրայէն կղիթորիկին՝ վարէն Միզանոցին՝ և կող-

մերէն Յաւերժահարսին հետ միացած է :

5. ՄԻԶԱՆՈՅԸ, Գաւիթին ճիշդ տակը կղիթորիկէն մատնաչափ մը վար զետեղուած է, և իդամուտքին առջևի մասին ամենամեծ տեղին ճիշդ վրան, ասոր բերանը ընդհանրապէս խողովակներէ աւելի ամփոփեալ է : Ամեն կանանց Միզանոցը մէկզմէկէ կրնայ տարբերիլ՝ մէկէն մինչև մէկ ու կէս մատնաչափ երկայնութեամբ, ասիկայ մեծ կանոնեան և կոր է, իր ներքին մասը խառնաչիօթ և կամ բոլորովին մէկզմէկու կցուած, ներքին սրատերը և մասերը որ կողքին առջև մէկզմէկէ կը բաժանին, յետման հետ տախարակ տեղի վրայ զետեղուած են կղիթորիկին երկու բարձերուն միաւորութեան ներքև :

Միզանոցին անցքը ջղային է և հաստատուն՝ ջղային մանրաթելներով դրուարեալ, որոնք կ'երեւնայ թէ փամփուշտէն շարունակեալ են, ասոր նման մէկ սպունդային հիւսուածք մը մածուցիկ մաշկին տակը կը գտնուի :

Երբեմն Միզանոցին բերանը արտաքոյ կարգի կերպով կ'ընդարձակի, Ֆլէմանտ՝ կին մը կը պատմէ որոյ Միզանոցին անցքին մէջ մատ մը կը մտնէ եղեր, և Մէյր՝ կին մը կը յիշէ որ այս գործարանով կրնայ մերձաւորիլ եղեր :

6. ՀԻՄԷՆ, իդամուտքը որ անկանոն բացուածք մի է, և զետեղուած է Միզական մարմնոյն ներքև, մերձաւորութենէն վերջը զանազան մեծութեանց ենթակայ կը լինի, մանաւանդ մէկ քանի անգամ զաւակ ունեցող կա-

Նանցը . սակայն կոչսերունք այնպիսի մաշկով մը պատրաստուած է , որով բերանը փոքրիկ կ'մնայ . այս մաշկը Հիմէն կը կոչուի , որ ինքնին զատ մաս մի է ներքին գործարանայ՝ արտաքին ծրնրնդական շէնքին՝ և Միզանցքին մէջ տեղը զետեղուած . ասիկայ Մահեկի ձեւ ունի ներքին կողմէն գողաւոր : Երբեմն Մահեկին եղջիւրները մէկզմէկու միանալու շափ երկայն կը լինին և կեղրոնք ծակ ամբողջ մանեակ մը կը ձեւացընեն : Հիմէնին ազատ շուրթը բարակ և գողաւոր է և կորնթիքը արտաքին բացուած քին մաշկերուն շարունակութիւնն է . և որովհետեւ ասիկայ է որ կը փակէ խոամուտքին յետակողմեան և կողմնակի մասերը՝ նշանաւոր տարբերութիւն մը կ'ընէ մուտքին տարածութեանը մէջ , Հիմէնին մեծութենէն կամ փոքրութենէն կախում ունենալով : Հիմէնը՝ երբեմն գրեթէ կատարեալ անծակ մաշկ մը կը լինի . և թէեւ միշտ բարակ թափանցիկ և շատ դիւրաբեկ՝ սակայն՝ երբեմն ալ հաստ և դիմացկուն է :

Հիմէնը բազադրեալ է մէկ մածուցիկ մաշկի ծաղքէ մը . իւր շէնքին մէջ քանի մը անօթներ և բացողական հիւսուածքներ պարունակելով : Այս գործարանը առաջին մերձաւորութեամբ կը պատառի և իւր երկու երեք փոքրիկ մասերը կը կոչուին Մրտածեւ Մսիկներ : Հիմէնը իբր կուսութեան որոշ նշան մը համարուած է . սակայն պէտք է գիտնալ որ մերձաւորութենէ ՚ի զատ ուրիշ պատճառներով ալ կրնայ եղծուիլ :

7. ՄՐՏԱԶԵԻ ՄՍԻԿՆԵՐԸ փոքրիկ տաշտեր են :

և միայն կանանց վրայ կը գտնուին . ըստ որում
ինչպէս որ ըսինք , ասոնք եղծուած Հիմէնին
կատորներն են :

Տ. ԱՆՅՈՒԿ ԽՐԱՄԸ կէս մասնաչափ տարա-
ծութեամբ փոքրիկ խորութիւն մի է , ետեւէն
փոքրէթով և առջեւէն Հիմէնին գողաւոր եղ-
րերէն կապուած՝ որ առաջին տղայաբերութեամբ
կ'եղծուի :

Արտաքին ճննդական Գործարանաց զապօցել կաղճուած :

Արտաքին բացուածքին և իդանդամին բե-
րանին Մասնիկ գործարանները երկու գասերու
կը բաժնուի այսպէս : Շորթող Պարուտակներ , և
Մածուցիկ Գործարաններ :

Ա. ՇՈՐԹՈՂ ՊԱՐՈՒՏԱԿՆԵՐԸ խիստ բազմաթիւ
են . որ կը գտնուին արտաքին շրթունքներուն
և ճննդական բարձից ծալքերուն վրայ , և կը
ժառայեն արտաքին ճննդական գործարանաց
կակղութեանը՝ խոնաութեանը՝ զգացողութեա-
նը և մասնաւորաբար զանոնք մէզին գրգռիչ
ազդեցութենէն և քրտինքէն պաշտպանելու
համար՝ մէկ պարարտ հիւթ մը դուրս տալու :

Բ. ՄԱԾՈՒՅԻԿ ԳՈՐԾԱՐԱՆՆԵՐԸ Շորթող Պա-
րուտակներէն գլխաւորաբար իրենց՝ դիրքովը և
դուրս տուած հեղուկովնին կը տարբերին , ասոնց
կարգադրութեան եղանակը և իդամուտքը ի-
րենց արտադրած հեղուկովը թանալնուն կերպը
իրենց երկու որոշ զանազանութիւն կուտայ .
առջինները իդամուտքին որոշ մէկ կէտին վրայ

մէկզմէկու քով զետեղուած են . իսկ ետքիներ-
ըը մէկզմէկու վրայ :

ԻԳԱՄՈՒՏՔԻ ՄՍԱՆԻ : Ասոնք երկու հատ են ,
որք իդամուտքին մէկը մէկ կողմը , և միւսը մէ-
կալ կողմը , Հիմէնէն իբր երեք ութերորդ մատ-
նաչափ վեր , և Արտաքին շրթունքէն մէկ քա-
ռորդ մատնաչափ խոր զետեղուած են : Ասոնց
ձեւը ծիրանի սերմին կը նմանի . բայց քանի մը
տղայ բերած կնկանը աւելի տափակ կը լինին :
Անառակ կանանցը շատ մեծ , չափահասու թեան
հասած աղջիկներունը շատ փոքրիկ , իսկ ձեր
կնիկներունը գրեթէ կորսուած են :

ՁՏՈՂ ԽՈՂՈՎԱԿՆԵՐ : Մասնքը կազմող ամեն
մէկ հատերը մէկ մէկ փոքրիկ խողովակներ ու-
նին , և իրենց քովի հատերուն կցուելովնին երեք
խողովակներ կ'ունենան : Երրորդ խողովակը
պարզ անցք մի է որ Մսանքին ներքին մակերե-
ւոյթէն և իդամուտքի եզրէն կը յառաջանայ և
կը բացուի Հիմէնին նոր եղծուած ներքին ան-
կիւնին մէջ :

ԿԱԶՄՈՒԹԻԻՆ : Մսանքային շինուածքը բաց
կապուտի գոյն ունի , և բազկայեալ է բլթակ-
ներէ , որուն ներքին մասին վրայ եղած մաշկին
հաստութիւնը և թափանցկութիւնը ամեն ան-
հատինը միօրինակ չէ . մաշկին ներքին մակերե-
ւոյթէն թելեր կ'երկննան Մսանքը փակելու և
բաժանելու համար :

ԳՈՐԾԱԾՈՒԹԻԻՆԻ և ՊՂՇՏՈՆԻ : Իդամուտքի
Մսանքը ամբողջ ծննդական գործարանայ նման
արբունքի ժամանակ իւր կատարելութեանը կը

համնի և այս միայն բաւական է մեզ համագելու
թէ՛ անկից արտադրուած հեղուկը ծննդական
գործողութեան կ'օժանդակէ :

Արտադրուած հեղուկին քանակութիւնը
զանազան է . մերձաւորութեան , ապօրինաւոր
շօշափման , հեշտական և վաւաշոտ խորհուրդ-
ներու և երազներու ատեն կը շատնայ . մերձա-
ւորութեան կէտին երբ Ստորաշրջանին ջիւղերը
և իդամուտքին արտաքին բացուածքը կը գըր-
դըռուի . արուին սերմին նման ձայթմասը կը
հոսի և կը նպաստէ գործարանայ խոնաւութիւ-
նը և զգացողութիւնը պահպանելու :

Գ. ՍՏՈՐԱՇՐՋԱՆԸ կամ ՍՏՈՐԱԿԷՏԸ բոլորովին
մորթէ բաղկացեալ՝ հաղիւ մէկէն մինչեւ մէկ ու
կէս մասնաչափ երկայնութեամբ կամուրջ մի է ,
որ արտաքին բացուածքը նխաարնկերէն կը զա-
տէ :

Ֆ. Ա. Բ. Գ.

ՖԻԱԿԱՆ ԾՆՆԴԱԿԱՆ ԳՈՐԾԱՐԱՆՆԵՐԸ

Իդական ներքին ծննդական գործարաննե-
րը սսոնք են . Չուարարք , ֆալօպէան Տաշաք ,
Արգանդ և իւր Յօդակապները և իդամուտք :

ՉՈՒԱՐԱՐՔ

Ասոնք կողքին կողմերը դրուած երկու մար-
միններ են , անմիջապէս ազգրներուն վարի եղ-

րը և արտաքին պատերու ներքեւ . մեծու-
 թեամբ արական ամորձիքներու շափ են . և
 ձեւով նուշի ընկուղ կը նմանին . գոյներնին դե-
 գին և կարմիր է , և ծածկուած են փոքրիկ ու-
 առջիքներով և մատաձեւ գծերով . դեռահաս
 աղջիկներունը փոքրիկ են , և մեծնալ կ'սկսին
 արբունքի ժամանակ . միանդամայն զօրաւոր
 ներդործութիւն մը կ'ունենան բոլոր կազմու-
 թեան վրայ : Ասոնց պաշտօնը հաւկիթներ ար-
 տագրել է՝ որոնցմէ ծնունդ կ'առնուն ամեն նոր
 էակները : Չուարարքներուն ամեն մէկին մէջ
 քսանէն մինչեւ երեսուն ոլունի շափ խոռոչներ
 կան , (որոնք կրասիւեան խոռոչք կը կոչուին) .
 որոնք ճերմակ հեղուկով մը լեցուած են , մէ-
 ջերնին մէյմէկ հաւկիթ պարունակեալ , հազիւ
 գնդասեղի մը գլխու մեծութեամբ . . . թէեւ
 տեսնուած խոռոչները քսանէն մինչեւ երեսուն
 են , սակայն ուրիշ շատ խոռոչներ ալ կան որ
 աչքով չեն տեսնուիր . մինչեւ որ չի կատարելա-
 գործուին և չի հասուննան : Չուարարքներու
 մէջի ոչ խոռոչները և ոչ ալ իրենց պարունա-
 կած հաւկիթները հաւասարապէս կատարե-
 լագործուած են , երբ որ կը տեսնեմք զանոնք .
 այլ մէջերնին մէկը ամենէն աւելի կատարեալ
 և միւսները իրարմէ նուազ կատարեալ են . աւ-
 տիճանաբար . և յիրաւի ասանք արտաքին թիթիւ
 մանակէն սկսեալ կատարելագործուելու կ'սկսին
 մէկգմէկու ետեւէ , մինչեւ որ հասնին Է պատ-
 ճառեն կենաց Դարձ : Չուարարքի հասուն
 նալուն պէս , Չուարարքէն դուրս կ'ելլեն . Ար-

22617-60 (1003)
 10231

ՀԱՆՐԱՅԻՆ ԳՐԱԴԱՐԱՆ
 ԵՐԵՎԱՆ
 7/12/22
 ԳՐԱԳՈՐԾԱՅԻՆ ԿԵՆՏՐՈՆ

դանդը կը մանէ և քիչ մը ժամանակ կը մնայ
հոն . այս միջոցիս թէ որ յղութիւն տեղի չու-
նենայ , մարմինէն դուրս կ'ելնէ և կը կորսուի .
բայց թէ որ յղութիւն պատահի , կը մնայ հոն
և նոր էակ մը կը կատարելագործէ : Հաւկիթին
հասուննալը ամենեւին չ'սպասեր սերական գըր-
գըռման կամ զուգաւորութեան և ամեն իգական
սեռին մէջ մի և նոյն կերպով կը պատահի սր-
բունքէն վերջը . թէ ամուսնացեալ լինին՝ և թէ
կոյս . բայց պէտք է յիշել թէ հաւկիթը ինքնին
անկատար է՝ և ինքնին աւելի կատարելագոր-
ծուելու յարմար չէ . ինքը միայն սերական ըս-
կըղբունքներէն մին է . և նոր էակի մը ծնունդ-
տալու համար արական սկզբունքին՝ այսինքն
սերմին կարօտ է : Էդը առանց ամենեւին ա-
րուէն կախում մը ունենալու հաւկիթը կ'ար-
տաղրէ . ինչպէս որ արուն ալ սերմը , որոնց
միաւորութիւնը միայն նոր էակ մը կ'արդիւնա-
ւորեն :

Յղութիւն տեղի ունենալու համար արդան-
դին մէջ պատրաստ հաւկիթ դանուելու է զու-
գաւորութեան միջոցին , և կենդանիները ան ա-
տեն միայն զուգաւորելու միափաղ կ'ունենան՝
երբ հաւկիթը պատրաստ է : Կանանց հաւկի-
թին հասուննալը ամէն ամիս տեղի կ'ունենայ
արբունքին ժամանակէն սկսեալ մինչեւ կենաց
Գարձը : Աին մը չի կրնար յղանալ՝ մինչեւ որ
մէկ հասուն հաւկիթ մը չունենայ արդանդին
մէջ : Կանանց հաւկիթին հասուննալը կենդանի-
ներէն քիչ մը տարբեր երեւոյթներով տեղի կ'ու-

Նենայ . կենդանիները նոյն միջոցին զուգարու
բուժեան տենջանք մը կ'ունենան . և խրեանց
ճննդական գործարաններէն բարակ և անդոյն
հեղուկ մը կը հոսի . իսկ կանայք այս միջոցին
ամսական սովորութիւնն կը կատարեն . որ է
խրեանց արեան հոսումը , և մերձաւորութեան
նկատմամբ շատ զգայուն կը լինին :

Հաւկիթին՝ Չուարարքէն Արդանդին մէջ
անցնելը շատ հեռաքրքրական է . Չուարարք
կարճ և հաստատուն լարով մը Արդանդին հետ
կապուած են . ուսկից վար անցք մը կայ : Չուա-
րարքին վրայ մէկ գործարան մը կայ՝ որ փալո-
պեան Տաշտ կը կոչուի , սրոյ շէնքը Չուարար-
քին շէնքէն մեծ է . ասի ձեւով փողահարի կը
նմանի . և մեծ ծայրը որ թուլ է՝ Չուարարքին
մօտ է . իսկ միւս ծայրը Արդանդին հետ կապակ-
ցեալ է . այս Տաշտին Չուարարքին քովի բաց
ծայրը շատ մը վտրրիկ մատածեւ յերկարում-
ներու բաժանեալ է . այս լայն բացուածքին մէջ
անցք մը կայ՝ Տաշտին ներսի կողմէն մինչեւ
Արդանդին մէջը . և ասանկով կապակցութիւն
կայ Չուարարքին և Արդանդին մէջ :

Հաւկիթը Չուարարքի մէջ հասուննալուն
տէս , Տաշտին բաց ծայրը դէպ 'ի հոն կ'ուղղուի
և մատածեւ ծայրերը կը բռնեն հաւկիթը և
կ'առնուն և Տաշտին մէջ թող տալով զայն Տաշ-
տանցքին մէջ կը դնեն , որուն մէջէն մինչեւ
Արդանդը կ'իջնայ :

Հաւկիթը Չուարարքէն ճիշդ ան ատենը կը
փախչի , երբ ամսական արեան հոսումը կը դա-

դարի, որմէ գրեթէ վեց օր ետքը Տաշտին մէջէն կ'իջնայ. երբ հաւկիթը Արդանդը կը հասնի, հոն մէկ բարակ մաշկ մը որ արեան հոսման վերջին միջոցին կը դոյանայ, և որն որ գրեթէ ներքին բոլոր խոռոչը կը շրջապատէ, աւոր ընթացքը կ'արդիլէ. հաւկիթը երբ Տաշտին վերջին ծայրէն դուրս կ'ելնէ, այս մաշկին վրայ կը մղուի և հոն կը մնայ. և ահա այս միջոցիս յղութիւն տեղի կրնայ ունենալ. բայց երբ քիչ մը ատեն հոն մնալէն ետքը զուգարութիւն չի պատահի, մաշկը կը թուլնայ, և հաւկիթը կը փախչի. ա՛լ յղութիւն չի կրնար լինիլ, փան դի արդանդին մէջ պատրաստ հաւկիթ չի կայ. և ասկէց յայանի կը տեսնուի որ կանայք ամեն ամիս որոշ օրեր ունին յղի մնալու: Արդար հաւկիթը արդանդին մէջ գանուած ատենը յղութիւն պատահի, հաւկիթը փոխանակ դուրս նետուելու՝ Արդանդին պատերուն կը կրցուի, և կը մնայ հոն նոր էակ մը կատարելագործելու. իսկ մաշկը նորա ծածկոց կը լինի:

Թէ՛ ամուսնացեալ կանայք և թէ՛ աղջիկներ, ամեն ամիս հաւկիթ մը կ'արտադրեն՝ քանի որ չեն յղանար. բայց յղութեան և ծիծմայրութեան միջոցին, Չուարարքին մէջ հաւկիթները հասուննալէ կը դադարին այնպիսի պատճառներով որ պիտի յայանեմք կանանց ամսական արեան հոսման վրայ խօսած ժամանակնիս: Կանանց կենաց դարձէն վերջը հաւկիթներնին բոլորովին հատած կը լինի:

Ընդհանրապէս ամեն ամիս մէկ հաւկիթ մը

կը հասունանայ, բայց երբեմն երբ երկու երեք կամ աւելին մէկէն հասունանան և բնականաբար Արդանդին մէջ իջնան, և նոյն միջոցին զուգաւորութիւն պատահի և յղութիւն տեղի ունենայ, հարկաւ այս գործողութեանց ենթակայ եղած կիներ երկու երեք և կամ աւելի զաւակներ մէկէն կը ծնանի: Չուարարքներուն երկուքն ալ մի և նոյն ժամանակ չեն գործեր, այլ փոփոխակի կը գործեն՝ մէկ ամիսը մէկը և մէկ ամիսը միւսը, բայց երբեմն ալ իր պատահի որ մէկը լիովին անգործ կը մնայ և միայն մէկը կը գործէ: Հաւկիթներու խտոցները ընդհանրապէս մէյմէկ հաւկիթ կը պարունակեն, բայց երբեմն երկու և աւելի ունեցողներ կը գտնուին, ուստի երկու կամ աւելի զաւակ մէկէն ծնանելուն պատճառը կամ քանի մը անօթներուն մի և նոյն միջոցին մէկ մէկ հաւկիթ հասցնելնին է, և կամ մէկ անօթին առանձին քանի մը հատ հասցնելն է: Չուարարքը ամենէն առաջ կազմուած գործարանն է:

Հաւկիթին Չուարարքէն դուրս մղուելուն անմիջական պատճառը շատ հետաքրքրական է, և որով կը տեսնուի թէ այս մասերուն մէջ մէկ մասնաւոր կենդանական գործողութիւն մը կայ որն որ իւր զօրութիւնը պարբերական ժամանակով կը հաւաքէ:

Կրափեան անօթները քննելով կը տեսնուի որ, անոնք շատ մը որոշ մաշկերով շրջապատու են, որոնց երկու ներքին ծայրերուն վրայ հաւկիթը դրուած է անօթին յատակը, բոլոր մաշ-

կերտն ամենէն ներքին կողմը՝ ուր ճերմակի մօտ
դոյն ունեցող հեղուկը կը պարունակուի . երկու-
ներքիններուն դուրսի մաշկերուն մէջէն ամենա-
բարակ արեան երակներ կ'անցնին՝ որոնք թէեւ
միշտ կ'որոշուին, սակայն ամեն ամսական ըն-
թացքէն երեք շաբաթ առաջ սա երակներէն ու-
մանք կ'ընդարձակին և արեամբ կ'ուռին . այս
երակաց արեամբ ուռեցումը այնքան կը շարու-
նակուի և կ'աճի՝ որ նոյն երակներէն մէկ քանին
կը պատառին, և ասանկով արիւնը երկու մաշկե-
րուն մէջ տեղը կը լեցուի ճիշդ հակիթին տակը՝
որ կը բարձրանայ և կրտսեան անօթին մինչեւ
բերանը կ'ելնէ . երբ արիւնը կը շաանայ և անօ-
թը կը լեցնէ, այս միջոցիս ճերմակ հեղուկը բու-
լորովին կը ծծուի և տեղը հոսուած արիւնը կը
բռնէ՝ որն որ իւր շարունակական աճելովը անօթը
կ'ընդարձակէ և հակիթին տեղ կը բանայ փախ-
չելու . այս կրտսեան անօթներուն մէջ բղխած
արիւնը կանանց ամսական արեան հոսման հետ
խիստ վերաբերութիւն ունի :

Հակիթը ելնելէն ետքը երբ Չուարարը քն-
նուի, (անշուշտ ամսական արեան հոսման դադա-
րելէն ետքը) կը տեսնուի որ մակերեւոյթը մէկ
փոքրիկ մաս մը բորբոքեալ է, որոյ մէջ տեղը
փոքրիկ ճեղքուած մը կ'երեւայ, ահա այս ան-
տեղն է՝ ուր անօթը կը բացուի և հակիթին
ճամբայ կուտայ :

Հակիթը ելնելէն ետքը, անօթը աստիճա-
նաբար կ'ամփոփի, լոկ սպի մը կը մնայ՝ որ կապ-
տագոյն է և վերջապէս բոլորովին կ'աներեւո-
թանայ :

Գրեթէ ամեն կանանց հակիթները կանոնաւորապէս կը հասունանան, երեսինները առաջ մէջ տեղիները ետքը և ամենեւին տակը դրոնաւորները ամենէն ետքը. և երբ ամենքն ալ կը հասնին, ան ատենը Չուարարք կ'ամփոփուին և կը կորնչին. բայց երբեմն կը սրատահի որ քանի մը հակիթը շատ խորը դանուելով մինչև կենաց Գարձը չեն հասուննար, և վերջը Չուարարքը առողջ թէ լինի՝ կը տեսնուին և մինչև անգամ կը յղանան. երբ այս հետաքրքրական դէպքը տեղի կ'ունենայ, ահաւասիկ ամուսկան արեան հոսումն ալ կ'սկսի ան կնկան վրայ՝ որ դուցէ եօթանասուն տարեկան եղամ է՝ որոնցմէ ոմանք յղացած և զուակ ալ ծնած են:

Կանանց ոմանց Չուարարքը տկար և ոմանց ալ հիւանդոտ կը լինին, որոնք կատարեալ հասուն հակիթ չեն կրնար արտադրել, և այսպիսի կանանց կամ աղջկանց ամուսկան արեան հոսումը միշտ անկանոն կը լինի. ան կիները ամուլ կը լինին՝ որոնք հակիթ ամենեւին չունին, և կամ թէ հակիթնին անկատար է. անանկ կը կարծուի նաեւս որ շատ մանկանց տրձեւութիւնը անկատար հակիթներուն արդասիքն է, որոնք թէեւ կենդանականութիւն ունին յղութիւն սրտաճատելու, սակայն բաւական չեն յղութիւնը կատարելագործելու. տղեղ և տձեւ զուակ ունեցող կանայք թէ որ հմուտ բժշկի մը խնամատարութեան յանձնուին՝ այս դժբաղդութենէն կրնան ազատիլ:

Բայց պէտք չէ անանկ կարծուիլ թէ հաւ-

կի՛թին կացութիւնը միայն ներդործութիւն ու
նի որ և է էակին վրայ՝ վասն զի հաւկի՛թին
չափ արական սկզբունքն ալ այսինքն սերմն ալ
կատարեալ լինելու է :

ՓԱՆՈՊԵԱՆ ՏԱՇՏԻՔ

Փալօպեան Տաշտերը , ինչպէս որ լաինք
Չուարարքին և Արդանդին մէջ տեղի ունեցած
հաղորդակցութեան միջոցն են . այս դործարան-
ներուն շէնքը մասնաւոր է , և ծննդականու-
թեան վրայ ունեցած ներդործութիւններուն շափ-
առողջութեան ալ մեծապէս կարեւորութիւն ու-
նին . ասոնց մէջ եղած անցքը մաղանման թելե-
րով լեցուն է , որոնք դէպ 'ի Արդանդը ուղղուած
միշտ կ'երկնեան , կը կարճանան՝ և որոնց հետ
Փալօպեան Տաշտն ալ կ'երկնեայ կը կարճանայ
Չուարարքէն մինչև միզանցքը . այս դործարա-
նին ամենէն մեծ պաշտօնը հասունցած հաւկի՛թը
Չուարարքէն ընդունիլ և Արդանդին մէջ տա-
նիլն է՝ տակայն ասկէց 'ի զատ ուրիշ կարեւոր
պաշտօննին ալ սա է թէ որ և իցէ հոսում մը որ
Չուարարքին վրայ տեղի կ'ունենայ և կրնայ մե-
ծամեծ մլասներ հասցնել՝ կ'առնուն և Արդան-
դը կը բերեն . և իդամուտքին բերնին մէջ տե-
ղի ունեցած կամ լեցուած հոսումներուն մեծա-
գոյն մասը Փալօպեան Տաշտին միջոցաւ Չուա-
րարքէն եղած հոսումներն են :

Շատ պատճառներ կան՝ որոնցմով Փալօպ-
եան Տաշտերը կը տկարանան և շատ մը հիւան-

դու թեանց պատճառ կը լինին . օրինակի համար
Չուարարքի բորբոքումը , Չրդողութիւն , այ-
տերու ուռոյցք եւ պալարներ . եւ ասանցմէ 'ի
զատ յղութեան անկարողութիւն : Ոմանց այս
գործարանը բոլորովին թմրեալ կը լինի զուգա-
ւորական զգացում շունենալնուն համար . և աս-
կէց յայտնի կը տեսնուի թէ յիշեալ զգացումը
որ ընդհանրապէս ազէաները կը դատապարտեն ,
չատ հիւանդութեանց դարման և մարդկային
առողջութեան խիստ նպաստող է . ասոր հակա-
ռակ զուգաւորական անսանջ և աստիճանոր զգացումը
և մոլութիւնը այնքան կը տկարացնէ այս գոր-
ծարանները՝ որ բոլորովին կը կորսնցնեն իրենց
չարժական զօրութիւնը , և կ'արդասաւորեն հի-
ւանդութիւնք և ամլութիւնք և ահա այս է այն
գլխաւոր պատճառը որ անառակ կանայք ա-
մուսնացեալ կանանց շափ շեն կրնար յղանալ , և
իրենց շարունակական դրդառմն այս գործա-
լաններուն անդամալուծութիւն կը պատճառէ :

ԱՐԳՆԵՆԴ

Արգանդը այն տեղն է , ուր հասուն հա-
կիթը քիչ մը ժամանակ կը մնայ Չուարարքէն
իջնալէն ետքը , և ուր նոր էակ մը կը կազմէ
թէ որ յղութիւն պատահի . այս գործարանը
կողքի ոսկորներուն վարի ծայրի մէջ տեղի ճամ-
բուն վրայ զետեղուած է . վերի մասը՝ անմիջա-
պէս փամփուշտին վրայ , որն որ անոր առջեւը
կ'իյնայ , և ետեւը՝ կղկղանցքը . Արգանդը մին-

չև վար շինար , այլ իրեն կցեալ խողովակ մը
ունի որ իդամուտք կը կոչուի որ իջնալով կը
հասնի Արտաքին շրթունքներուն մինչև Արտա-
քին բացուածքը , երբ արտաքնապէս նայուի
Արդանդը և իդամուտքը՝ մէկ գործարան մը կը
տեսնուի , բայց ներքնապէս տարբերութիւննին
դիւրութեամբ կ'որոշուի :

Արդանդը տանձի ձև ունի՝ լայն ծայրը գա-
գաթը լինելով , սակայն լայն կողմերէն մարմնոյն
մէկ կողմէն միւս կողմը տարածեալ է . որ կոր
կողմը դէպ 'ի ետև քիչ մը ծռած է . ասոր վա-
րի մասը որ վիզ կը կոչուի՝ իդամուտքին մէջ կը
կախուի . և վերի ծայրերուն ամեն մէկին վրայ
փալօպեան Տաշտերը կան , և սակը Չուարարքը .
Տաշտերը երեքէն չորս , Չուարարքին յօդա-
կապները երկուքէն երեք մասնաշաղի երկայն
են . որոնց սակը Արդանդին վարի կողմերէն քիչ
մն հեռու , երկու կողմերէն մէկ մէկ կը լարեր
կան հաստատուն և զօրաւոր , որոնք Արդանդի
Յօդակապը կը կոչուին . ասանք կը որ մը ծռած
և միւս ծայրերնուն կողքի սկորներուն կցուած
են . և Յենարաններու պէս Արդանդը մարմնոյն
կեդրոնը կը պահեն՝ փամփուշտին կը որ գաղա-
թին վրայ . ասոնցմէ 'ի դատ լայն յօդակապներ
ալ կան՝ լայն և զօրաւոր մաշկեր . որոնք Ար-
դանդը , կը որ Յօդակապները , փալօպեան Տաշ-
տերը , Չուարարքի Յօդակապները բոլորովին կը
ծածկեն : Կան նաև ուրիշ երկու Յօդակապներ ,
Արդանդը առջևի փամփուշտին հետ կապող և
Երկու ուրիշներ ալ ետևի կղկղանցքին կապող .

Արդանդի անկումը Յօդակասներուն տարածումն
մէն, ջղերուն թուլնալէն, Արդանդի պատերուն
և իդամուտքի կակղութենէն յառաջ կուգայ :
Արդանդի երկայնութիւնը 2-2 ու կէս մասնա-
չափ է, վերի կողմէն լայնքը մինչև կէս մաս-
նաչափ, վարի կողմէն հաղիւ մէկ մասնաչափ,
եւ հաստութիւնը դրեթէ մէկ մասնաչափ է .
պատերը լայն լինելով ներսի միջոցը հարկաւ
փոքրիկ կը լինի, եւ ձեւով ալ դուրսի ձեւէն
կը տարբերի . ներքին միջոցին վերի մասը եռան-
կիւն ձև ունի, որուն երկու ծայրերէն փալօպ-
եան Տաշտերը կը մտնեն, և միւս մասը խողո-
վակի պէս վար կ'իյնայ և կը հասնի արտաքին
բերանը իդամուտքին մէջ, որն որ ձեռքով կա-
րելի է շօշափել . ասոր երկու շրթունքները կա-
տարեալ ողորկ և կլոր կը լինին՝ քանի որ յղու-
թեան շէն ենթակայացած . բայց երբ քանի մը
անդամ յղութեան ենթակայանան՝ կը բացուին,
կլորութիւննին և ողորկութիւննին կը կորանցնեն .
աղջիկներուն Արդանդը փոքրիկ և պատերը
նեղ, իսկ կանանց Արդանդը մեծ և բայ կը լի-
նի : Բոլոր Արդանդը երեք մասերու կը բաժ-
նուի . այսինքն փալօպեան Տաշտերէն վերեղած
մասը, Հիմք, Հիմին և Վղին մէջ տեղը . կոյսե-
րուն Արդանդը կանանց Արդանդէն շիտակ . ա-
ւելի բարձր և Վիզը աւելի հաստ է . ոմանց
Արդանդը բնականաբար միւսներէն վար և
ւելի փոքրիկ կը լինի . ամեն կանանց Արդանդը
փոփոխութիւն չի կրեր զաւակ ծնանելով :

Արդանդին նիւթը ջղային է և մեծ զօրու-

Թեան կը դիմագրէ . խիստ զարմանալի է յղու-
թեան միջոցին ասոր արտաքոյ կարգի տարածու-
լը . իսկ աւելի զարմանալի է տղայաբերութե-
նէն ետքը փոքրիկնալը . ինն ամսու յղի կնկան
մը Արդանդը որ մէկ ունաչափ մեծութիւն կու-
նենայ , տղայաբերութենէն քանի մը օր ետքը
իւր բնական փոքրութեան կը դառնայ : Ար-
դանդը շնչերակներով և ջղերով առատացեալ
է , շատ սնունդ կ'ընդունի և խիստ զգայուն է .
և մարմնոյ մէջ բայց 'ի Չուարարքէն՝ Արդանդէն
'ի զատ ուրիշ գործարան մը չի կայ , որ այսքան
տարածութեան և աճման կարող լինի :

Արդանդը բոլորովին Չուարարքէն կախումն
ունի . թէ կատարելութեան կողմանէ և թէ գոր-
ծողութեան կողմանէ . և թէ որ Չուարարք չլի-
նի՝ Արդանդը լոկ անպիտան գործարան մը կը
սեպուի . և թէ որ Չուարարք դադարին գործե-
լէ՝ Արդանդն ալ կը դադարի : Արդանդին վի-
ղը որ իդամուտքին մէջ կ'երկննայ՝ շատ զգայուն
է և ոմանց զուգաւորական զգացման կեդրոնը
եղած է կղիթորիկէն աւելի . և յիրաւի կղիթո-
րիկը և Յաւերժահարսը այնքան չի պիտի կրնա-
յին քաղցրութիւն տալ՝ թէ որ վիղը չը լինէր :

Երբ զուգաւորութեան միջոցին կնկան մը
զգացմանքը սաստիկ կը լինի , Արդանդը մար-
մնոյն մէջ վեր վար կը շարժի արագութեամբ և
ասանկով վիղը կղիթորեան Մսանին դպչելով կը
շտապէ սերմին հոսումը և կրկն կատարումը :

Արդանդը երբեմն շատ փոքրիկ և անկա-
տար կը լինի , որոյ պատճառն է ամսական ար-
եան հոսման ուշ սկսիլը :

Թէև քիչ , բայց երկու Արդանդ ունեցող կի-
ներ եղած են , որոնց վիզերը զատ զատ իդա-
մուտքին մէջ կախուած կը լինին . այսպիսի պա-
րագայից տակ Արդանդին մին՝ մէկ Չուարարքին
կցուած է , և միւսը՝ միւս Չուարարքին , որով
յղութիւնը կրնայ մէկուն մէջ լինել առանց մի-
սին մէջ լինելու . և մինչև անդամ՝ այսպիսի կա-
նայք կրնան կրկին յղութեան պատահիլ . այ-
սինքն մէկ Արդանդով քանի որ քանի մը ամ-
սուան յղի են , միւս Արդանդով նոր յղութեան
կրնան սկսիլ :

ԻԳԱՄՈՒՏԻ

Իդամուտքը՝ վարէն վեր Արդանդը գացող
ճամբան է , վարի եղբը՝ արտաքին բացուածքն
է շրթունքներուն մէջ , և վերինը՝ Արդանդին
վիզն է . ասիկայ խողովակի մը կը նմանի՝ շատ
հաստատուն շրջապատով . միանգամայն լայննա-
լու և նեղնալու սաստիկ ընդունակ . երկայնու-
թիւնը չորսէն մինչև վեց մատնաչափ է ընդհան-
րապէս , թէ և ութը և երեք մատնաչափ երկայն
կամ կարճ ալ կը դանուին . տրամագիծը մէկ ու
կէս մատնաչափէն մինչև երկուք ու կէս մատ-
նաչափ կրնայ լինիլ . ասիկայ ծուռ է՝ կոր կող-
մը փամփուշտին ետեք առջևի կողմէն , և գո-
գաւոր կողմը կղկղանցքին ետեւն է :

Իդամուտքին բոլոր անցքը մի և նոյն տրա-
մագիծը չունի , այլ մէջ տեղը նեղ է . ասիկայ
մածուցիկ մաշկով մը պատեալ է , կոյսերունը ս-

զորիչ չէ, այլ ծաղքերով լեցուն, որոնք զուգաւորութեանէ, մանաւանդ տղայաբերութեանէ ետքը կ'անհետանան. այս մաշկին տակը բազմախորշ հաստ մաշկ մի կայ, և անոր տակն ալ սպունդային խղական մարմինը կայ, որն որ կը դիմորեան սպունդային մարմինին պէս գրգռման միջոցին արխնով կը լեցուի և կը կանգնի. և այս կարողութիւնն է որ զուգաւորական յագեցում միջոցին Արգանդը վար կը քաշէ, և կը սեղմէ արանդամը: Ան կիները՝ որ պակասաւոր են այս կողմանէ, թուլ խղամուտք կ'ունենան, և որոնց Արգանդը իյնալու վտանդին մէջ կը լինի միշտ:

Խղամուտքին բերանը զօրաւոր ջղային մանեակ մը կայ՝ բերանի կամ աչքի մանեակի պէս, որ խղամուտքին բերանը միշտ գոց կը պահէ. այս ջիղը մեծ կարեւորութիւն ունի խղամուտքին վարի շրջապատը մէկզմէկու կցելու համար, և կանայք կան՝ որոնց այս մանեակին ազդեցութիւնը այնքան զօրաւոր կը լինի, որ հազիւ մուտքը կ'որոշուի:

Խղամուտքն ալ ուրիշ մասերու նման զանազան ձեւեր կրնայ ունենալ, ոմանցը փոքրիկ կը լինի, ուրիշներունը մեծ, ոմանց անցքը լայն կը լինի և ուրիշներունը նեղ. և այս վերջի իրողութիւնը շատանդամ մեծամեծ շարեաց պատճառ եղած է նոր ամուսնացեալներու մէջ, որոնք թէ որ սեղեկութիւն ունենային խղական գրութեան գիտութեան վրայ, անշուշտ հմուտ գայեակի մը կամ բժշկի մը խորհրդովը շուտով

պիտի աղատէին իրենց դժբաղդութենէն : Երկու իդամուտք ունեցող կիներ ալ գանուած են :

Գ. ԱՒԻՍ Դ.

ԿԱՆԱՆՑ ՀԱԻԿԻԹԸ

Կանանց հաւկիթը ուրիշ կենդանիներուն հաւկիթներէն էապէս չի տարբերիր , և բաղադրեալ է գլխաւորաբար դեղին հատերու մասնիկներէ , որոնք կը կոչուին կապիճք , և բարակ ճերմակ շրջապատ մը ունին : Այս դեղին հատերուն մէջ կըոր կանանչագոյն մարմին մը կը տեսնուի՝ որ Բուսական ֆամիլուշտ կը կոչուի . ասոր տարբեր մասերն ալ որ միատեղ են , զանազան մաշկերով զատուած են մէկըմէկէ : Կանանց ամենահասուն և կատարեալ հաւկիթը թղնդասեղի մը գունատէն մեծ է . և սակայն ասով է որ նոր էակ մը կը գոյանայ , որն որ երբ յղանայ՝ անունդ առնելու համար մօրը մարմինին կը փակչի : Բուսական ֆամիլուշտը կապիճին կեդրոնին մէջ գրուած է . բայց ետքը կը փոխէ իւր դիրքը , որոյ կեդրոնը սե կէտ մը կերեւայ , որ Բուսական կէտ կը կոչուի :

Կապիճը փոքրիկ և կըոր ֆամիլուշտներէ բաղկացեալ է . որոնք պարապ և փոքրիկ հատերով լեցուն են . և ամեն մէկ ֆամիլուշտը շրջապատող մաշկ նմանապէս հատալից են :

Բուսական ֆամիլուշտը որ կապիճէն մեծ է՝

նմանապէս հատալից է ինքնին և շրջապատեալ
է հատալից մաշկերով :

Կապիճն է՝ որմէ նոր էա՛յր նախ կը գոյանայ,
և որն որ նոյնն է թէ աղջկանց մէջ և թէ կա-
նանց : Կապիճին կատարեալ ձեւակերպու-
թիւնը հաւկիթին հասունեալը կը կատարէ , որ
լմննալուսն պէս Չուարարքէն կը փախչի : Յիրա-
ւի շատ դարմանալի և հեռաքրքրական փոփո-
խութիւններու ենթակայ կը լինի այս նիւթս՝
հաւկիթը ճաշտին մէջ մանեղէն վերջը : Հաւկի-
թին Չուարարքէն ելնելէն վերջը , ներքին հա-
տերը սասա՛լի և կը որ շարժման մը կ'սկսին շատ
մը կեդրոններու շուրջը , և կը շարունակեն այս
շարժումնին մինչև որ կապիճը բոլորովին կը
կտորի , ան ատեն տարբեր ընթացք կը բռնեն
նոր էակի մը կենդանական դործարաններու
սկզբունքները կազմելու համար : Ուրիշ մէկ նը-
շանաւոր փոփոխութիւնն ալ՝ հաւկիթին ճաշար
մանեղէն ետքը բուսական փամփուշտին փախչի-
լըն է , որն որ կապիճին վերի կողմը կ'անցնի և
մաշկը սրատաւելով դուրս կելնէ և պարապ տեղ
կը թողու հաւկիթին մէջ՝ որ յղութեան հա-
ճար կարեւոր է :

Գեղին փամփուշտները որ կապիճը կը ձեւա-
կերպեն՝ մէկզմէկու այնպիսի կերպով կցուած
են , որ բեթակի ձև կ'առնուն :

Շատ սրատաւներ կան հաւատարու՝ թէ
ապառնի էակին շրջագիծը արդէն կայ հաւկի-
թին մէջ յղութենէն առաջ . բայց նորա կեանք
տալու համար հարկաւ արու սկզբունքը կարե-

ւոր է : Շատ աղջիկներու հաւկիթները քննուե-
լով այս իրողութիւնը ստուգուած է :

ԳԼՈՒԽ Ե .

ԿԱՆԱՆՑ ԱՄՍԱԿԱՆ ԱՐԵԱՆ ՀՈՍՈՒՄՆ*

Գիտցուած բան է թէ առողջ և բարեկազմ
աղջիկներ երբ չափահաս կը լինին , աշխուճի
կը հասնին և ամեն ամիս արեան հոսում մը կ'ու-
նենան իդամուտքէն՝ որ կը տեւէ երկու օրէն
մինչև չորս օր . այս արեան հոսումը ամսական
սովորութիւն կանանց կը կոչուի , որն որ կա-
պակցութիւն ունի իդական առողջութեան և
յղութեան յառաջատուութեան հետ :

Կանանց այս սովորութեան էական պատ-
ճառին և բնութեան վրայ խնամատարաց և կաղ-
մարանից մէջ միշտ վիճարանութեան տեղի ու-
նեցած է՝ և միայն մօտ ժամանակներս բուն
ճշմարտութիւնը երևան ելաւ , թէ և մինչև այ-
սօր շատ տղէտներ կան , մինչև անգամ բժիշկ-
ներու մէջ՝ որ դեռ անտեղեակ են այս անդա-
մազննական կէտին վրայ , և հետևաբար շատ

* Արդի բժիշկներուն մեծապոյն մասը կը հաստա-
տեն թէ ամսական արեան հոսումը արդանդին ներքին
չըլապատէն դուրս ելած հեղուկ մի է արեան դոյնով
ստիկաց հաւանական կարծիք մի է . ոմանք ալ կ'ըսեն
թէ արդանդին ներքին չըլապատէն հոսած հեղուկին
հետ կը միանայ նաև իդամուտքին ներքին չըլապատէն
հոսած հեղուկն ալ :

անդամ իւրեանց սխալ սկզբունքին համեմատ
վարուելով կանանց հետ՝ մեծամեծ շարիքներու
և հիւանդութեանց պատճառ կը լինին :

Մարդկային կազմութեան վրայ մէկ քանի
ամենահետաքրքրական և կարևոր գտումները՝
կենդանեաց վրայ քննութիւն եղած ժամանակ
դտնուած են . ըստ որում զանոնք քննութեան
տակ ձգելը մարդէս աւելի դիւրին և դոհացու-
ցիչ է . և քանի որ նոյն ընդհանուր օրէնքները
կը կանոնաւորեն թէ՛ մարդկային և թէ՛ կեն-
դանեաց բնական կարողութիւնները : Կանանց
տնտեսական արեան հոսման վրայ աղէկ տեղեկո-
թիւն ստանալու համար , նախ կանանց Չուարար-
ութեան և Չուարարքին կարողութեանցը վրայ
համառօտ բացատրութիւն մը տալ կարևոր է :
Կանանց հակիթ ունենալին՝ դեռ քիչ ժամա-
նակ է որ դիտուեցաւ . և միանդամայն սա իրո-
ղութիւնն ալ թէ՛ մի և նոյն օրէնքն է որ կը
կանոնաւորէ թէ՛ կանանց և թէ՛ ստորին կենդան-
եաց այս կարողութիւնը :

Ինչպէս որ Չուարարքի վրայ խօսած ժամա-
նակնիս ըսինք , Չուարարք ՚ի սկզբանէ իրենց
մէջ հակիթ ունին , որոնք արբունքի ժամանա-
կէն կ'սկսին հասուննալ և կատարելագործուիլ .
ամեն ամիս մէկիկ մէկիկ իրարու ետեւէ մինչեւ
որ հասնին և կենաց Գարձը պատճառեն , որ
ընդհանուր հաշուով քառասուն և հինգ տարե-
կան հասնելուն կը լինի : Ամեն ամիս հակիթ-
ներուն հասուննալը և արտաքսուիլը շատ հետա-
քրքրական և կարևոր երևուոյթ մը ունի . մի-

անդամայն զօրաւոր և յատուկ ներդարձութիւն մը, թէ՛ մարմինին և թէ՛ մտքին վրայ էապէս տարբեր ընելով էգը արուէն՝ թէ՛ կարօտութեանց և թէ՛ կարողութեանց կազմանէ, և մինչև անդամ ջղային դրութեան վրայ :

Անտարակուսելի ճշմարտութիւն մի է թէ՛ կանանց հակիթներուն անսահան հասուննալը և արտաքսումը և յղութեան ժամանակ նոցա մէջ նոր էակի մը կատարելագործութիւնը՝ կանանց կազմական դրութեան ամենէն մեծ և սկզբնական գործողութիւնն է, որն որ ուրիշ կազմական գործողութիւններէ աւելի թէ՛ ջղային զօրութիւն և թէ՛ բնական ոյժ կը պահանջէ, և կամ թէ՛ ուրիշ խօսքով՝ կանանց առողջութիւնը և կազմական ամեն կատարելութիւնները, այս գործողութեանէն կախումն ունին գլխաւորաբար :

Կանանց անսական Չուարարութիւնը բացառութիւն սեպուած գիտուած մը և կամ անբնական դրդում մը չէ, այլ իւր սեփական կազմութեան կարեւոր և անհրաժեշտ արդասիքն է, որմէ բնաւ չի կրնար աղատիլ ենթակայ եղող աղջիկը կամ կինը : Չափահասութեանէն և կամ արբունքի ժամանակէն սկսեալ մինչև կենաց դարձը բնութիւնը յարատեւ այս գործողութիւնը կը կատարէ, անանկ որ կարծես թէ կինը գլխաւորաբար այս նպատակի համար կ'ապրի :

Ահաւասիկ այս է իդական հանգամանքին մէջ տեսնուած մասնաւորութեանց ճշմարիտ բացատրութիւնը. մանաւանդ նոցա անչափ համակրութիւնը, զգայնութիւնը և զրդուելիութիւնը՝ ու

րանք հիւանդ ժամանակինն առաւել սեփհակա-
նութիւն մը կ'ունենան նոցա վրայ :

Չուարարքին անդադար դործողութիւնը ,
ջղային դրութիւնը շարունակական գրգռման
մէջ կը պահէ , և բոլոր կողմական կարողութիւն-
ները վրիպման կ'ենթակայացնէ , այնպէս որ ան-
հար է կնկան մը կամ աղջկան մը՝ որ պահէ
մտայ այն հանդարտութիւնը , և բնաւորութեան
այն անխառնութիւնը և կանոնաւորութիւնը , ո-
րոնք արականաց համար դիւրին է ունենալ :
Յիրաւի կին մը կամ աղջիկ մը այն մարդուն կը
նմանի , որուն շուրջը շատ մը իրեն նեղութիւն
տուողներ դիզուած են , քանի որ ինքը ստիպ-
եալ է նոցա տուած նեղութիւնները բանի տեղ
չի դնելու և անտարբեր մնալու . էդին կայու-
թիւնը շատ կողմանէ խիստ գէշ է՝ որովհետեւ
իւր անհանդատութիւնը իրեն ժառանգ եղած
է , որմէ ոչ կրնայ աղատիլ , և ոչ ալ ինչ լինել-
նուն տեղեակ լինել , քանի որ իւր մօտ դանուող-
ները չգիտնալով նորա կայութիւնը , ոչ կարեկ-
ցութիւն կ'ունենան վրան , և ոչ ալ նորա կա-
ցութիւնը հասկընալու փոյթ կընեն :

Շատ աղջիկներ այս կողմանէ խիստ ապերժանիկ
են , ոմանք հողիի սաստիկ նեղութիւն կ'ունե-
նան և կամ տխրաշին մեղամաղձութեան են-
թակայ կը լինին , ոմանք գրգռեալ կամ դա-
ժան և կամ ամենայխմարական զուարթութեան
սեռանդին ենթակայ կը լինին , և ոմանք ալ մէկ
հաճոյքէն ուրիշի մը կը դիմեն շարունակ , առանց
այս բրածնուն պատճառը գիտնալու : Տղէտ

մարդիկ՝ կանանց վրայ այս տեսնուած երևույթ-
ները լոկ երևւա՛լայութեան կամ այլանդակ մը-
տածութեան, և որ և իցէ ուրիշ պատճառի մը
կուտան՝ որ կանայք ունենալու ենթակայ սեպ-
ուած են : Շատ անգամ կիներ կամ աղջիկներ
կը նախատուին և կը յանդիմանուին այս պատ-
ճառաւ, և իրենք անգամ իրաւունք կուտան
կրած նախատինքներնու և յանդիմանութիւն-
ներնու . սակայն թէ որ մարդիկ կանանց կաղ-
մութեան ճշմարիտ բնութեան վրայ տեղեկու-
թիւն ունենային, հարկաւ պիտի տեսնէին թէ
իդական սեռը ամենեւին նախատուելու արժանի
չէ այս պատճառներով, այլ ընդհակառակը ար-
ժանի են կարեկցութեան և մխիթարութեան :

Չուարարք և ջղային դրութիւնը այնպիսի
փոխադարձ գործողութիւն մը ունին՝ որ մէկը
մէկու վրայ մեծ ներգործութիւն կ'ընեն, և որն
որ կանանց մտայ մէջ տեղի ունեցած հիւան-
դութեանց և զգացմանց մէկ որոշ աստիճանին
պատճառ կրնան լինիլ և կամ կրնան արտաքսել
հիւանդութիւնները . շատ օրինակներով հաս-
տատուած ամենաանհերքելի ճշմարիտ իրողու-
թիւն մի է թէ՛ աղջիկներ կամ կանայք շատ ան-
գամ մէկ հիւանդութենէ մը ազատւած են մըտ-
քերնու և կամ զգացումներուն վրայ հաճելի
ազդեցութիւն մը ընդունելով . և մինչև անգամ
այնպիսի հիւանդութիւններէ՝ որոնց բժշկական
գիտութիւնը և դարմանները ամենեւին օգուտ
մը չեն ունեցած : Ես ինքս այնպիսի կանանց հան-
դիպածեմ՝ որ սաստիկ տկարութենէն անմի-

Չապէս աղատած են մէկ վաքրիկ յոյս մը ընդունելով, և ուրիշներ անկողիններնուն ելած են մէկ մխիթարական և քաղցր համակրական խօսուածքով մը, այսպիսի գէպքերու մէջ ազէտ մարդիկ անանկ կ'ենթադրեն թէ կեղծ հիւանդութիւն մի էր տեսնուածը, վասն զի ամենեւին չեն կրնար համոզուիլ թէ հիւանդութիւնք առանց գեղի կ'անցնին, սակայն մէկը որ լատեղեկութիւն կ'ստանայ այս նխիթիս վրայ, գիւրաւ կը համոզուի թէ բժշկական գեղերէն աւելի շատ անգամ բարոյական կամ մտաւորական գեղերը մեծ ազդեցութիւն ունին՝ ուստի մենք կը կրկնեմք թէ՛ թէ որ կանանց ջգային դրութիւնը միշտ գրգռուած կացութեան մը մէջ մնան, զգացումները և համակրութիւնները սովորականի դառնան, շատ դժուար կը լինի անժամանակը խեղճերը կանոնաւոր կացութեան մը մէջ մտցնելու. վերջապէս իմ մասնաւոր կարծիքս սա է թէ՛ բժիշկներուն գեղերէն աւելի զօրաւոր են հիւանդի մը քով գտնուողներուն բռնած ընթացքը, բայց ցաւալի է որ շատ մարդիկ իրենց կանանց գէմ այնպիսի ընթացք մը կը բռնեն ադխտարար՝ որ նոյա հիւանդութիւնը անբուժելի կ'ընեն, այսպիսի մարդիկ կնիկներն իրենց համեմատ կը նկատեն, և կարծելով թէ կանայք երբ որ ուղեն բնաւորութիւննին կը թողուն, բնաւ վայթ չեն ըներ իրենց սխալմունքը շտկելու եւ իրենց խեղճ կիներն աղատելու: Իսկ կանայք տեսնելով որ իրենց կացութիւնը հասկցող մը և իրենց վրայ կարեկցութիւն ունե-

ցող մը չունին , կ'ակսին անտանելի բնաւորութիւն
 մը ունենայ , ներսէն ինքզինքնին կործանելով և
 դուրսէն ամեն մարդէ հեռու փախչելով :

Իմ սիրելի ընթերցողս՝ թէ որ կնկան մը է-
 րիկ՝ և աղջիկներու հայր ես , և կամ թէ՛ թէ
 որ նարատակ ունիս ամուսնանալու , հաւատա՛ իմ
 խօսքիս թէ՛ քու ամուսնոյդ և աղջիկներու դ-
 ատաղջութիւնը , քաղցրաբարոյութիւնը և եր-
 ջանկութիւնը մի միայն քու քաղցրաբան լինե-
 լէ՞դ կախում ունի . իսկ ասոր հակառակը թէ որ
 կ'ուզես քու կինդ և աղջիկներդ շարունակ հի-
 ւանդ պահել , զանոնք գէշ բնաւորութեանց
 տէր ընել և քու ընտանեկան ամբողջ երջանկու-
 թիւնդ վրդովել , ուրիշ բան մի՛ ընել , բայց
 միայն միշտ խոժոռապէ՛մ կերպարանք մը և լեզի
 խօսքերով բերան մը ունեցիր : Հաւկիթին հա-
 սուննայք և արտաքսութիւն իրական բոլրաքումով
 մը տեղի կ'ունենայ , որն որ վերոյիշեալ կանանց
 անհանգստութեան գլխաւոր պատճառն է : Այս
 բոլրաքում մը ամսոյն սկիզբները թեթեւ է , բայց
 ամսուն մինչև վերջը աստիճանաբար կը շատնայ ,
 երբ Չուարարք խիստ սեղմուած և արեան ա-
 նօթները թէ նոցա մէջ և թէ միզանոցին մէջ
 սաստիկ ուռած են . երբ որ հաւկիթը կ'արտաք-
 սուի , բոլրաքումը իւր ամենաբարձր սաստիճանին
 կը հասնի , և անօթները այս բոլրաքումը կը մեղ-
 մացնեն շատ մը արիւն և մածուցիկ հոսելով . աս-
 սաստիկ այս է ամսական արեան հոսման պատճառը ,
 և կանայք որ Չուարարք չունին , և կամ անգործ
 Չուարարք ունին , ամսական արեան հոսում չունին :

Աղջիկներուն ոմանց ամսական արեան հա-
սումը, առանց նախադգացողութեան յանկարծ
տեղի կ'ունենան առաջին անգամ, և միշտ ալ
այս կերպով կը շարունակեն իրենց ընթացքը,
բայց ընդհանրապէս աղջիկները ամսական սովոր-
ութիւննին տեսնուելէն առաջ շատ մը անհան-
գաստութիւններու ենթակայ կը լինին, ոմանց
գլուխը կը ծանրանայ, ոմանց վրայ թեթե ջեր-
մութիւն մը կուգայ, և ոմանց ալ կունակը և փո-
քը կը ցաւի, և ոմանց ալ այս ամեն նեղութիւն-
ները միատեղ կուգան, և շատ անգամ ծանր
ցաւեր կը պատճառեն և մինչև անգամ երբեմն
այնքան տատիկ կը լինին որ կատարելապէս հի-
ւանդութիւն կը պատճառեն. միայն քիչեր կան
որ հանգստութեամբ ամսական սովորութիւննին
կը կատարեն. բայց ասոնք բացառութիւններ
են. ուստի մեծ ներողամտութիւն պէտք է ու-
նենալ իդական սեռին վրայ այս միջոցներուս ի-
րենց վարքին և կերպերուն նկատմամբ:

Առաջին քան և չորս ժամուն մէջ հոսումը
տեղոյն և թեթե կը լինի, բայց ետքը կը ծան-
րանայ և կը կարմրի ճիշդ արեան նման, և բու-
լորը երկու օրէն մինչև չորս օր կը տեւէ. թեև
ոմանց մինչև շաբաթ մը կամ աւելի, և ոմանց
ալ միայն մէկ օր կը տեւէ, և մինչև անգամ քա-
նի մը ժամուան մէջ իրենց ամսական սովորու-
թիւնը կատարողներ եղած են: Այս անկանոնու-
ւորութիւններուն մէկ քանին բնական են, բայց
կամ ալ որ անբնական են և հետեւաբար կանո-
նաւորելու կարօտ: Ամսական հոսումը եթէ շա-

բունակ մնայ, հիւանդութիւն մի է դարձանուելու կարօտ: Ընդհանրապէս ամսական արեան հոսումը հարիւր տրամի մօտ կը լինի, սակայն ասոր մէջ ալ տարբերութիւններ շատ կը լինին կը լիմայից տարբերութեամբ և ուրիշ պատճառներով:

Ամսական արեան հոսումը զանազան պատճառներով ունայ տաան և երկու տարեկան եղած ժամանակնին կը հանդպի, ունայ տաան և վեց, ունայ ինը, ունայ քսան, ևայլն ևայլն: Կենաց դարձն ալ ասոր համեմատ կը տարբերի, ունանք քառասուն տարեկան եղած ժամանակնին կենաց դարձը կը մանեն, ունանք երեսուն և ունանք յիսուն. և երբեմն ալ անդամ մը դադարելէն տարիներ վերջը նորէն կ'սկսի:

Կանուխ ամսական արեան հոսումը ամենուրիշ պատճառներէ աւելի ցանկական կրից և զգացմանց տեղի ունենալէն կը պատճառի, և ասոր համար է որ մեծամեծ քաղաքներու մէջ եղող աղջիկները դիւզացի աղջիկներէն կանուխ իրենց ամսական սովորութիւնը կ'սկսին: Այս սովորութիւնը որ քան կանուխ օր սկսի՝ կենաց դարձը նոյնքան շատ կը համնի:

Տարաբաղդ զոհեր են այն աղջիկները՝ որոնք իրենց ամսական սովորութեան գոնէ և օթը տարի չ'անցած կ'ամուսնանան. և խել մը մարդկային բնկերական կազմութեան անյարմար դասակներ կը ծնանին:

Հին ժամանակները կին մը անմաքուր կը սեպուէր ամսական սովորութեան միջոցին, և հին բնաղիները շատ առասպելներ ունէին սյա

նիւթիս նկատմամբ , և Նիկիոյ ճողովը արդիւամ
էր կէիները նոյն օրերնին եկեղեցի մանելէ : Բայց
այս կարծիքները հին դարերու միայն ծնունդ
են , և շատ ուրախ եմ յիշելու որ հիմա այնպիսի
կարծիքներ չի կան , և կամ թէ վերնալու
վրայ են :

Պէտք է դիտնալ որ իդական սեռը շատ
անհանդիստ կացութիւն մը կ'ունենան իրենց
ամուսկան արեան հասման ժամանակ , մանաւանդ
դեռահաս աղջիկները , որոնց օտար է դիպ
ուածը և հետաքրքրական , և այն նոր զգա
ցումները որ այս պարագայիս կ'արթննան իւր
մէջը՝ մեծ ներդործութիւն կ'ընեն վրան , մա
նաւանդ երբ աղջիկը առաջուց այս բնական
դործողութեան վրայ անտեղեակ մնայած է :
Աղջիկները երբ այս սովորութեան վրայ օրինա
ւոր տեղեկութիւն չունին , երեւակայութիւնն
սաստիկ կ'աշխատի , հետաքրքրութիւնը կը շար
ժի , և միտքը խել մը երեւակայական և հեշտա
կան երաններով կը լեցուի , որոնք շատ անգամ
տխուր արգասաւորութիւններ կ'ունենան . իսկ
մտոր հակառակ թէ որ աղջիկները օրինաւոր
ճամբով ժամանակին այս իրողութեան վրայ տե
ղեկութիւն ստանան , շատ տեսակ հիւանդու
թեանց և ապերժանկութեանց առջև կ'առնուի :
Իմաստասիրաց աչքին քիչ շահաւէտ սեպուող ա
ռարկաներ կան , բայց ՚ի դեռահաս աղջիկներէն՝
որ իրենց ամուսկան սովորութեան սկսած են ,
երբ մարմինը իւր բնական ձեւը և գեղեցկու
թիւնը կ'ստանայ , և իւր դարմանալի հանդա

մանդին կը յարմարի, և երբ միտքը իւր բուն պաշտօնին առաջին լոյսը կ'ընդունի: Աղջկան մը բնական կազմութիւնը գլխաւորաբար իւր Չուարարքին գործողութենէն կախումն ունի, արդանդին ստորին մասը կ'ընդարձակի, կերպարանքը կը փոխուի, միտքը բոլոր աղայական բաներէն երես կը դարձնէ, և բոլոր ընթացքը լիովին կը փոխուի. վերջապէս աղջիկը կին կը լինի և ինքզինքը կը ճանչնայ, բոլոր այս փոփոխութիւնները Չուարարքին գործողութենէն առաջ կուդան, որոնք թէ որ անդործ լինին՝ այս փոփոխութիւններն ալ աւելի շունենար և աղջիկը դեռ մանուկ կը մնայ: Բնութիւնը կարծես թէ ամենեւին չի նպաստեր աղջկան մը կազմութեան որ և իցէ մասին, մինչև որ նախ Յննդական գործարանները չի կատարելագործին, և կնութիւնը՝ այսինքն ամսական արեան հոսումը չ'սկսի:

Աղջկանց ամուսնանալու ամենէն յարմար ժամանակը, ամսական արեան հոսման սկսելէն գոնէ եօթը տարի վերջը լինելէն՝ ի դատ պէտք է նկատուի, որ ծննդական գործարանները իրենց կատարելութեանը հասած լինին. եթէ ոչ՝ խեղճ աղջիկը անշուշտ հիւանդօտ, կարճ և ապերժանիկ կեանք մը պիտի ունենայ:

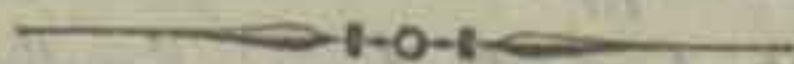
Ընդհանրապէս ծիծմայրութեան միջոցին ամսական սովորութիւնը կը դադարի. (թէ և երբեմն ամենեւին չի դադարիր) որովհետև արիւնը և կենսական կարողութիւնը որ հաւկիթներու հասնումն կ'օժանդակեն, այս մի-

Չայիս կաթ գոյացնելու կը նպաստեն . իսկ երբ
 ծիծ մայրութեան հետ ամսական հոսումն ալ կը
 շարունակուի , կամ ան է որ կիներ գորաւոր կեն-
 դանութիւն ունի , և կամ թէ Չուարարք հիւանդ-
 են փոխանակ հանդիստ լինելու : Առաջին պա-
 րագային մէջ փնտա մը չի կայ , բայց ետքինին
 մէջ շատ վտանգ կայ , վասն զի անշուշտ մայրը
 տկարանալով կաթը անանուհի կը լինէ և ծծող
 մանուկը սնունդ չի կրնար առնուլ :

Յղութեան միջոցին ալ ամսական արեան
 հոսումը կը դադարի , ինչու որ նոր գոյանալիք
 էակին կատարելագործութիւնը կարօտ է այն
 զօրութեանց՝ որ ամսական հոսման կը նպաստեն .
 ասկից ՚ի դատ յղութեան ժամանակ արդանոյթ
 սաղմը շրջապատող մաշկով կը ծածկուի միան-
 դամայն փալօպեան Տաշտին բերանը և Արդանդը
 դոցելով : Տարածամ ծնունդը այս մաշկին թուլ-
 նալէն և արեան տեղի տալէն կը պատճառի .
 Յղութեան միջոցին զուգաւորութեան մէջ մեծ
 զգուշութիւն կարեւոր է , վասն զի այս ալ տա-
 րածամ ծնունդ կրնայ պատճառել : Ամսական
 արեան հոսման միջոցին զուգաւորութիւնը , բու-
 լորովին ցուալից և ապօրինաւոր է : Զուգաւո-
 րութեան ամենէն յարմար ժամանակը այն է՝
 երբ երկու կողման ծննդական գործարանները
 առողջ և զգայուն են , մաքուր և պատրաստ են :

Կին մը կենաց դարձի համեւելէն վերջը շատ
 զգուշութիւն ունենալու է , վասն զի ամսական
 արեան հոսումը որ անկից առաջ մարմնոյ շաւ-
 մը հիւանդացուցիչ նիւթերը կը հանէր դուրս :

այդ դատարան լինելովք, նոյն նիւթերը մարմնոյն
մէջ կը մնան և շատ հիւանդութիւններու առիթ
կրնան լինիլ :

ԳԼՈՒԽ Զ.

ԱՐԱԿԱՆ ԾՆՆԴԱԿԱՆ ԳՈՐԾԱՐԱՆՆԵՐ

Արական ծննդական գործարանները խղական
ծննդական գործարանաց համապատասխան
դիրքով մէկ մտամբ մարմնոյ մէջ ևւ մէկ մա-
տամբ ալ դուրս են . ևւ կը բաղկանան երկու
գործարաններէ որ կը կոչուին Ամորձիքներ , ո-
րոնք արական սկզբունքը կամ սերմը կը դո-
յայնեն . տոնք խղական Չուարարքի համապա-
տասխանողք են . երկու տաշտերէ որք կը կոչ-
ուին Սերմնատար անցք , որոնք սերմը կը տանին
Ամորձիքներէն , ուրիշ գործարաններէ , որոնք
այս տաշտերուն հետ կապուած են , որք կը կոչ-
ուին Սերմնական Անոթք : Անարակ Մսանք ևւ
Շտապող Մորակներ , ևւ մէկ քանի ալ ուրիշ
գործարաններէ , որոնք թէ սերմին ևւ թէ մէ-
ղին միանգամայն կը ծառայեն ևւ կը կոչուին
Ննրնդամիզական գործարաններ , ինչպէս՝ ա-
րանդամք ևւ նորա անցքը :

ԱՄՈՐՉԻՔՆԵՐ

Ամորձիքները երկու փոքրիկ հակիթաձեւ մը

տանք են ընդհանրապէս ծանրութիւննին տան
 եւ վեց տրամ , եւ երկայնութիւննին մէկ ու կէս
 մասնաչափէն մինչեւ երկու մասնաչափ . աղ-
 դերց մէկըմէկու կցուած տանն Ամորձիքները
 մէկմէկու դէմ չի ճղմուելու համար ձախը ա-
 ջէն աւելի վարօք կախուած է : Ամորձիքները
 հինգ ծածկոյթներ ունին՝ որոնք կը կոչուին Ա.
 Արտաքին մաշկ . Բ. Երկրորդ մաշկ . Գ. Երրորդ
 մկանունք . Դ. Բաղմաթել թաղանդ , եւ Ե. Թա-
 ղանդային պարկ :

Ա . Արտաքին մաշկը խի առողջ կացութեան
 մէջ կարճ եւ կնճռեալ է , իսկ թուլ եւ կախուած
 կը լինի երբ առողջ չէ . ձմեռ տանն աւելի
 ամփոփեալ կը լինի իսկ ամառը թուլ . օշին բա-
 րեխառնութիւնը մեծ աղդեցութիւն ունի այս
 մաշկին վրայ . ասիկայ փափուկ է , եւ դոյնը
 թուխ . զանազան ծաւքեր՝ եւ մէկ բարձրաց-
 եալ ահօս մը ունի միջագծին մէջ , արանդամէն
 սկսեալ մինչեւ նիստընկերք :

Բ . Երկրորդ մաշկը մէկ մասնաոր խառնուր-
 դէ մը բաղկացեալ բաղմախարչ հիւսուածք մի է ,
 եւ երկու պարկերու ձեւով արտաքին մաշկին
 տակը ղեանդուած է . ասոր պաշտօնը արտաքին
 մաշկը կծկած պահել եւ Ամորձիքներուն շարժմանը
 օդնել է , մաշկին բաղադրութիւնը թուլ լինելով ,
 հիւանդութեանց ժամանակ շատ կ'ընդարձակի :

Գ . Երրորդ մկանունքը ծրար մը մային
 մանրաթելներէ կը բաղկանայ , որոնք Երանայ
 ծորակին երկու կողմերէն կ'իջնան , եւ պաշտօն
 նին է Ամորձիքը վեր բռնել :

Գ . Բաղմատի թաղանոցը փայլուն ճերմակ գոյնով զօրաւոր , բարակ ու թափանձիկ մաշկ մի է , և Ամորձիքներուն համար երկու պարկ լինելէն ' ի զատ երբորդ մկանունքը վեր բռնելու պաշտօնն ունի :

Ե . Թաղանոցին պարկը կապուտ ճերմակ գոյնով մաշկային պարկ մի է . որոյ մէջ կ'ընդանդակին Ամորձիքները :

Ասանցմէ ' ի զատ Թաղանոցամաշկեայ կոչուած ծածկոյթ մի ալ կայ որն որ կ'կազմէ Ամորձիքները և նոյաւ ձեռ կը պահէ , ասիկայ փայլուն ճերմակ գոյնով խիստ մաշկ մի է , որն որ երկու մասերու բաժնուելով մէկը մինչև շերմնատար անոթը կերթայ և միւսը նման ճամբով գիսնայի կողմէն մասնին նիւթին մէջ կ'անցնի և Ամորձիքներուն միզանոցքը կ'ձեւակերպէ :

Ամորձիքներուն մասնիք շէնքը բլթակներէ կազմեալ կակուղ կանանչ կամ կապուտ մուտ գանդուածի մը կերպարանքը ունի , ասիկայ Սերմնարար սաշաք կոչուած փոքրիկ դալարեալ տաշտերէ և ծրարներէ շինուած է , որոյ սրամաղիծը մասնաշարիի մը դրեթէ 1,200 երբորդ մտնէ , և սսոնց ամէն մէկին երկայնու թիւնը տասն և վեց ստք է , և թուով երեք հարիւրէն աւելի են : Այս տաշտերուն ամէն մէկը Ամորցիքին բաղմատի ծածկոյին , ներքին մակերևոյթին մօտէն գոյ ծայրէ մը կ'սկսին , և կ'երկննան կամ կերթան մինչև Ամորձիքներուն անոցքը ուր գալստու մնին կը նուաղի , և բաղմատի ներէն մէկ քանին գանդուածէն անցնելով կը կազմեն քսան

հաս մեծ և աւելի քիչ դարարեալ անօթներ ,
 որոնք զուգահեռական դժով մասնքին ետևի
 կողմը կ'անցնին և կը զետեղուին թողանդա-
 մաշկեային անցքին մէջ որ կը կոչուի վարիչ
 անօթ , հոս ասոնք արեան անօթները ետևնին
 թողլով առջևի կողմը կ'բռնեն , և հոս ասոնց
 հաւաքումը Ամորձիքներու վարիչ կը կոչուին և
 կ'ամփափին տասն և չորս մեծ անօթներու , և
 ուսկից ուղորտապարտոյտ կերպով խտորնակի դէպ
 'ի Ամորձիքներէն դուրս կ'իջնան և կ'հասնին ար-
 տաքին մաշկն զլուխը որ կը կոչուի Տախչ
 անօթ :

Սերմնական հեղուկը գոյանալէն ետքը ,
 կ'սկսի կատարելադործուիլ մինչև որ մարմնէն
 դուրս ելլելու ատենը հասնի , սակայն խիտ կա-
 րևոր փոփոխութիւններու ենթակայ կը լինի
 Սերմնարարին և մասամբ մըն խալ ամորձիքի
 մասնիկ մասին մէջ :

Վերջումը : Ասիկայ սերմնական հեղուկը Տու-
 ող անօթէն Տանող անօթը Ամորձիքներուն վե-
 րի և ետևի կողմերը զետեղուած կը ծկուած
 տաշտ մի է :

Սերմնական լոր : Ասիկայ տուող անօթը , սերմ-
 նական շնչերակը , երակը և ջիզը պարունակող
 անօթ մի է , որն որ Ամորձիքի ետևի կողմէն
 տկսեալ դրեթէ գաղաթնահայեաց կերպով կ'ել-
 լէ մինչև որ որովայնին ստորին մասին արտաքին
 մանեակին հասնի , ուսկից ներս մտնելով կամաց
 մը բնթացքը դէպ 'ի դուրս և դէպ 'ի վեր փո-
 փոխելով ստորին որովայնի ներքին մանեակը կը

հասնի և ուսկից սրտալայնի խառնչին մէջ անցնելով իւր բազադրիչ մասերը կը բաժանի, բայց ի սրեան անօթէն և ջիդէն՝ որք ի սրեանց ընթացքը կը շարունակեն, իսկ տուող անօթը կողքին մէջ ընկղմելով և փամփուշտին քովէն անցնելով Սերմնարարին մէջ կը դադարի. Սերմնական լարն է որ ամսրծիքները վեր կը բռնէ :

Տ— : Ստիկաց վերնամաշկին շարունակութիւնն է, ինչու որ անոր ուղորտագոյն կացութիւնը ասոր մէջ բացարձակ կը կորսուի : Ստիկաց ճերմակ գոյնով, հաստ և խիտ նիւթէ շինուած է և դիւրաւ կ'որոշուի Սերմնական լարին մէջի սրեան անօթներէն, ասոր ծակը հազիւ թէ մազ մը կը սեղմի, ընթացքը արդէն յիշած եմք ստիկաց վերնամաշկէն սկսելով Սերմնարար անօթին մէջ կը վերջանայ, և պաշտօնն է սերմնահեղուկը առջինէն ետքինին տալի :

Մ— : Շէնքի կողմանէ սերմնատուին կը նմանին, և թէ և երկուք ու կէս մասնաշափ երկայնութիւն ունին, սակայն կժկուած լինելուն համար կարճ կ'երեւան. ասանք փամփուշտի ետեք ղետեղուած են, և այն մաշկերը որ զանոնք կը պատեն, ծալք ծալք լինելով խառնչներ կը կազմեն, հոս է որ սերմը կը պատրաստուի կամ կհասարքուի, որոյ շտեմարանն եղած են այն տաշտերը. ամէն մէկ անօթ ներքին կերպով Սերմնատուին հետ միացած կ'վերջանան կը որ պարկի մը մէջ, այն կողմէն Շտապող խողովակը ձեւացնելով :

Շ— : Ասանք հասարակ սերմնա-

կան խողովակներ են , որ Սերմնատարին և Սերմնարարին միտ որու թեան երկու կողմերէն յառաջ կուգան . երկայնու թիւննին մէկ մէկ մասնաչափ է . իսկ ծակերնին Սերմնարարին ծակէն մեծ է և ընդարձակելի . ասանք զուգահեռական ընթացքով յառաջ ուղղուելով՝ կ'անցնին դրդուիչ մասնքին մէջէն , և կ'բացուին միզանցքին մէջ երկու փոքրիկ ծակերու բերանք :

Քիչէն զայն անցաւ : Փամխուշտին վրին մէկ մասը և միզանցքին սկզբնաւորութիւնը շրջապատող շաղանակի մեծութեամբ մարմին մի է , սակայն մինչև ետևը մէկ մասնաչափ , մէկ քովէն մինչև միւս քովը քիչ մը աւելի , իսկ հաստութիւնը մէկ ու կէս մասնաչափ է . թէ և ասանց մեծ մասը միզանցքին տակը զետեղուած է , սակայն երեք լերդարոյթներէ բաղկացեալ է , որոնց երկուքը կողմնակի և մէկը երկուքին ետևը և մէջ տեղը դրուած է . ասիկայ մէկ ճերմակ բարակ հեղուկ մի գուրա կուտայ , միզանցքը կակղցնելու համար . խառնուրդ ըմպանաւոր է , բարձր աստիճան առածգականութիւն ունի , և վերաբուժական գործողութեան մէջ մեծ համարում տապաւն է : Մերերուն այս գործարանը շատ անգամ կը մեծնայ :

Քիչէն զայն անցաւ . Միզանցքին բաղմաթեղ մասին գնատակին մօտ զետեղուած ոլտունի մեծութեամբ փոքրիկ մարմիններ են , գոյութիւննին մի օրինակ չէ , երբեմն միայն մէկը կը գտնուի և երբեմն ամենեւին չեն գտնուիր . արուններն ալ կ'ուսնենան էգերն ալ մի և նոյն մեծութեամբ :

Կրե՞նք : Ասիկայ էգին կղիթորիկին համա-
պատասխան արական գործարան մի է , և գըլ-
խառորարար կը բազկանայ բազմախորշ մարմին-
ներէ , սպունգային մարմինէ , միզանցքէ և ծած-
կոյթէ . սասը մաշկը մարմինին ուրիշ կողմերուն
մաշկերէն բարակ է , որն որ բազմախորշ մարմի-
նին վրայէն առաջ դալով Մայր մաշկ կոչուած
թուղ ծալք մը կը կազմէ , և սակեց շրթունքի
մաշկը մածուցիկ բազմաթելին հետ շարունակե-
լով , ներքին կողմը կը պատէ , և անկէց դառ-
նալով մամը կը ծածկէ , որոյ յատակը միզանց-
քին ծակին մօտ է . ուր այդ անցքը ծածկելու
համար ծալք մը կը կազմէ : Ամեն մարդու ծայր
մաշկը միօրինակ չէ :

Մայր մաշկին տակի կողմէն շողիք կոչուած
ձերմակի մօտ գոյն ունեցող հեղուկ մի գուրս
կելլէ : Բազմախորշ մարմինը արանդամին երկու-
երրորդ մասը կը բռնէ , ձեւը գլանական սաշ-
տերու երկայն հարուածին կը նմանի , քովէ քով
գրուած և մեծ մասամբ երկայնութիւններնուն
մէկզմէկու միացած , իսկ մնացեալ մասը այս
ձեւով (Կ) երկու բարձերու կամ սրունքներու կը
բաժանի վերի մասը կողքին վրայ զետեղուած և
վարի մասը կղիթորեան մասնին : Բազմախորշ մը-
սանին գոյնը ընդհանրապէս ձերմակ է և զե-
տեղուած է արանդամին վերին մասին վրայ ,
շէնքը քիչ մը արածգական խիտ և բազմաթել է ,
որոյ մէջէն գրգռուած ժամանակնին՝ արանդա-
մին ընդարձակութիւն պատճառող շատ մը ար-
եան անօթներ կ'անցնին , բազմախորշ միսը ս-

րանդամին մինչև ծայրը չի տարածուիր և մասնա-
 քը անոր մասը չեն : Արանդամին վարի մասը
 սպունդային մտով կը կազմուի , որ չէնքի կողմա-
 նէ բազմախորշ ման կը նմանի : Միզանցքը եր-
 կու բազմախորշ միանքէն կը բազկանայ մնացեալ
 մասը սպունդային մտով շրջասպատեալ , և կը տա-
 րածի փամփուշտի վրէն մինչև արանդամին ծայ-
 րը , ասոր պաշտօնը փամփուշտէն մէզը և սերմ-
 նատարէն սերմը առնուլ և դուրս տալ է , և
 երկայնու թիւնն է ու թէն մինչև տասը մասնա-
 չափ , ասիկայ մէկ մասնաչափ երկայնու թեամբ
 գրգռիչ մաս մը ունի , որոյ մէջ շատապոզ խողո-
 վակները և գրգռիչ մասնին մածուցիկ պարու-
 տակներուն բերանը կը բացուին՝ գրգռիչին և
 գնատակին մէջ տեղի միջոցը մէկ բազմաթեւ մաս
 մը պարունակելով : Ասոնցմէ ՚ի դատ մէկ մաս-
 նաչափ երկայնու թեամբ ուրիշ մաս մը , և սպուն-
 դային ուրիշ մաս մըն ալ մեց կամ եօթը մաս-
 նաչափ երկայնու թեամբ , որոյ առաջինը անց-
 քին ամենէն նեղ մասին մէջ է , և երկրորդը՝
 գնատակէն մինչև մասնը կը տարածուի , ու թ անց-
 քի մը մեծ տարածու թիւնը կայ որ բնոյ հանրու-
 ալ , և միզանցքաբորբոս քման ախտին սեղն է : Մը-
 ասնքը արանդամին ծայրը կանոնաձև բարձրու-
 թիւն մի է , որոյ հիմքը շրջանաւոր աղօս մի կայ
 մասնքի աղօս կոչուած :

Եւ թեմէնցքը մտով ման քման ախտին սեղն է : Մը-
 ասնքը արանդամին ծայրը կանոնաձև բարձրու-
 թիւն մի է , որոյ հիմքը շրջանաւոր աղօս մի կայ
 մասնքի աղօս կոչուած :

ՍԵՐՄՆԱՀԵՂՈՒԿ ԵՒ ՍԵՐՄՆՈՐԴԻՔ

Արական ամորձիքներէն հասուող կենդանա-
գործ սկզբունքը ճերմակի մօտ գոյնով, մասնա-
ւոր հասով կէս հեղուկ նիւթ մի է, քիչ մը մա-
ծուցիկ և աղահամ է երբ թարմ լինի: Այս հե-
ղուկը երկու որոշ մասերէ կը բաղկանայ, մէկ
մասը հեղուկ և միւս մասը կէս լոյծ օսլայի նման
նիւթ մը, որոնց երկուքն ալ մէկզմէկու կը
խառնուին քիչ մը ատեն օդի մէջ մնալով: Սեր-
մին մասնաւոր հասը իւր անցած տեղերէն կ'ըն-
դունի և ինքնին ամենեւին համ չունի: Այս
հեղուկին 1000 մասին 900ը ջուր, 60 ը կենդա-
նական խժային հիւթ, 10ը աղ, և 30ը կրոյ
փոսփառ մէկ մասնաւոր կենդանի սկզբուն-
քով մը, որոյ բաղադրութիւնը գեռ որոշ գիտ-
ցուած չէ:

Սերմին ամենէն հետաքրքրա-
կան և շատ կողմանէ ամենակարեւոր մէկ մասն
է այս: Այս էակները թէ և շատոնց գիտցուած
էին, սակայն գեռ նոր սրոշուեցաւ ինչ լինելի
և ինչ հանդամանքներ ունենալնին: Մտուցուած
է որ այս սրղերը տեսակ մը հաւկիթի մէջ կը
կատարելագործուին, որոնք իդական հաւկի-
թին ենթակայ եղած կացութեանց կ'ենթակա-
յանան, ասանք կլոր են և մէջերնին շատ մը հա-
տեր կը պարունակեն, որ և սերմնորդներուն
նախնական վիճակն են, որոնք վաքրիկ սերմ-

Տարդներ դուրս կուտան երբ կե'րկննան , և վերջապէս երբ կը'կուարին' սերմնորդները դուրս կ'ելլեն և կ'սկսին մեծնալ : Ամէն մէկ սերմնա-կան հաւկիթ երեսուն սերմնորդ կը պարունա-կէ : Սերմնորդներուն երկայնութիւնը հասարակ մազի մը մէկ տասը հազարերորդին չափ է , և ծանրութիւննին ցորենի մը մէկ հարիւր քառասուն հազար միլիոներորդին չափ , մանանեխի մէկ սերմին մէջ այս որդերէն յիսուն հազարէն աւելի կ'ամփոփուին :

Սերմնորդներուն այսքան շատութեամբ մանրութիւննին բանի աեղ չդրուելով , անոնց կազմութեանը շատ լաւ ծանօթութիւն ստացում է' մինչև անդամ նոյա բնութարութեանց : Ասոնք շատ անգամ իրենց մարմը կը փոխեն օձերունման , որոնք նաևս քննում են . ամենէն զարմանալին ան է որ այս որդերուն մէջ սերական տարբերութիւն կայ : Ասոնք բնդհանրապէս առողջ և դործունեայ են իրենց շարժմանց մէջ և կանոնաւոր . երբեմն ասոնք ամենքը դլուխնին մէկ կողմ բերելով մանեակ մը կը կազմեն և երկար ատեն կ'սկսին դառնալ . շատ անգամ ասոնք կը պատերազմին մէկզմէկու հետ' մինչև որ մէկ հատ մը կը մնայ կենդանի : Ասոնք քանի մը ժամ միայն կրնան ապրիլ օդի մէջ' մանաւանդ տաք ջուրի մէջ , որ իրենց շարժումը դիւրաւ կը աննուի :

Սերմնորդները ոչ արբունքէն առաջ' և ոչ ալ խիստ ծերութեան ժամանակ կը դանուին . շատ հիւանդութիւններով և մէկ քանի բժշկա-

կան դեղերով կը փճանան . եւ ասոնք սերմին
 մէջ ինչ պատճառաւ ալ թէ չը գտնուելու լի-
 նին՝ սերմը չի կրնար յղացնել : Այս որդերուն
 ուղիղ շարժման վրայ տեղեկութիւն ստանալով
 կրնանք պարզաբար տեսնել թէ նոքա ինչպէս
 իգամուտքէն արդանոգը կը մտնեն . եւ հոն գրու-
 նուող հաւկիթին մէջ մտնելով կը յղացնեն :

Հոս յիշել հարկ է թէ ոգելից բնուե-
 լը մեծ ազդեցութիւն ունին այս որդերուն վը-
 րայ . որոնք անմիջապէս կը կատարին , մէկմէկու
 հետ կը պատերազմին , իրար կը ջարդեն եւ մեծ
 ջանք մը ունին դուրս թափելու . ահա ասոր
 համար է որ գինովութեան ժամանակ ցան-
 կութիւնը կը գրգռի մարդու :

Գինովութեան ժամանակ յղացած մանու-
 կը գինովութեան հակամիտ , դաժան եւ մարդ-
 կային ընկերական շէնքին անյարմար արարած
 մը կը լինի ընդհանրապէս , մանաւանդ թէ որ
 կրթութեան փրկարար ձեռքը չի հասնի զայն
 զսպելու եւ բարի քաղաքացի մը ընելու համար :

ԳԼՍԻԽ Ը .

ՍԵՐԱԿԱՆ ՄԻԱԻՈՐՈՒԹԻՒՆ

ևս

ԶՈՒԳԱԻՈՐՈՒԹԻՒՆ

Երբոր արական սկզբունքը հաւկիթին հետ
 կը միաւորի եւ սաղմական դորժողութիւնը կը

սկսի , հաւկիթը յղացած է կ'ըսեմք եւ կամ թէ
կինը յղացած է , ուստի յղութիւնը երկու սկզբ-
քունքներուն միացումն է եւ սաղմական գործու-
ղութիւնը նոյն միութեան արդասիքը :

Ամենազարմանալի մէկ իրողութիւնն մի է
տեսնել թէ հոգատար բնութիւնը արտադրու-
թիւնը շարունակելի ընելու համար զուգաու-
րելու փափաղ մը ամեն կենդանի արարածնե-
րուն տալէն 'ի զատ' կ'առաջնորդէ զանոնք այն
անձնական միաւորութիւնը գործադրելու , ո-
րով միայն բաղձանքը կը յաղկենայ . եւ այս ըղ-
գացումը ան տունն էապէս ներգործութիւն
կ'ստանայ , երբ հաւկիթները էգին ձուարարքին
մէջ կը հասունանան , եւ երբ սերմնորդ երբ արա-
կան ամորձիքին մէջ կը գոյանան , եւ որոնք
կ'սկսին մէկզմէկու ընկերութիւնը փնտռել :

Բնականաբար երկու տարասեռ անհատնե-
րու գործնապէս անձնական միաւորութեանն ա-
ռաջնորդող անմիջական պատճառները , երբ
դեռ մէկզմէկ չեն տեսած . խնամտասիրաց ըն-
նութեանը շատ ենթակայացած են . որոնք շատ
հետաքրքրաշարժ փորձեր ըրած են այս իրո-
ղութիւնը ստուգելու , սերական միաւորու-
թեամբ գործնական յառաջատուութեան եւ
մասնոյ կազմական ձեւին վրայ լու տեղեկութիւն
տաանալով այս խնդիրը կարելի է լուծել . ըստ
որում ասով յայանի կը տեսնուի թէ այս ինչ բը-
նական կարօտութիւնները եւ պատշաճութիւն-
ները անշուշտ կ'առաջնորդեն այն ինչ մասնա-
ւոր շարժումներու , ինչպէս նոր ծնած մանուկը

անմիջապէս ծիծիմ կը փարի իւր անունդը ստանալու համար . վասն զի նորա շրթունքներուն եւ լեզուին ջղերուն մէկ մասնաւոր զգայուն կացութիւնը որ ծծելու յարմարութիւն կուտայ , այս բնական շարժման սլափառ կը լինի . նմանապէս արբունքէն ետքը ծննդական գործարանաց ջղերուն մէկ մասնաւոր զգայնութիւնը կ'առաջնորդէ այն մասնաւոր գործողութեան որով կը յազենայ :

Շատ պարագաներ կան որ ամեն մէկ անհատ ուրիշ անհատի մը հրապուրիչ կամ ցանկացուցիչ կ'ընեն եւ զանոնք մէկզմէկու կը բաշեն . ասն ցմէտմանք զգացողութեան հեշտընկալ գրգռութիւններէն կը բաղկանան , եւ ամանք որոց ներգործութիւնը թէ եւ առջիններուն հաւասար է , սակայն գործողութիւննին գաղտնի է : Ստորին կենդանեաց մէջ էգը մէկ մասնաւոր հոտ մը կարճակէ իւր ջերմութեան ժամանակ որն որ արուին հաստակեաց համեմուն պէս նորա ցանկութիւնը կը գրգռէ , եւ զայն էգին կը քաշէ անդիմադրելի զօրութեամբ մը . ուրեմն այս իրողութեան մէջ հաստակեաց զգացողութիւնը մէկ կարեւոր միջոց մի է շատ կենդանեաց համար . իսկ դասադ եւ բազդատող էակները տեսողական զգացողութեան օգնութեամբը կօժանդակուին կազմութեան տարրերը թիւնները նկատելով , եւ զուգորդական յարմարութիւննին խորհելով . ասոնցմէ ի դատ ուրիշ որոշ ներգործութիւններ կան հրապուրիչ կաշուած , որոց հանդամանաց վրայ թէեւ չեմք

կարող լուսարանել, սակայն կարողութիւննին յայտնի է: Բոլոր ասոնք իրապէս հաղորդակցութիւն ունին սերական գործարանաց հետ, որ փորձառութեան կ'սկսին երբ կատարեալ գործողութեան մէջ լինին, եւ միայն գործին հակառակ սեռին համեմատ: Գիացուած է թէ այս փոխադարձ հրապոյրքը իրական կենդանի մագնիսականութեան մէկ տեսակն է. արուն գրական եւ էգը բացասական լինելով, այնպէս որ անոնք անդիմադրապէս մէկզմէկու կը քաշուին:

Մարդկային սեռը կենաց այս միջոցիս մասնաւոր բարոյական համակրութիւններ եւ իմացական կարօտութիւններ ունի, որ կ'առաջնորդէ զանոնք փոխադարձ զգումանաց եւ քաղցր գրկախառնութեանց. մինչեւ անգամ ցանկական զգացումը արթննալէն առաջ, եւ այս է եղանակը՝ որով նոր տենչանքները կը յաղենան եւ երկու կողման մասնաւոր զգացողութիւնները կ'սփռնին. հաւանական է թէ մարդկային սերական միաւորութեան գործողութիւնը բնականաբար բարոյական համակրութենէն եւ իմացականութենէն յառաջ կուգայ՝ քան թէ պարզ զգացողութենէն թէ. եւ անուրանալի է թէ մասնաւորաբար տեսողականութիւնը եւ շոշափման կարողութիւնը շատ ազդեցութիւն ունին այս կէտիս մէջ:

Փորձը յայտնած է թէ երկու կողման ծնունդական գործարանները երբ իրենց յարմար եւ կատարեալ վիճակին հասած են, անանկ փո-

խաղարձ ազդեցութիւն մը ունին մէկզմէկու
վրայ, որ ուրիշ մարմին մը ամենեւին չի կրնար
ունենալ, և ասոր փորձերը շատ անգամ եղած է
կոյրերու վրայ, նոցա ծննդական դործարանաց
մօտ զանազան մարմիններ բերելով. այս իրողու-
թիւնը ծննդական դործարանաց մէկզմէկ դըր-
դըռուելու համար ունեցած մէկ մասնաւոր ազդե-
ցութեան արդիւնքն է, որ ելեքարականու-
թեան նման ցնցիւն պատճառող ազդեցութիւն
մի է: Ասկից յայտնի կը տեսնուի որ պարզ
դժուանքի ժամանակ ինչպէս այս մասերուն
մէկզմէկու մօտ գալովը իրենց փոխաղարձ
պատշաճողութիւնը կը յառաջանայ ևւ զանոնք
դործնական ընկերութեան կ'առաջնորդէ:

Ասոնցմէ ՚ի զատ հաւասարապէս կարեւոր
ևւ հաւասարապէս հետաքրքրական պատճառ-
ներ ալ կան. ինչպէս ջղային զգացողութիւնը
այնպէս դըռած է ու այս ինչ ջիղերը կը ներ-
դործէ, որոնց դործողութիւնը մարմնաց շար-
ժում կը պատճառէ որ կարեւոր է դործնական
ընկերութեան միջոցին: Երկու սեռէ ալ եղող
դեռահաս պատանիք շատ անգամ դեռ դործ-
նական միաւորութեան խորհուրդը ունենալնու-
տաւջ այս տեսակ շարժումներ կ'ընեն, յայտ-
նելու թէ նոքա ակամայ ծագումն կ'ընեն,
այս է իրողութիւնը երկու սեռին մէջ ալ որոնց
մասնաւոր շարժումները դործնական միաւորու-
թեան համար կարեւոր են: Սակայն մարդկա-
յին սեռը որ ընկերական կազմութիւն հաստա-
տած է, քիչ անգամ այս մասին իրենց դիտու-

Թիւնք բնութեան կամաց և համակրական դաս-
 սերէն կ'ուսանին, այլ շատ անգամ ուրիշներու
 կանխահաս և անարգ միջնորդութեամբք կ'ու-
 սանին, ասիկայ դուքէ անսխալելի սեպուած է,
 սակայն շատ անգամ ալ ճշմարիտ հսկողու-
 թեան պակասութեան արդիւնքն է, որ ճշմա-
 րիտ բարոյականութեան դէմ լինելէն ՚ի զատ
 մարդկային և բնականութեան մնաստակար է. հի-
 մակուան ժամանակա տղայոց մէջ այս զգացու-
 զութիւնք մղման և քաջալերութեան մէջ է.
 շատ քիչերը կան որ բնական ազգամայր կ'ար-
 թըննան: Չու գաւորութեան միջոցին տեղի ու-
 նեցած զգացումք, և բնական ազգումք որ ա-
 նոր կ'առաջնորդէ՝ մէկզմէկէ շատ կը տարբե-
 րին, ամեն բարձր աստիճանի կենդանեաց միա-
 լորելու փափագը՝ ծննդական գործարանաց
 մէկ մասնաւոր գրգռումէն կը ծագի այս ինչ
 բարոյական համակրութեամբ և իմացական ճա-
 նաչումով, և երբ միաւորութիւնք յարմար և
 զանակաւ և յարմար պարագայից մէջ տեղի
 կ'ունենայ, երկու կողման մեծ հաճութիւն կը
 պատճառէ: Այն մասնաւոր գրգռումք որ նախ
 միաւորութեան փափագ մը կուտայ, իզական
 կողմորիկին և արանդամին կատարելագործուե-
 լէն կը յառաջանայ:

Մարդս որ ամեն կենդանիներէն աւելի կա-
 տարեալ ծննդական գործարաններ ունի, ամե-
 նէն աւելի հաճութիւն կ'զգայ միաւորութենէ,
 ստորին կենդանեաց գործարաններուն դիրքը
 և միաւորութեան կերպը շատ անգամ անյար-

մար ե՛ն և ցաւայից • բայց մարդկային սեռը այս
կողմանէ այնքան կատարեալ է որ, արտագրա-
կան գործողութիւնը յարմարութեամբ կատա-
րելէն 'ի զատ՝ շատ հաճութիւն ալ կը վայելէ :

Այս միջոցիս մէջ չի կայ մարդէս 'ի զատ
ուրիշ էակ մը՝ որ մէկզմէկու աչք տեսնեն, հող-
ւոյն այն պատուհանները՝ որոնց հայեցում քո-
վը տեսնանքը կ'արթննայ և գրդիւք կը յաղ-
թուի • և բռնաւորք շատ անգամ յաղթուած
են իրենց ճիրաններուն մատնուած անմեղ որ-
սի մը ախրահայեաց աչուրներէն • և օրինաւոր
ամուսնութեան մէջ անգամ անհամբեր մարդ
մը իւր կինը անպատեհ ժամանակ նեղելէն և
վնասելէն կ'արդէրու այն բնութեան ամենաաղ-
նիւ գործարանը՝ որ Ամենագիտի մը շնորհիւք
արուած է մեզ, եւ որոյ վրայ օրինաւոր գիտու-
թիւն ստանալը մերժելով՝ այն սուրբ և ահեղ
Աստուծոյ գէժ՝ կը մեղանչեմք՝ որ ամենեւին
մեղանչական և անօթալից բան մը չ'ստեղծել :

Այս գործարանաց վրայ գիտութիւն ստանալով
միայն հնարաւոր է մեզ նաքա օրինաւորաբար
և վայելչաբար գործածել, և ազատիլ շատ մը
ապերժանկութիւններէ, որ այս մասին մէջ մեր
ագիտութեամբ կը ճաշակեմք :

Գ Լ Ո Ւ Թ Թ .

ՅՂՄԹԻԻՆ

Յղութեան եղանակը հասկնալու համար
տերմնահողու կին վրայ խօսածնիս յիշելու է, որ

ցուցուեցաւ թէ այս սկզբունքին էական մասը
սերմնորդ կոչուած փոքրիք կենդանիներն են .
որոնք թէ որ ջնջուած եւ կամ որ եւ իցէ պատ-
ճառաւ մը փճացած կամ չի գոյացած լինին՝ յը-
ղութիւնը անկարելի է ըստ որում առանց սեր-
մնորդի՝ սերմը իդական հաւկիթին վրայ ամե-
նեւին ազդեցութիւն մը չի կրնար ընել : Յիշուե-
ցաւ նաեւ թէ կանանց հաւկիթը փայտեան
տաշտին մէջ մտնելէն ետքը , իւր Բուսական ա-
նօթ կոչուած մասը հաւկիթին վրայի մաշկը պա-
տառելով դուրս կ'ելլէ . արդ պէտք է գիտնալ
որ սերմնորդը հաւկիթին այս պատառուածքէն
ներս կը մտնէ , եւ ինքզինքը անոր մէջ կը թա-
ղէ . ուր ապառնի էակի մը մէկ մասը կը կազ-
մէ . եւ ահա այս եղանակաւ է որ երկու սկզբ-
բունքները կը միաւորին . թէեւ մէկզմէկէ անձ-
նիշխան , սակայն սաղմը ձեւակերպելու համար
կը միանան : Հոս յիշել պէտք է նաեւս որ սեր-
մնորդը իւր ուղղաշարժ ընթացքովը իդամուտ-
քէն որովայնը կ'անցնի . եւ այսպիսով հաւկի-
թին կը հասնի : Թէեւ յղութիւն չի պատահե-
րու համար ամեն ամիս մասնաւոր ժամանակներ
կամ օրեր կան , սակայն մենք չենք ուզեր հոս
հրատարակել . վստն զի շատ անձնասէր մար-
դիկ կան՝ որ այս բանս ուսանելով պիտի կարե-
նան իրենց կիներ չի յղացնել , եւ մարդկային սե-
ռին վնաս հասցնել . ուստի այս կէտիս վրայ կը
խնդրեմ որ ընթերցողներս ներողամիտ լինին
ինձ :

Յղութէնէ ետքը հաւկիթին մէջ տեղի ու-

նեցած առաջին փոփոխութիւնները խիստ զարմանալի են . և կ'երեւայ թէ նոր կազմութեան յօդուածները տեսակ մը ճգողութեամբ կը կազմուին՝ որն որ կենդանական կորիզի մը շուրջը եղող տունկի նման հաւկիթին նիւթը կը համախմբեն :

Հաւկիթին Չուարարքէն ելած ընթացքին զանազան աստիճանները քննելով կը գտնամք՝ որ ամենէն առաջի փոփոխութիւնը հաւկիթին փալտպեանի մէջ անցնելուն պէս՝ բուսական անօթին փախչիլն է , եւ ետքը երբ որովայնը կ'իջնայ սեղմնորդին (թէ որ զուգաւորութիւն լինի) նորա մէջ մտնելը , սակայն հաւկիթը բուսական անօթէն ազատելէն մինչեւ որովայն գալը կը մեծնայ եւ կը սեւնայ :

Սերմնորդը հաւկիթին հետ միանալէն անմիջապէս վերջը , թէ որ սերմնորդը արու է՝ ամենէն առաջ նոր էակին Ամորձիքները , եւ թէ էգ է՝ Չուարարքը կը կազմակերպին , որոնց բարատիքը մաշկ մը կը պատի եւ միւս գործարանները կ'սկսին յաջորդել , ինչպէս որ պիտի բացատրեմք : Շատ գործարաններու դիրքը կազմուելուն առաջ կը նշմարուին հատերու հաւաքման մէջ՝ որոնք շարունակ եւ երայ շարժման մէջ են միշտ , իբր թէ ինքզինքնին կարգադրելու համար . ուստի առաջին կազմակերպութիւնը հատերով կ'սկսի , որոնք կեդրոնական կորիզի մը շուրջը կը հաւաքուին և շատ կը նմանին բուսականաց խոռոչաւոր շէնքին . և յիրաւի հաւկիթը կրնայ ընդհանուր կազմական շէնք-

քր կատարելադորձել առանց սերմնորդին ,
 բայց սահմանաւոր աստիճանաւ . վասն զի նա
 բնաւ չի կրնար ջղային դրութիւնը կազմել ա-
 ռանձին , վասն զի այս մասը կամ թէ նորա կեդ-
 րոնական մասը , այսինքն՝ ուղեղը եւ ողնաճա-
 րին ծուծը սերմնորդը կը ձեւակերպէ : Սերմնոր-
 դին ձեւը քննելով կը տեսնեմք որ ան մեծ ջը-
 ղային կեդրոններուն նման է , մեծ մասը տղե-
 զէ կազմեալ եւ մնացեալը ողնայարի ծուծէ ,
 եւ սաղմը անդամ մը իւր առաջին վիճակին մէջ
 նոյն ձեւը ունի դրութիւնը մեծ եւ վարի մասը եր-
 կայն ծայր մը որ ետքը կը կարճնայ , եւ յիշա-
 ւի նոր էակին առաջինը տանելէ հինգ օրուան
 ձեւը սերմնորդի ձեւին նման է :

Այս տեսութեան նկատմամբ հակիթը բայց
 ՚ի ջղային դրութենէն բոլոր մարմնին շէնքը
 կրնայ կազմել եւ կամ թէ արդէն ունի իւր մէջը
 յղանադէն առաջ , որոյ մէջ կենդանի սերմնոր-
 դը կը մտնէ եւ կը հաղորդէ անոր ջղային դը-
 րութիւնը , որով կենդանական զօրութիւն կ'առ-
 նու նա , եւ ետքը երկու քն ՚ի միասին կ'աճին ,
 կը սնանին եւ կատարեալ մարդկային էակ մը
 առաջ կը բերեն , որանք առանց մէկզմէկու փա-
 խադարձ օժանդակութեան բոլորովին անօ-
 գուտ են :

Թէ որ սերմնորդը տկար լինի կամ տձեւ ,
 նոր էակն ալ տկար կը լինի եւ տձեւ . նմանա-
 պէս հակիթն ալ թէ որ տկար կամ տձեւ լի-
 նի՝ նոյն ազդեցութիւնը կուսենայ ծնանելիք
 էակին մարմնոյն վրայ :

Նոր կաղմութեան առաջին շրջադիւծը ձեւ
ւանալուն պէս՝ մէկ ուրիշ երեւոյթ մը յառաջ
կուգայ, որն որ թէ եւ մենք անոր բացատր
ութիւն մը չեմք կրնար տալ, սակայն չեմք կրր
նար ալ չ'ըսել թէ խիստ նկատման արժանի ե
հետաքրքրական է: Սաղմը որ սերմնորդին շատ
կը նմանի՝ սաստկութեամբ հեղուկներուն եւ
մաշկերուն հետ կը կռուի, որոնցմով շրջապատ
ուած է՝ մինչեւ որ ինքզինքն ազատէ, որմէ ետ
քը կ'սկսի կլոր դառնալ՝ առաջ կամայ կամայ
եւ կանոնաւոր, բայց ետքը խիստ երազ եւ
անկանան կերպով:

Սերմնորդին եւ հաւկիթին միաւորութե
նէն տասն եւ երկու օր վերջը նոր կաղմութիւ
նը եւ անոր ծածկոյթները որոշապէս կ'երեւան,
որն որ ամենը պոռնի շափ է, եւ հաւկիթին
դեղինը տակաւին կը տեսնուի: Սաղմը այս մի
ջոցիս երկու ծածկոյթով շրջապատեալ է ար
տաքին եւ ներքին, որոնց մէջ տեղը մածու
ցիկ նիւթ մը կայ, եւ ներքին ծածկոյթին մէջ
ուրիշ նիւթ մը կայ որ կը կոչուի աղայ հեղուկ
կամ անմիջական թաղանդ, երկու մաշկերը,
աղտոյ հեղուկը եւ զոց հաւկիթը ջուական կը
կոչուի: Յղութենէն անմիջապէս ետքը ար
դանդն ալ կ'սկսի իւր ներքին շրջապատէն
թօթափականը հոսել՝ եւ անով բոլոր խոռոչը
լեցնելով, որով հաւկիթը տաշտէն անցնե
լուն պէս, արդանդին մէջ մտնելէն կ'ար
դիլուի: Հաւկիթականին բոլոր ծանրութիւնը
մէկ ցորեն է, երբ սաղմը բուսականին մէջ կը

սկսի՝ հաղիւ գնդաակազի մը գունասին մեծութեամբ, և կենսականը կը զատուի անկից միայն թելով մը հաղորդակցութիւն պահելով, որ կամենայ սնունդ մատակարարել տատիճանաբար: Հաղիւ նշմարելի մէկ փոքրիկ ճերմակ թել մը կը գոյանայ այս միջոցիս, որն որ ուղեղին եւ ողնայարին ծուծին սկզբնաւորութիւնն է. տասն եւ երկու օրէն մինչեւ քսաներորդ օրը բերանը կը տեսնուի. եւ շատ անգամ ալ աչքերը՝ որոնք նախ դիտուեն կողմերը կը դետեղուին եւ ետքը կամաց կամաց առջեւ կուգան:

Քսան եւ հինգերորդ օրը սաղմը թէ մեծութեամբ եւ թէ նմանութեամբ մեծ մըջիւնի չափ կը լինի, եւ կ'սկսի քիչ մը աւելի ամբողջիւն ունենալ, և ոսկորները աճառի կամ շիղծի նման կ'երեւան. մէկ փոքրիկ բաւիղ մը մարմինին վիղէն բաժնուիլը կը ցուցնէ, ծանրութիւնը երեք կամ չորս ցորենի չափ կը լինի:

Առաջին ամիսը անցնելէն ետքը մեղուի չափ կը լինի, ծուծ որդի մը նմանութիւն կ'առնու, երկու փոքրիկ կոծիճներու նման բաղուկները կը տեսնուին, որոնք նախ մաշկին տակ կը ձեւակերպին, և յետոյ գուրս կ'ելլեն շիտակ և վերջը հետաքրքրական կերպով մը կուրծքին վրայ կը ծռին: Այս միջոցիս գլուխը ամբողջ մարմինին հաւասար է՝ որուն վրայ աչքերը երկու սեւ կէտերու նման, բերանը գծի նման և քիթը կը տեսնուին որոշաբար. իսկ վարի մա-

որ պոչի նման երկայն է . ծանրութիւնն է տա-
սը ցորեն :

ՆԵՐՆԵՐ ԳՆՆԱՆ : Այլ ամէն մասերը բաւական
կատարելագործուած կը լինին և ընդհանուր
ձեւը մարդկային է . նախնական անդամները
կ'երկննան և ստորինները կ'որոշուին . մասերը
մաշկով մը մէկզմէկու կցուած են . կողքերուն
ակուններուն և ծնոտի սկորներուն տեղը մէկ
քանի սկորային կէտեր կ'երեւնան . աճառա-
յինք կ'սկսին կարծրանալ , առաջին ակաւային
յօդակապերն ալ կ'երեւնան , ծանրութիւնը մէկ
տրամ և երկայնութիւնը մէկ մասնաչափ կը
լինի :

Եօթանասուններորդ օրը արտեւանունքնե-
րը տեսանելի կը լինին , քիթը կը բարձրանայ
բերանը կը մեծնայ և արտաքին ականջը կը
տեսնուի . ալ վիզը որոշ , ուղեղը կակուղ և մը-
ստտ , խակ սիրտը կատարելագործուած է : Ա-
ռանց արիւնի կամ արեան երակներու աման
գործարան ընդհանրապէս կաղմուած են , ա-
նոնց մէջ ետքը եղած շրջանակութիւնը պար-
զապէս իրենց աւելի կատարելագործուելէն կը
յառաջանայ , սիրտը ամէն մասերով կատարեալ
է , և թէ և արիւն շունի , սակայն վտարիկ շար-
ժում մը ընել կ'սկսի :

ՆԵՐՆԵՐ ԳՆՆԱՆ : Բոլոր էական մասերը լաւ մը
որոշուած կամ սահմանուած են . արտեւանունք-
ները թէ և դոյ բայց որոշ են . պրկունքները
թէ և քիչ մը մէկզմէկու քով քաշուած , սա-
կայն կատարեալ են . սիրտը սաստիկ կը նեւե

և մեծ երակներուն մէջ արիւն կը տեւնաւի .
 ձեռքին և ստքին մատերը որոշուած են և սկա-
 նունք կ'սկսին երեւնալ . ծննդականութեան
 դարձարանները մեծ են , թէ և դեռ սեռը չի
 որոշուիր՝ ձեւերնին այս միջոցիս միօրինակ լի-
 նեղնուն համար . սակայն դիտէն բակէղէթի ող-
 նայարէն , լանջած կրծոցներէն և փորէն կա-
 բելի է որոշել . հիմայ ծանրութեւնը քառասուն
 տրամ և երկայնութիւնը հինգ մասնաչափ է :

Չորրորդ ասի : կատարելագործութիւնը շատ
 առաջ գացած է . ուղեղը և ողնայարի ծուծը
 քիչ մը ամրութիւն ստացած է . մկանունք ո-
 ղոշուած են և մէկ փոքրիկ բաղմախորշ շին-
 ւածք մը ձեւացեալ է . փորը բոլորովին ծած-
 կուած է և ներքին փարտալիքը ալ չի տեւնաւիր ,
 և քիչ մը որովայնի առաջին աւելցուքը կը հա-
 ւաքուի նոցա մէջ . ծանրութիւնը հիմայ 120
 տրամ և երկայնութիւնը վեց կամ եօթը մաս-
 նաչափ է , ոսկորները մեծ մասամբ կարծրացած
 են և երկրորդ ակոսային յօդակապները կ'երեւ-
 նան առջինին տակը : Արդանդը հիմայ այնքան
 մեծ է որ ալ չի կրնար կողքին վարի կողմը
 մնալ , այլ վեր փոքին մէջ կը քաշուի . երբեմն
 այս դարձողութիւնը աննշմարելի կերպով կա-
 մայ՝ բայց շատ անդամ ալ յանկարծ կը լինի .
 այս փոփոխութիւնը շատ անդամ անկարեւոր
 շփոթումներու տեղի կուտայ , թէեւ այս մի-
 ջոցիս յղի կնկան զգացած անհանդատութիւն-
 ները բաւական նեղիչ են : Այս ան ժամանա-
 կըն է երբ ամող կենդանիք կ'ածեն . սակայն

մարդս ուրիշ փափախութիւններու կ'ենդակա-
յանայ , և արդանդին մէջ առջինէն աւելի կը
մնայ աւելի կատարելագործութեւրու համար :

Առջի շորս ամիաներէն աւելի արագ կեր-
պով կատարելագործութիւնը տեղի կ'ունենայ
վերջին հինգ ամիաներուն մէջ , կարմիր արեան
կատարեալ շրջում ընելուն պատճառաւ :

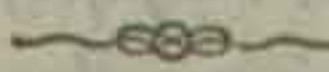
Հինգերորդ «Գ» : Ամեն մասերը շատ մեծ և
կատարեալ կը լինին , թոքերը կը մեծնան և
առտիճանաւ մը ընդարձակելի կը լինին . մաշ-
կը աւելի զօրաւոր է , և եղունդներուն դիրքը
յայտնի . աղբը աւելի առատ և փորատեայ
ստորին մասը եղած է , երկայնութիւնը ու թնէն
մինչեւ տասը մատնաչափ , և ծանրութիւնը
երկու հարիւր յիսուն տրամ է :

Վեցերորդ «Գ» : Եղունդները կը նշմարուին ,
մազերուն առաջին կազմութեան պատճառաւ
այդ դուխը կը բրդոտի . քիչ մը ճարպ կը կազ-
մուի , երկայնութիւնը տասն և երկու մատնա-
չափ և ծանրութիւնը իբր երեք հարիւր տրամ
է . դեռ խմացական կարողութեանց նշաններ
չի տեսնուիր :

Նոյսերորդ «Գ» : Ամբողջ էակը շատ յառա-
ջացած է . եղունդները ձեւացեալ և մաղը կա-
տարեալ է . արուին Ամսրձիքները վարձ և էգին
ձուարարքը կողքին ծայրը կը հասնին , ոսկորնե-
րը բաւական հաստատուն և աղբերը մեծ փո-
րտաքին մէջ են . երկայնութիւնը տասն և չորս
մատնաչափ և ծանրութիւնը իբր չորս հարիւր
տրամ է , դեռ խմացական կարողութիւնները

չեն դործեր : Մնացեալ երկու ամիաները չափով և ծանրութեամբ ածելու կը դործածուի . նոր փոփոխութիւն մը չի տեսնուիր :

Ինչե՞րոք «ժ» : Ամեն կարողութիւն զօրացած են . մտքը գոյն առած է և կը քրտնի . իմացական կարողութեանց նշաններ չի կան , բայց կենդանական կարողութիւնները զօրաւոր են և դործող , մանաւանդ ճաշակելիքը : Մանուկը հիմայ ցաւերու , անօթութեան , ջերմութեան , եւ ցուրտի ընդունակ է , և ալ կարող է աշխարհ դալու և ինքնիշխան գոյութիւն մը առնելու : (Տես Ա. ձեռ . 11) :

ԳԼՈՒԽ Ժ .

ՍԱՂՄՆԱԿԱՆ ՍՆՈՒՆԴ

Նոր էակին սնունդ և կամ իւր աճմանը նպաստող նիւթը առնելու եղանակին վրայ մեր ունեցած գիտութիւնը քիչ է :

Նոր էակին կազմութեան համար պահանջուած նիւթը առաջին տասն և հինգ կամ քրսան օրուան մէջ մեծ մասամբ հաւկիթին գեղնուցէն կ'ընդունի որն որ մինչեւ երրորդ ամսուն վերջը չի կորսուիր . կարծուած է նաեւ թէ ան աղատային հեղուկը որոյ մէջ սաղմը կը լողայ , քիչ մը սնունդ կուտայ , ըստ որում այս հեղուկը սննդական է : Իսկ արդի բնագիտնները կը հաստատեն թէ սաղմը իւր սնունդը մօրը արիւնէն կ'ընդունի սաղմընկերին և պորտա-

կան լարին միջոցաւ : (Տեա Ս. ձեւ . 10) :

Սաղմին նոր ատենները միջին մաշկին գուր-
սի երեսը ծածկուած է շատ մը մանր առուցյ-
ներով , որոնք վերջը արեան երակներ կը վե-
նին , ասոնք չորրորդ ամսոյ մէջ չափով և թուով
կը բազմանան և մէկ սունկի մը կը նմանին որ
կը կոչուի սաղմընկեր . ասիկայ դրեթէ բոլորու-
մին արեան երակներէ կը բաղկանայ , որոնց
բայ ծարովը արդանդին ներքին չրջապատին
արեան երակներով լեցուն մէկ կողմին կը կըց-
ուի , և մէկ կողմանէ ալ միանալով և երկըն-
նալով խողովակ մը կը ձեւացնեն որ կը կոչուի
պորտական լար , որն որ մանկան փորը կը մըտ-
նէ պորտէն , և ասանկով հաղորդակցութիւն
կը հաստատէ մօր և որդւոց մէջ :

Սաղմընկերին արեան անօթները թէ պոր-
տականք և թէ սաղմնականք երկու տեսակ
են . այսինքն՝ շնչերակներ և երակներ : Շնչե-
րակները որոնք սրտին ձախ կողմէն դալով
դրութեան ամեն մասը սնուցանող նիւթերը
պարունակող զուտ արիւնը կը տանին : Երակ-
ները չի զտուած արիւնը կը պարունակեն , և
սրտին աջ կողմը կը տանին և անկից կը մզուին
թոքին մէջ որ շնչառութեան միջոցաւ զտուի :
Արիւնին անմաքուր մասերը՝ մարմինին տար-
բեր մասերը կը կազմեն : Արեան ընթացքը շնչ-
երակներու միջոցաւ մօրը սրտին ձախ կողմէն
կ'սկսի և կը հասնի արդանդին շնչերակներուն
մէջ , ուսկից սաղմընկերին մէջ կ'անցնի , և ան-
կից պորտական լարին միջոցաւ մանուկին մարմ-

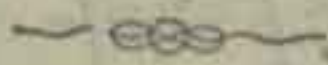
նոյն մէջ կ'անցնի , և հոն շրջում ընելով շնչե-
րակաց մէջ աճման և կատարելագործութեան
համար հարկ եղած նիւթը կը մատակարարէ ,
և ասով իւր գործութիւնը կորանցնելով երակ-
ներուն մէջ կ'անցնի , մայրական մարմնոյն նը-
ման : Այս երակներուն սորտական լարերուն
և սաղմընկերին մէջ կ'անցնի և անկից մօրը
սրտին աջ կողմը և յետոյ թոքը անցնելով շըն-
չառութեամբ կը զտուի : Ասկից յայտնի կը տես-
նուի որ մանուկը իւր մօրը սիրտը , թոքը , և
ստամոքսը կը գործածէ քանի որ արդանդին
մէջ է , և որով իրենները գործածելու կարեւո-
րութիւն չունենար :

Սաղմընկերին արամադիծը վեց մատնաչափ
է , իսկ հաստութիւնը մէկ ու կէս մատնաչափ :
Պորտական լարին երկայնութիւնը ընդհանրա-
պէս տասն և ութէն մինչեւ քսան և չորս մատ-
նաչափ կը լինի , իսկ արամադիծը իրը կէս
մատնաչափ , սակայն երբեմն մինչեւ հինգ ոտ-
նաչափ երկայն կամ մինչեւ տասը կամ ութը
մատնաչափ կարճ ալ եղած է :

Պորտական լարը , մէկ շնչերակէ և երկու
երակներէ կը բաղկանայ , որոնք մէկզմէկու ո-
ւրում և վրանին աղբային խառնուրդ մը ու-
նեցող ծածկոյթ մը ունին , որոյ երակներուն
մէջ վարթընի մածուցիկ կոշուած հեղուկը կայ :

Ահաւասիկ այս է հիմակու հիմայ մեր բո-
լոր տեղեկութիւնը , մանկան սաղմնական սը-
նունդին նկատմամբ , թէեւ մինչեւ այսօր դեռ
Եւրոպիոյ ամենէն երեւելի բնագիտնները որոշ

տեղեկութիւն մը չի կրցին դանալ այս կէտիս
նկատմամբ :

ԳՂՈՒԽ ԺԱ.

ՍԱՂՄՆԱԿԱՆ ՇՐՋԱՆՍՈՒԹԵԱՆ

ՄՍՍՆԱԻՈՐՈՒԹԻՒՆՔԸ

Ան դորժարանը որով արիւնը երակներուն
մէջ կը մղուի՝ սիրան է, որն որ երկու որոշ մա-
սերու բաժնուած է ամեն մէկը երկերկու խո-
ռոչներով, որոնց վերինները Բլթակ և վարին-
ները խորք կը կոչուին, և որոնք մէկզմէկու հետ
հետաքրքրական կախարչներով հաղորդակցու-
թիւն ունին :

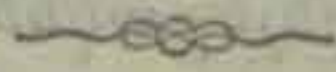
Պէտք է գիտնալ որ շափահասներուն ան-
մաքուր արիւնը աջ բլթակին մէջ կը հոսի, և ան-
կից կ'անցնի աջ խորքին մէջ, որն որ թոքային
շնչերակի մը միջոցաւ թոքին կը խրկէ, ուր շնչա-
ռութեամբ զտուելով ուրիշ թոքային երակնե-
րու միջոցաւ ձախ բլթակը կ'անցնի և անկից ձախ
խորքը, ուսկից կը խրկուի մեծ լեարդին մէջ
և անկից փոքրիկ շնչերակներու միջոցաւ բոլոր
մարմնոյն մէջ :

Երկու կողման սիրտերը ուղղակի մէկզմէ-
կու հետ հաղորդակցութիւն չեն ըներ, այլ դօ-
րաւոր անջրպետ մը կայ մէջերնին, բայց սաղ-
մին շնչերական արիւնը մօրմէն դալով երբ կ'անց-
նի պորտական շնչերակէն՝ նախ լեարդին կ'եր-
թայ, և անկից կը միանայ խոռոչաւոր երակնե-

րուն , առ ճամբով կ'առնուի ան աջ բլթակին
 մէջ խոռոչաւոր երակին անմաքուր արեան հետ :
 Աջ բլթակէն կ'անցնի ձախ բլթակին ուղղակի
 անջրպետին մէջ դանուած ծակէ մը փոխանակ
 անուղղակի ընթացքով թոքէն հոն անցնելուն ,
 ինչպէս որ իրողութիւնը այսպէս է , չափահաս-
 ներուն մէջ : Ձախ բլթակէն ձախ խորքը կ'անց-
 նի և անկից կը տարածուի բոլոր մարմինին մէջ
 շնչերակներու միջոցաւ :

Մնանելէն ետքը երբ արիւնը կ'սկսի թո-
 քերուն մէջէն անցնիլ , վերոյիշեալ անջրպետին
 ծակը կը գոցուի ընդհանրապէս , իսկ թէ որ չի
 գոցուի՝ տղան անշուշտ կը մեռնի , թէ և լինի որ
 մէկ քանի տարիներ ալ ապրի :

Մանկան մարմնոյն մէջ արեան ըրած ամ-
 րողը շրջանը գեռ գաղտնիք մի է , և թէ և կ'ե-
 րեւայ թէ նա իւր բոլոր արիւնը մօրմէն կ'ըն-
 դունի , սակայն հաւանական ալ սեպուած է թէ
 մաս մըն ալ ինքը կը գոյացնէ , վասն զի այն կա-
 նանչի մօտ գոյն ունեցող նիւթը որ նոր ծնած
 մանկան առաջին կղկղանքին մէջ կ'երեւայ՝ կը
 կարծուի թէ մարտողութեամբ յառաջ եկած է :

ԳԼՍԻԽ ԺԲ .

ԱՐԳԱՆԳԷՆ ԴՈՒՐՍ ՅՂՈՒԹԻԻՆ

ԵՒ

ԱՆԲՆԱԿԱՆ ԳԷՊԲԵՐ

Երբ սխտասի որ սաղմը արդանդէն դուրս
 կամ Չուարարքին վրայ , կամ փալօսկեան սաշ-

տինն մէջ, կամ փորին որ և իցէ կողմը, օրինակի համար փորտաեաց մէջ տեղերը կը ձեւակերպի, ան տտենը արդանդէն դուրս յղութիւն պատահեր է կ'ըսեմք, որոյ ճշմարիտ պատճառը յանկարծական և ուժգին երկիւղով մը և կամ ուրիշ այլայլութեամբ փալտեան տաշտին ստացած հակառակ ընթացքովը նոր յղացեալ հաւկիթ մը ևս Չուարարքը տանիլն է (A), և որովհետեւ անհրաժեշտ արդանդը հարկ չէ հաւկիթը կատարելագործելու, այլ որ և իցէ արեան երակ գտնուող տեղ մի ալ կրնայ նոյն արդիւնաւորութիւնը ունենալ հաւկիթին վրայ, ուստի հաւկիթը ուր որ իյնայ կամ գտնուի՝ վերայիշեալ պատճառով հոն կը սկսի կատարելագործել, սակայն պէտք է յիշել թէ այս կերպով ամենեւին կատարեալ մարդկային էակ մը չի գոյանար :

Մեկուսի՝ Բեզյու-Ռիւն : 1804 ին Գաղղիոյ վերնիւ թաղաքին մէջ մէկ տղայ մը կար Պիարն անուն, որ ամենեւին տարբերութիւն չ'ունէր ուրիշ տղաքներէ, միայն թէ միշտ անհանդատութիւն կ'ըզար ձախ կողմը որ վաքրիկ ուռեցք մը կը տեսնուէր, երբ տասներեք տարեկան եղաւ ուռեցքը մեծցաւ և հիւանդութիւն մը պատ-

(A) Պէտք է գիտնալ թէ շատ անգամ սերմնորդ իւր յառաջընթաց բնաւորութեամբը արդանդէն անցնելով կերթաց հաւկիթին կը հասնի որ դեռ փալտեան տաշտին վարերը հասած է, բայց մտած չէ արդանդին մէջ :

ճատելով մեռալ Պիտրն , որն որ անդամադննա-
կան կերպով քննուելով , նորա վարտակաց մէջ
սաղմի մը ակռաները , ըղուգները , մաղերը և
ոսկորները գտնուեցաւ :

Ահա՞ յղու-թիւն : Երբ արդանդին մէջ շատ մը
անձեւ նիւթեր կը գոյանան՝ կեղծ յղու թիւն կը
կոչուին , որ ամենեւին որ և իցէ կերպով յա-
րարերու թիւն չունի էական յղութեան հետ :

Մենդական աննկար սաղմը յղացեալ հաւ-
կիթի մը անձեւ կատարելագործութիւնն է , և
ընդհանրապէս անձեւ միտի կտոր մըն է հեղ-
կայից ծածկոյթի մը մէջ , որոնք թէ որ ման-
րաման կերպով քննուին , մէջերնին սաղմա-
կան շէնքի տարրներ կը գտնուին , ասոնցմէ ո-
մանք տեսակ մը պորտական լարով և սաղմըն-
կերով միացած են մայրերնուն հետ , բայց ո-
մանք ալ ամենեւին հաղորդակցութիւն չունին :
Այս տեսակ յղութեան արդասիքն են այն տե-
սակ տեսակ ծնունդները , որոնց համար շատ
տարածայնութիւններ տեղի կ'ունենան , ըստ ո-
րում ասոնցմէ ոմանք կենդանեաց և ոմանք
բուսականաց նմանելով այնպէս կը կարծուի
թէ կինը կենդանի մը կամ բոյս մը ծնած է :

Այլանդակ ծնունդներ : Ասոնք շատ տեսակ կը
լինին , ոմանք բնականէ աւելի և ոմանք պա-
կաս անդամներ կ'ունենան , օրինակի համար՝
երկու գլուխով , չորս ոտքով , երեք ձեռքով ,
անտոք , անձեռք և այլն և այլն տեսակներ կը
գտնուին . այս իրողութեանց պատճառը կատա-
րելապէս հասկցուած չէ , ոմանք երեւակայու-

Թեան վարկենական խանդարման, ոմանք յանկարծական ներդործութեան, և ոմանք ալ անկատար հաւկիթներու յղութեան կուտան, այլք շատ ուրիշ պատճառներու, սակայն մեր մասնաւոր կարծիքը սա է թէ այս տեսակ այլանդակ ծնունդները արական սերմնորդին անկատարութեան և կամ թէ տկարութեան արդասիքն է, ըստ որում տիեզերական օրէնք մի է թէ ամեն արարած իւր սերմին կը պարտաւորի իւր ձեւակերպութիւնը :

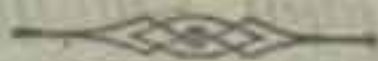
Գ. Լ. ՈՒԹ ԺԳ.

ԵՐԿՈՒՈՐԵԱԿ ԵՒ ԿՐԿԻՆ ՅՂՈՒԹԻՒՆ (1)

Երկու որեակները մի և նոյն ժամանակ ծնած և մի և նոյն տարիքը ունեցող երկու էակներ են, որոնց պատճառը երկու հաւկիթներու մի և նոյն ժամանակ յղանալն է, ասոր պէս են նաեւ երեկորեակները եւ այլն. սակայն խնդիր է թէ արդեօք հնարաւոր է որ յղութիւնը կրկին լինի, այսինքն՝ մէկզմէկու ետեւէ հնարաւոր է որ դեռ առջի յղութիւնը չի կատարելադործուած, դարձեալ յղութիւն տեղի ունենայ : Կազմարանները միարան կ'հաստատեն թէ կրկին յղութիւնը կարելի է. և Արիստոտել երկոտասան մանկանց մայր մը կը յիշէ այսպէս, և ուրիշ երկու մանկանց մայր մը կը յիշէ, որոյ մէկը էրկանը կը նմանի եղեր և միւսը սիրականին : Շատ օրի-

(1) Տես ձեւ. 12 :

նակներ եղած են որ կին մը կատարեալ զաւակ մը ծնանելէն՝ երկու , երեք , չորս , և հինգ կամ վեց ամիս ետքը՝ ուրիշ զաւակ մի ալ ծնած է . 1847 ապրիլի 30 ին Սթրասպուրկի մէջ կին մը ժամը տասնին զաւակ մը ծնանելէն ետքը՝ նոյն տարուան սեպտեմբերի 16 ին ուրիշ կատարեալ զաւակ մի ալ ծնած է . 1780 Յունիարի 20 ին Լիօնի մէջ կին մը զաւակ մը ծնանելէն 5 ամիս և 18 օր վերջը դարձեալ կատարեալ զաւակ մի ծնած է . 1827 ին Բէնին Սիլվի-նիայի Լրադիլը Իրլանտայի Տիկին մը կը յիշէ , որն որ տասն և ութը ամսուան մէջ երեք անգամ տղայաբերութեամբ երկուտասան ողջ առողջ և կատարեալ զաւակներ ծնած է . 1829 ին կին մը Անգղիայի մէջ վեց զաւակ մէկէն ծնած է :

ԳԼՈՒԹ ԺԴ

ՏԵԻՈՂՈՒԹԻԻՆ ՅՂՈՒԹԵԱՆ

ՆԻ

ՄԱՆԿԱՆ ԱՊՐԵԼՈՒ ՄԻՋՈՅԸ

Ասոնք երկու մեծ և կարեւոր խնդիրներ են , որոնք շարունակ վիճարանութեան տակ ինկած են :

Յղութեան անողութիւնը որոշուած և հաստատուած չէ , բայց ընդհանրապէս ինը ամիս և կամ երեսուն և հինգէն ամիսէն քառասուն

չարաթ է : Անդրանիկները ընդհանրապէս ին-
ներորդ ամսոյ մէջ կը ծնին և ազխաութիւնը
մեծ անիրաւութեամբ կը կասկածի նոցա վրայ ,
վասն զի շատ մեծ կարելիութիւն կայ որ ու-
թերորդ ամիսէն ետքը մանուկը ծնի կասկեալ
օրինաւորութեամբ առանց ամենեւին անհաւատար-
մութեան կասկածի մը տեղի տալու :

Նիսի Եօրքի մէջ կին մը դատուեցաւ և ար-
դար դանուեցաւ , որն որ իւր էրկանը մահ-
ուանէն երեք հարիւր տասն և երեք օր վերջը
զուակ մը ծնաւ : Հարաւային Նոր վալսի մէջ
կին մը իւր էրկանը Անդրիա երթալէն տասներ-
կու ամիս վերջը զուակ մը ծնաւ և յանցաւոր
դատուեցաւ : Կին մը որ իններորդ ամիսէն վեր-
ջը չի ծնիր՝ շատ հաւանական է որ տասներորդ
ամիսն ալ կ'անցընէ , վերջապէս մինչև այսօր
եղած դիտողութիւնները դեռ չի կրցին յղու-
թեան տեւողականութեան որոշ ժամանակ մը
հաստատել . Հիփոկրատ , Արիատտել , Կալէն ,
Բլինի , Ավիքէննա , Մօրիսէօ , Բայօլան , Լա
Մոթ , Նոփման , Չենք , Հօլլըր , Պէրթին , Լիւ-
թօթ , Բէթիթ , Լէվրէթ , Լուիզ , և Ասդրք
և այլն և այլն կը հաստատեն թէ յղութեան տե-
ւողականութիւնը ընդհանրապէս ինք լուսնա-
կան ամիս է , սակայն տասը , տասն և մէկ , և
տասն և երկու և երբեմն ալ տասն և հինգ ամիս
կրնայ տեւել :

Շրլէկ կին մը կը յիշէ որ երեք զուակ ծը-
նաներ է ամեն մէկը տասն և երեք ամիս յղու-
թեամբ , թրէսի ուրիշ կին մը կը յիշէ որ տասն

և չորս ամիս յղու թեամբ զաւակ մի ծներ է, և Տու լինեակ Գաղիացի վիրարոյժը կը պատմէ թէ խոր կինը մէկ անգամ չորս ու կէս ամիս յղութեամբ զաւակ մը ծնաներ է, և երկու անգամ ալ տասն և երեք ամիս ու կէս յղութեամբ, և գարձեալ մի անգամ ալ տասն և մէկ ամիս յղութեամբ:

Այն գաղափարները թէ տղայ մը եօթներորդ ամիսէն առաջ թէ ծնի կը մեռնի՝ բարբառլին սխալ է, վասն զի շատ անգամ եղած է որ կին մը վեց ամսուան կամ հինգ ամսուան յղութեամբ տղայ մը ծնած է որ շատ առողջ և զօրաւոր կեանք մը ունեցած է. վասն ՚ Սուէթին Պօրթիսո լիսէթ անուն մէկը կը յիշէ, որ վեց ամիսէն պակաս յղութեամբ ծնած է եղեր, և ապրեր է եօթնամսուն և մէկ տարի:

Յիրաւի թէ եւ հնարաւոր է որ եօթը ամիսէն պակաս ծնած տղայ մը ապրի, սակայն ընդհանուր հաշուով միշտ եօթը ամիսէն վերջը եղած տղաքը կ'ապրին, ուստի ամենեւին շեմք կրնար այնպիսի սրտ սկզբունք մը ունենալ, որով կարող լինիմք հաստատելու թէ տղայ մը որ կը ծնի եօթը ամիսէն պակաս և կամ ութ ամիս յղութեամբ՝ անշուշտ պիտի մեռնի:

ԳԼՈՒԽ ԺԵ .

ՀԵՏԱՔՐՔՐԱԿԱՆ ԵՒ ԿՍՐԵՒՈՐ ՏԵՂԵԿՈՒԹԻՒՆՔ

1. Թէ է՞ շշտե՞ս պէտք է որո՞ւ զաւակ ծնենալ: Աղտու

զառակ ունենալու համար ամենէն հաւանական
 միջոցները ասանք են . նախ՝ հայրը մօրմէն գո-
 նէ եօթը տարեկան մեծ լինելու է . երկրորդ՝
 հօրը ջղային կազմութիւնը մօրը ջղային կազ-
 մութենէն աւելի լինելու է . երրորդ՝ զուգա-
 ւորութիւնը այն օրը ընելու է որ հնարաւոր և
 անտարակուսելի է յղութիւն տեղի ունենալը .
 չորրորդ՝ յղութիւն տեղի ունենալը անտարա-
 կուսելի եղած օրուան զուգաւորութեան միջո-
 ցին՝ մայրը գրգռուելու չէ . հինգերորդ՝ վե-
 ըի չորս կանտոններով տեղի ունեցած յղութենէն
 մինչև երեք շաբաթ մայրը ամենեւին խոր ցան-
 կական կիրքը գրգռուելու և յագեցնելու չէ . վե-
 ցերորդ՝ մօրը երեւակայութիւնը շարունակ ա-
 լու զուկի վրայ դարձնելու զանազան միջոցներ
 բանեցնելու է , օրինակի համար՝ գեղեցիկ ա-
 լու սղայոց պատկերներով , արձաններով ,
 և այլն , մօրը միաքր շարունակ ալու զառակ ու-
 նենալու վրայ դարձնելու է :

2. Գեղեցիկ , բարեբարոյ և աշխոյժ զառակ է՝ չպէս ու-
 նենալու է : Հետեւեալներն ամենէն հաւանական
 կանտոններն են՝ գեղեցիկ , բարեբարոյ և աշխոյժ
 զառակ ունենալու : Հայր և մայր կատարեալ ա-
 ռողջ և հանդարտ ատեննին միաւորելու են .
 երկրորդ՝ երեկոցեան կերակուրէն վերջը երկու
 ժամի շափ քնանալու են և յետոյ միաւորելով
 դարձեալ գոնէ եօթը ժամ հանգչելու են . եր-
 րորդ՝ գինովութեան միջոցին միաւորելու չեն ,
 չորրորդ՝ յղութեան միջոցին մայրը ամենեւին
 որ և իցէ կրկն շարժելու և կամ ծանր աշխա-

տու թիւն մը ընելու չէ . հինգերորդ՝ մօրը երեւակայութիւնը շարժելու է գեղեցիկ պատկերներու և նկարներու և արձաններու վրայ . վեցերորդ՝ յղութեան միջոցին մայրը ուրախ զուարթ , բարեբարոյ , դործունեայ և առողջ վիճակ մը ունենալու է :

5 . Թէ զաւակը որո՞ւ նմանելու է : Կամ հօրը կամ մօրը և կամ երկուքին ալ : Տղայ մը հօրը նմանելու համար՝ մայրը հօրը վրայ աւելի սէր ունենալու է , մօրը նմանելու համար՝ հայրն ալ մօրը վրայ աւելի սէր ունենալու է , իսկ երկուքին ալ նմանելու համար՝ հաւասարաբար մէկդ մէկ սիրելու են : Շատ աղաքներ կը ծնին որ ոչ հօրը կը նմանին և ոչ մօրը և ոչ երկուքին ալ , ասոր պատճառը անհաւատարմութենէն աւելի երեւակայութիւնն է :

4 . Թէ ի՞նչպէս քիտնալու է այնպիսի կէն ճը որ ի՞նչ երկունք վրայ զիշտ սեր ունենայ և նորա հասարակի՞ճ մնայ , և կամ երէկ մարդ ճը որ զիշտ կնիւնք վրայ սեր ունենայ և հասարակի՞ճ մնայ : Կազմարանական այնպիսի օրէնքներ կան՝ որոնցմով առանց ամենեւին սխալելու կարելի է հաւատարիմ և իւր ամուսնոյն վրայ շարունակ սէր ունեցողը , անհաւատարիմ և իւր կողակցոյն վրայ շարունակ սէր չունեցողը որոշել . սակայն մենք զանազան պատճառներով չեմք կրնար յիշեալ օրէնքները հոս բացատրել , ուստի կ'ազաչեմք մեր երիտասարդ ընթերցողայ որ ամուսնանալէ առաջ կամ իրենք ուսանին կազմարանական գիտութիւնը և կամ մենէ անձամբ հրահանգ առնուն այս կէտիւ վրայ .

ինչու որ անհնարին դառն և դժողակ է ամուս-
 նանալէ վերջը զղջալը . . . բայց թող արդէն ամուսնացեալ մարդ մը կամ կին մը ամենեւին չի-
 դայ մեզմէ հասկնալու իւր կողակցոյն հաւա-
 տարմութիւնը կամ անհաւատարմութիւնը, ըստ
 որում մենք բացէ՛ ի բաց կը մերժեմք նոցա այս
 կէտիս վրայ բան մը խօսելու : Արդէն ամուս-
 նացեալներուն համար մենք միայն մէկ բան մը
 կրնամք ընել, այսինքն կրնամք այնպիսի հա-
 ւանական կանոններ տալ՝ որով իրենց ընտանե-
 կան երջանկութիւնը չի եղծուիր, մէկզմէկու և
 իրարու հաւատարիմ կը լինին :

5. Թե՛ կոչ այնպիսի մեղացիներ որոնցով կարելի էնի
 անհաւատարիմ կողակեցիք իւր ճամբին ետ դարձնելու, և
 նորա ընտանեկան սերը արժարժելու : Պէտք է զխանալ
 թէ անհաւատարիմ լինիլը, և ընտանեկան սեր
 չունենալը տեսակ մը բարոյական հիւանդու-
 թիւն է, որոյ դարման ընելը շատ դժուար չէ .
 սակայն որովհետեւ ամեն կազմուածք մէկ չէ,
 և որովհետեւ այս կէտիս մէջ ամեն մէկ զատ
 կազմութիւն զատ դարմանի կարօտ է, հետե-
 ւաբար չեմք կրնար հոս ընդարձակօրէն բա-
 ցատրել նոյն դարմանները, զանոնք գործադ-
 րելու միջոցները եւայլն, և ուստի այս մասին
 մէջ ալ պատրաստ եմք անձամբ ծառայելու ամ-
 մեն անոնց որ կը խնդրեն մեր ծառայութիւնը :

6. Թե՛ ինչպէ՛ս կարելի է յընթիւնը անվտանգ անցնել :
 Յղի կին մը ուրիշ որ և իցէ կինէ մը ամենեւին
 տարբերութիւն չունի առողջութեան կողմանէ .
 բայց զգայարար աւելի զգայուն լինելուն շատ

ենթադրուի է հիւանդութեանց, առտի, յղի կլին մը
 պէտք է որ առանց յիմարական չափազանցու-
 թիւններու և վախկասիրութիւններու, նախ
 միշտ քաղցրաբանութեամբ դործածուի. երկ-
 րորդ՝ յանկարծական դէպքերէ զգուշանալու է.
 երրորդ՝ կերութեամբ մէջ առողջապահական օ-
 րէնքներով վարուելու է, զբոսիչ արեան ան-
 մաքրութիւն և ջրղերութեամբ թուլութիւն պատճա-
 ռող ուտելիքներէ և խմելիքներէ հեռու պա-
 հելու է, չորրորդ՝ հազուստները միշտ թեթեւ,
 բրդեղէն և լայն լինելու են. հինգերորդ՝ սաքի
 վրայ առանց հողներու աշխատելու է. վեցե-
 րորդ՝ այնքան քնանալու է որ քանով որ գոհ կը
 լինի. եօթներորդ՝ ամենեւին բամբակեղէն ան-
 կողնոյ մէջ պառկելու չէ, այլ բրդեղէն. ութե-
 րորդ՝ նեղ կոշիկ հագնելու չէ, նմանապէս դոր-
 ծածելու չէ ինչ որ մարմնոյն որ և իցէ մէկ կող-
 մը կը սեղմեն:

7. Թէ ցանկ-ի-ան զգացմունքը մեղք է: Յանկական
 զգացմունքը մէղք է ըսողը, Ամենազէտ Արար-
 չին և բնութեան օրէնքին դէմ կը մեղանչէ, այլ
 սակայն ցանկական զգացմունքը օրինաւորա-
 բար չը դործող-րող մի ալ միահաւասար կերպով
 յանցաւոր է, ինչպէս որ կերակուր ուտելը օրի-
 նաւոր է և անհրաժեշտ. իսկ որկրամուլութիւնը և
 կամ ասոր հակառակ տկարանալու չափ անօթի
 մնալը յանցանք է և ապօրինաւոր. նոյնքան ալ
 ցանկութիւնը անասնձ թողուլը և կամ զայն բո-
 լորովին երեսէ ձգելը յանցանք է և ապօրինաւոր.
 ըստ որում ցանկութեան մովի լինելով կենաց ա-

մենէն կարեւոր տարրը շուտով կը մտնուի բնութիւնը կ'եղծուի, ծերութիւնը և մահը շուտ կը հասնի, և ասոր հակառակ ցանկութիւնը բոլորովին կտարելու աշխատիլը Արարչին մարդու շնորհած մէկ պարզեւր մերժել լինելէն 'ի զատ մարդկային սեռին աճմանը դէմ թշնամութիւնընել և Աստուծոյ այն մեծ պատուիրանքը կտարել է որ կըսէ « աճեցէք » . ցանկութեան զգացմունքնին կտարող մարդիկ ամենէն աւելի տկարապուշ . բթամիտ և անպիտան կը լինին : Յանկութեան մոլի լինող մը և ցանկութեան անզգայ մը միահաւասար կերպով յանցաւոր են . թէ որ հիւանդութեան մը արդիւնք չի լինի իւրեանց այս ապօրինաւոր կացութիւնը :

Յ . Թէ ցանկալան կերպ է նշուեալ օրինաւորաբար փորձածելու է : Ազճիկ մը որ արբունքի կամ չափահասութեան հասած է, այսինքն՝ ամսական արեան հոսումը սկսած, և կանոնաւոր կերպով եօթը տարի շարունակած է, ծննդական դործարանները իրենց կատարելութեանը հասած են, և ընդհանուր կազմութիւնը իւր օրինաւոր կացութեան մէջ մտած է՝ պարտի ամուսնանալ այնպիսի մէկու մը հետ, որոյ վրայ մէկ բնական համակրութիւն մը կամ սէր մը կ'զգայ, և որոյ կազմութիւնը հաճելի է իւր տեսութեանը . այսպէս ալ երիտասարդ մը՝ որուն արբունքը սկըսած, ընդհանուր կազմութիւնը կատարելագործուած և ծննդական դործարանները իրենց կատարելութեանը հասած են՝ պարտաւոր է ամուսնանալ այնպիսի ազճիկան մը հետ՝ որոյ վրայ

ինքը մասնաւոր համակրութիւն և սէր կ'զգայ ,
և որոյ կերպարանքը հաճելի է իրեն , միայն թէ
թէ օրիորդք և թէ երիտասարդք պարտին մեծ
խոհեմութիւն և զգուշութիւն բանեցնել որ չը
լինի թէ իւրեանց ցանկական կրից առաջնորդու-
թեամբ ամուսնական ընտրութիւն ընեն , ըստ
որում ցանկական զգացումը անօթութեան ըղ-
գացման պէս կրնայ մարդս սխալեցնել : Յայտ-
նի է շատերուն որ անօթի մարդ մը շատ անդամ
ամենայն սիրով և ախորժանօք կ'ուտէ այնպի-
տի կերակուր մը որ վերջը կը զղջայ և կը զղուի
անկից , ասանկ ալ թէ որ մէկը իւր ցանկական
կրից առաջնորդութեանը եթէ միայն ապաւի-
նի՝ հարկաւ պիտի զղջայ իւր ընտրութեանը ,
և պիտի զղուի անկից որոյ համար վայրկեան մը
առաջ իւր կեանքը անդամ տալու պատրաստ
էր . ուստի աղջիկ մը կամ երիտասարդ մը որ ա-
մուսնանալու աստիճանին հասած է պարտա-
ւոր է իրեն այնպիտի կենակից մը ընտրել որոյ
վրայ իւր հոգւոյն աւելի փափակ զգացմամբը
համակրութիւն կ'զգայ և սէր կունենայ :

Մի միայն ամուսնական կենաց մէջ կարե-
լի է ցանկական զգացմունքը օրինաւորաբար յա-
զեցնել . վասն զի աշխարհիս հազարաւոր տա-
րիներու փորձառութեամբը այս միջոցը միայն
դանուած է ցանկական զգացմունքը առանց վը-
տանդաւոր ընելու յազեցնել . իսկ ասկից 'ի
զատ ուրիշ ամէն միջոց ՄԻՇՏ և ԱՆՇ ՈՒՇՏ վը-
տանդաւոր է և ապօրինաւոր : Մարդս որ կրօն-
քի կ'ուզէ թող ծառայէ . կ'ուզէ Քրիստոնեայ

լինի , կ'ուզէ Մահմէտական , կ'ուզէ Հրէայ ,
կ'ուզէ կռասպաշտ , աշխարհիս ամեն կողմը ա-
մեն տեղ և ամեն կրօնքի մէջ ամուսնութիւնը
միայն օրինաւոր ճանչցուած է ցանկական կիր-
քը յազեցնելու համար , և ասկից դուրս ամեն
ուրիշ միջոց թէ կրօնապետներուն , թէ խմաս-
տասիրաց , թէ քաղաքականութիւններուն և
այլզարդ փորձառութեան առջեւ միշտ ապօ-
րինաւոր սեպուած է և վտանգաւոր . ասոր կը
միարանին արդի բոլոր կաղմարանները , ան-
դամադինները , բժիշկները և բնադինները :

Ծ . Թէ ամուսնութեան մէջ ցանկական զգացման
դէմ օրինաւորութեամբ քարծածելու է : Գանկական զգաց-
մունքը ամուսնական կենաց մէջ օրինաւորա-
բար յազեցնելու և ցաւայից հետեւանքներու
պատճառ չի տալու համար , նախ երկու ան-
հատներն ալ առողջ լինելու են , և մէկզմէկ
փոխադարձ սիրող . երկրորդ՝ ամեն մարդ իւր
կաղմութեան ներածին չափ այս զգացման յա-
զենումն տալու է , ըստ որում ինչպէս որ չա-
փազանց կերակուր ուտելով առողջութիւնը կը
մնասի , նոյնպէս ալ ստէպ և չափազանց մեր-
ձաւորութեամբ մարդուս ուզելը կ'այլայլի և
հետեւաբար ընդհանուր ջղային դրութիւնը
կ'եղծուի , և շատ անգամ ալ մահառիթ հի-
ւանդութիւններ յառաջ կուգայ : Մենք թէեւ
կ'ուզէինք որ մարդիկ այս կէտիս մէջ բնու-
թեան ձայնին հետեւէին , սակայն սրովհետեւ
արդէն ընդհանրապէս մարդիկ բնութենէ հե-
ռացեալ են , կը սպարտաւորվոյնք հետեւեալ կա-

նոնները տալ որոնցմով կարելի է անվտանգ մը-
 նալ շափաղանց ցանկութենէն . առաջին՝ կին մը
 կամ էրիկ մարդ մը որ իւր բժիշկէն վկայեալ է
 իբր առաջին կարգի առողջ մէկը՝ կրնայ շաբա-
 թը երկու անգամ մերձաւորութիւն ընել . երկ-
 րորդ կարգի առողջ կազմութիւն ունեցող մը
 շաբաթը մի անգամ . երրորդ կարգինը տասն
 օրը մի անգամ . չորրորդ կարգինը տասն և
 հինգ օրը մի անգամ . հինգերորդը՝ ամիսը մի
 անգամ . վեցերորդը՝ երեք ամիսը մի անգամ .
 իսկ հիւանդ կամ վատառողջ մէկը ամենեւին
 մերձաւորութիւն ընելու չէ , միայն թէ՛ եթէ
 իրեն վատառողջութիւնը մերձաւորութեան տե-
 դի շունենայէն պատճառած լինի՝ այն ատենը
 պարտաւոր է բժիշկի խորհուրդով շարժիլ այս
 կէտիս մէջ :

10 . Թէ անլուրիւնը անբո՛ւնի՞ է : Պէտք է գիտ-
 նալ որ ամուլ սեպուած կանանց կամ էրիկ մար-
 դոց հարիւրին իննսուներ ամուլ չեն . այլ որ և
 իցէ հիւանդութեամբ մը կամ պատճառաւ մը
 իրենց ծննդական գործարանաց մէկը կամ մէկ
 քանին եղծուած է . և հետեւարար թէ որ ան-
 դամադննութեան հմուտ բժիշկի մը խնամքովը
 դարմանուին՝ անշուշտ կը բժշկուին և զաւակ
 կ'ունենան . տարիներով զաւակ չունեցող կա-
 նայք ամենեւին յուսահատելու պատճառ չու-
 նին , ըստ որում կան դարմաններ որոնցմով հը-
 նարաւոր է յղութեան տեղի ունենայլը :

11 . Թէ շարունակ զատած զատակ բերանները կրնան ա-
 ռողջ զատակ թնել : Աս ալ տեսակ մը ցաւալի հի-

ւանդութիւն է , որ շատ կանայք ենթակայ են , սակայն ուրախ եմ յիշելու որ այս հիւանդութիւնն ալ կարելի է բժշկիլ , և ամենեւին պատճառ չիկայ յուսահատելու :

12 . Թէ ծննդական գործարանաց վերաբերեալ հիւանդութիւնները կամ տակաստորութիւնները դարձանելու համար Ինչպէ՞ս բժշկի ընդելու է : Յիրաւի այս ամենէն մեծ խնդիրն է լուծելու , և շատ ալ դժուարին , ինչու որ թէ որ մէկը առանց բժիշկ ընտրելու կարողութիւնը ունենալու՝ ամենէն առաջ իր դէմը ելլողին յանձնէ ինքզինքը , անշուշտ ամենամեծ հաւանականութիւն կայ որ չէ թէ միայն չի պիտի առողջանայ այլ նստեւա աւելի հիւանդ պիտի լինի . ուստի հարկ է ինձ հոս յիշել թէ ան որ ծննդական գործարանաց վերաբերեալ որ և իցէ պակասութիւն մը կամ հիւանդութիւն մը կամ ախտաւորութիւն մը ունի , թող նախ իւր հիւանդութեան բնութիւնը և պատճառները ուսանի այս կէտիս վրայ հմտութիւն ունեցող անձէ մը , և յետոյ յանձնէ ինքզինքը այն բժիշկին , որոյ համար որ կրնայ երաշխաւորել յիշեալ ծննդական գործարանաց կազմութեանը և բնութեանը վրայ տեղեկութիւն ունեցողը , բայց թէ որ այս անհնար լինի թող այնպիսի բժիշկի մը դարմաններն ընդունի որ բժշկական գեղերէն աւելի ուրիշ արտաքին , բարոյական և առողջապահական միջոցներու կը դիմէ . ինչու որ պէտք է գիտնալ թէ բնութիւնը այս տեսակ հիւանդութեանց մեծապէս կը նպաստէ , և գրեթէ ամենեւին կարօտու-

Թիւն չի թողար հանդային գեղերու :

Մեր (A) այս աշխատասիրութիւնը առ այժմ կը վերջացնեմք, ինչպէս որ առաջին տպագրութիւննիս ողջատհ հասարակութեան մեծագոյն մասէն ընդունելութիւն գտաւ անանկ ալ այս երկրորդ տպագրութիւննիս նոյն ընդունելութիւնը կը գտնէ, և ուրիշ առթիւ մը դարձեալ պատահութիւն եթէ ունենամք աւելի ընդարձակ, աւելի պատկերազարդ մի ալ հրատարակել յօգուտ ամեն անոնց՝ որոնք կամ ամուսնացեալ են և կամ թէ պիտի ամուսնանան, որքան տարրեր պիտի լինէր մարդկային սեռին կացութիւնը թէ որ նա յարգէր ինչ որ երկինք իրեն շնորհած է, և ճշմարիտ պարկեշտութեան համեմատ ուստնէր այն ամեն օրէնքները՝ որոնց ինքրն հպատակ է. այն օրէնքները որոնց վրայ այսօր տեղեկութիւն չունենալով եղկելի կացութեան մը մէջ ինկած է, ուր թէ որ շարունակէ մնալ անտարակուսելի է իւր կործանումը. այս ըսածս թէ որ ճշմարիտ է թող խոստ աշխարհ ինչ որ ունի ըսելու :

(A) Հեղինակը մեծած ըլլալով, իւր ընտանիքը հեղինակութիւնը մեզի փաճառեցին 1000 օրինակի համար. ուստի սոյն տողերը կրկնելը թէ և աւելորդ՝ բայց չուզեցինք հեղինակութենէն բան մը փոխախել :

Ծ-ն . Յ . Գ-Ջ-Ֆե-ն :

ՊԱՐՈՒՆԱԿՈՒԹԻՒՆ ՆԻԻԹՈՅ

ԳԼ. Ա. Ծննդական գործարանաց վրայ ընդհանուր տեսութիւն 1

ԳԼ. Բ. Իդական ծննդական գործարաններ 7

ԳԼ. Գ. Իդական ներքին ծննդական գործարաններ 15

ԳԼ. Դ. Կանանց հաւկիթը 27

ԳԼ. Ե. Կանանց ամսական արեան հոսումն 33

ԳԼ. Զ. Արական ծննդական գործարաններ 43

ԳԼ. Է. Սերմնահեղուկ և սերմնորդք 53

ԳԼ. Ը. Սերական միաւորութիւն կամ զուգաւորութիւն 55

ԳԼ. Թ. Յղութիւն 61

ԳԼ. Ժ. Սաղմնական սնունդ 70

ԳԼ. ԺԱ. Սաղմնական շրջանառութեան մանսառնորութիւնքը 75

ԳԼ. ԺԲ. Արդանդէն դուրս յղութիւն և անրնական դէպքեր 74

ԳԼ. ԺԳ. Երկու օրեակ և կրկին յղութիւն 77

ԳԼ. ԺԴ. Տեւողութիւն յղութեան և մանկան արեւու միջոցը 78

ԳԼ. ԺԵ. Հետաքրքրական և կարեւոր ակնկէտութիւնք 80

Ստորագրութիւն

ԲԱՅԱՏՐՈՒԹԻՒՆ ԱՆԴԱՄԱԶՆՆԱԿԱՆ ԲԱՌԻՅ

- Արտաքին բացուածք . վլլլլլլ , Ֆոսս Տանկնա :
- Արտաքին շրթուներ . Լապիա Բոստենի , Լապիա Տաճարա :
- Անասակ մսանք . Բրոսիէր Կլանարա :
- Արտաքին մաշկ . Սէրօթի-Տ :
- Ամորձիքներու վարիչ . բեթե Ռե-Ռիա :
- Բուսական փամփուշտ . Կերֆնեւ Վե-ե+լ :
- Բազմաթեւ թաղանդ . Ֆեպրի-ը Ռե-նի+ :
- Բազմախորշ մարմին . Բորթի-ա +աՎերնօսի-Տ :
- Երկրորդ մաշկ . Տարթօա :
- Երրորդ մկանուներ . ԲրեՏա-Ռի Տ+լ :
- Թաղանդային պարկ . Թո-նի+ա ՎաճիՆալիա :
- Թաղանդամաշկեայ . Թո-նի+ա ալպի-ՏիՆա :
- Իզամուտք . ՎաճիՆա :
- Ծայր մաշկ . Բրեթի-ա :
- Ծողք . Բեւլիա :
- Կղիթորիկ . +լեթ-Ռիա :
- Կրարեան խոռոչք . Չրաֆեան Վե-ե+լ :
- Կղկղանցք . բե+թի-Տ :
- Կղիթոր կամ Արանդամ . ԲեՆիա :
- Կապիճք . վեթեւի-ա :
- Հեշտական լուսին . Մօնա ՎեՆերիա :
- Հիսկն . Հիճն :
- Հաւկիթ . Օվա :
- Չուարարք . Օվարի-ա :
- Ղենջակ . Աքրօն :
- Մսանք . Կլանա :
- Միղանցք . Ո-րեթիա :
- Մսանքի աղօս . Քարօնա Կլանարիա :
- Յաւերթահարս կամ Ներքին շրթուներ . ՆիՏՖ . Լապիա
Ռնորա :
- Շտապող ծորակներ . Էճե+ե-լեթօրի +անալ :

- Ստորակէտ . Բերեռիւմ :
- Սերմնատար անոթ . Վասն արիֆերեռիւմ :
- Սերմնական անոթք . Սեֆեռեռ վեռիւմ :
- Սերմնատար անոթ . Վասն արիֆերեռիւմ :
- Սերմնարար տաշտք : Թիւրիւմ աբիֆերեռիւմ :
- Սերմնական լար . Սֆերեռիւմ + օրք :
- Սերմնարարք . Վեռիւմ + ֆերեռիւմ աբիֆերեռիւմ :
- Սպունդային մարմին . Քօրեռիւմ աբիֆերեռիւմ :
- Սերմնորդք . Սֆերեռիւմ օրք , առիւմ ֆերեռիւմ :
- Վիղ . Նեռ :
- Վարիչ անոթ . Մեռիւմ ֆերեռիւմ :
- Վերնամաշկ . Էֆերիւմ ֆերեռիւմ :
- Տուիչ անոթ . Վասն արիֆերեռիւմ :
- Փաշուկեան տաշտք . Փաշուկեան ֆերեռիւմ :
- Փուրքէթ . Փուրքէթ :
- Փամփուշտ . Պիւրք :
- Քորէրեան մանք . Քօրքիւմ ֆերեռիւմ :

ԲԱՅԱՏՐՈՒԹԻՒՆ ՊԱՏԿԵՐԱՅ

- Ձեռ 1 . Ա , Հեշտական լուսին . Բ , Արտաքին շրթուերք . Գ , Կղիթորիկ . Դ , Ե , Յաւերթահարս . Ջ , Ը , Իդամուտք . Կ , Փուրքէթ :
- Ձեռ 2 . Ա , Կղիթորիկ . Բ , Արտաքին շրթուերք . Գ , Դ , Յաւերթահարս . Ե , Ջ , Հիմէն . Ջ , Փուրքէթ . Կ , Ստորակէտ :
- Ձեռ 3 . Ա , Կղիթորիկ . Բ , Արտաքին շրթուերք . Գ , Դ , Յաւերթահարս . Ե , Ջ , Ջ , Մանիկաճեւ . Հիմէն . Կ , Ստորակէտ :
- Ձեռ 4 . Ա , Փամփուշտ . Բ , Արդանդ . Գ , Կղիթորիկ . Ջ , Իդամուտք :
- Ձեռ 5 . Ա , Արդանդ . Բ , Արդանդի մուտք կամ վիղ . Գ , Դ , Ե , Ջ , Փաշուկեան տաշտք , Անոթ կայլն . Կ , Իդամուտք . Ջ , Ջ , Յօդակասարք :

ՉԵԻ 6 . Ա , Արդանդին գաղաթը . Գ , Գ , Տաշ-
տանցք . Ե , Ե , Փալօսեան տաշտք . Չ ,
Չ , Չուարարք . Է , Է , Յողակապք . Բ ,
Արդանդին ներարը . Չ , Չ , Արդանդի Յո-
ղակապք . Ս , Արդանդի վիղ :

ՉԵԻ 7 . Ա , Բ , Գ , Շրջապատ արդանդի . Գ ,
Արդանդին ներքին մուտքը :

ՉԵԻ 8 . Ա , Արդանդին գաղաթը . Բ , Բ , Փա-
լօսեան տաշտք . Գ , Գ , Ե , Չուառուք .
Չ , Չ , Է , Յողակապք :

ՉԵԻ 9 . Ա , Հաւկիթ կանանց . Բ , Գ , Գ , Չուանցք .
Ե , Չուառու :

ՉԵԻ . Ա . 9 . Սաղմին առաջին վիճակը :

ՉԵԻ 10 . կանանց Հաւկիթին մէջը :

ՉԵԻ 11 . Ա , կանանց Հաւկիթ . Բ , Գ , Գ , կը-
րապեան անօթ :

ՉԵԻ 12 . կրապեան անօթ առանց Հաւկիթի :

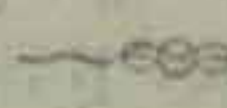
ՉԵԻ 12 . Ա , Արդանդին մուտքը . Բ , Գ , Գ , Ե ,
Չ , Արդանդի շրջապատ :

ՉԵԻ . 14 . Չուանցք վիրաւորեալ :

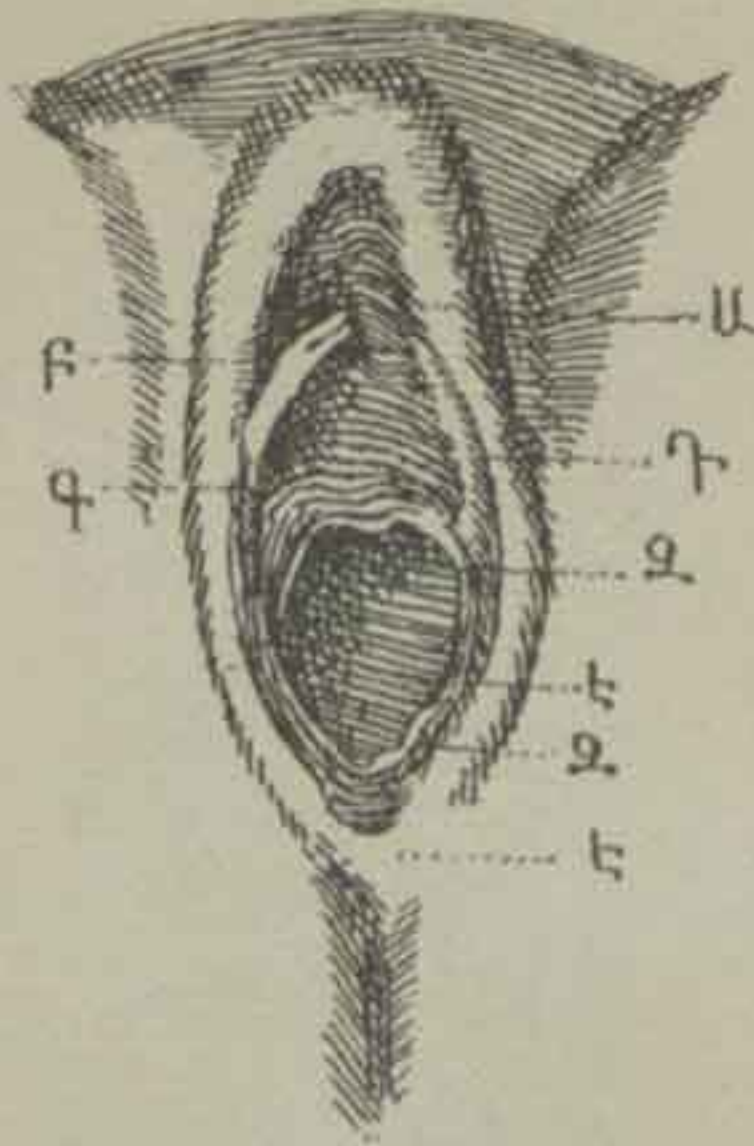
ՊԱՏԿ . Ա . Ա , Փամփուշտ . Բ , կղկղանցք . 1 , Ամոր-
ձիք . 2 , 2 Սերմնատար տաշտք . 3 Սերմնա-
կան անօթք , 5 Անառակ մսանք . 4 Շտա-
պող ծօրակներ . 7 , 7 Միղանցք . 8 կղիթոր
կամ արանդամ . 9 Գնտակ , 10 Մսանք :

ՊԱՏԿ . Բ . 1 Սերմնորդին առաջին վիճակը դեռ Հաւ-
կիթի մէջ . 2 Սերմնորդերուն իրենց Հաւ-
կիթէն ազատելնին . 3 Սերմնորդի ընթաց-
քը իդամուտքի մէջ . 4 Ուղիղ սերմնորդ-
Ա . գլուխ սերմնորդի . 5 Որ և իցէ սլաա-
ճառաւ կտարած սերմնորդերուն վիճակը :

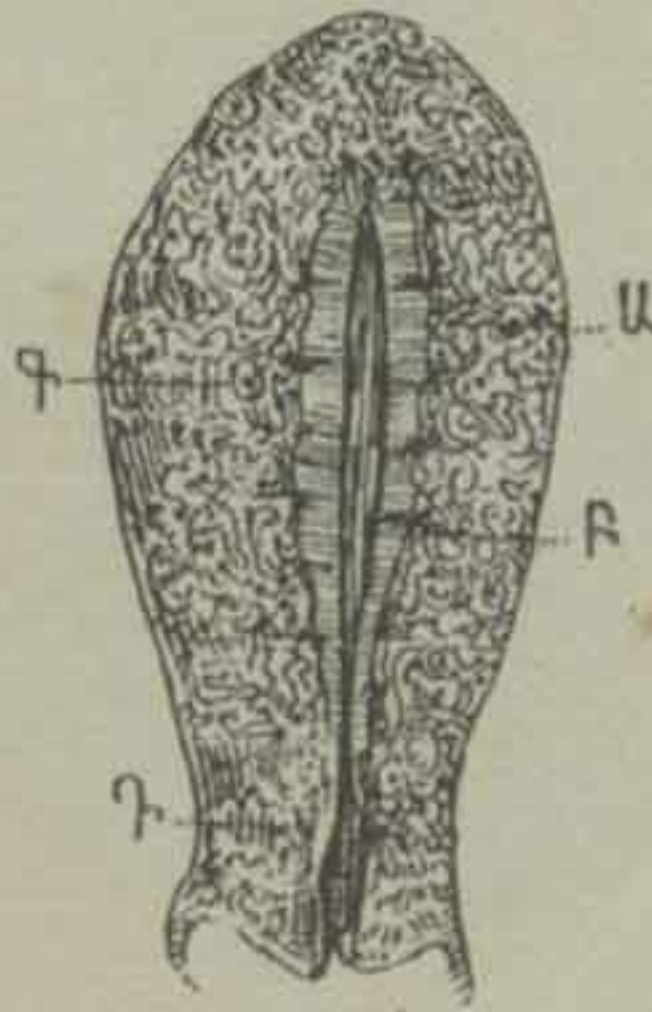
ՊԱՏԿ . Գ . Ա , Առողջ ամորձիք . Բ , Ախտացեալ ա-
մորձիք . Գ , Հաստացած և բորբոքեալ ա-
նօթներ : Այս հիւանդութիւնը գլխաւո-
րաբար գիճութենէ յառաջ կու գայ . կար-
գայ Գերեզմանք Արխտատարդաց տետրա-
կին 11 խկ Բ . տալազրութեան 2504 երեսք :

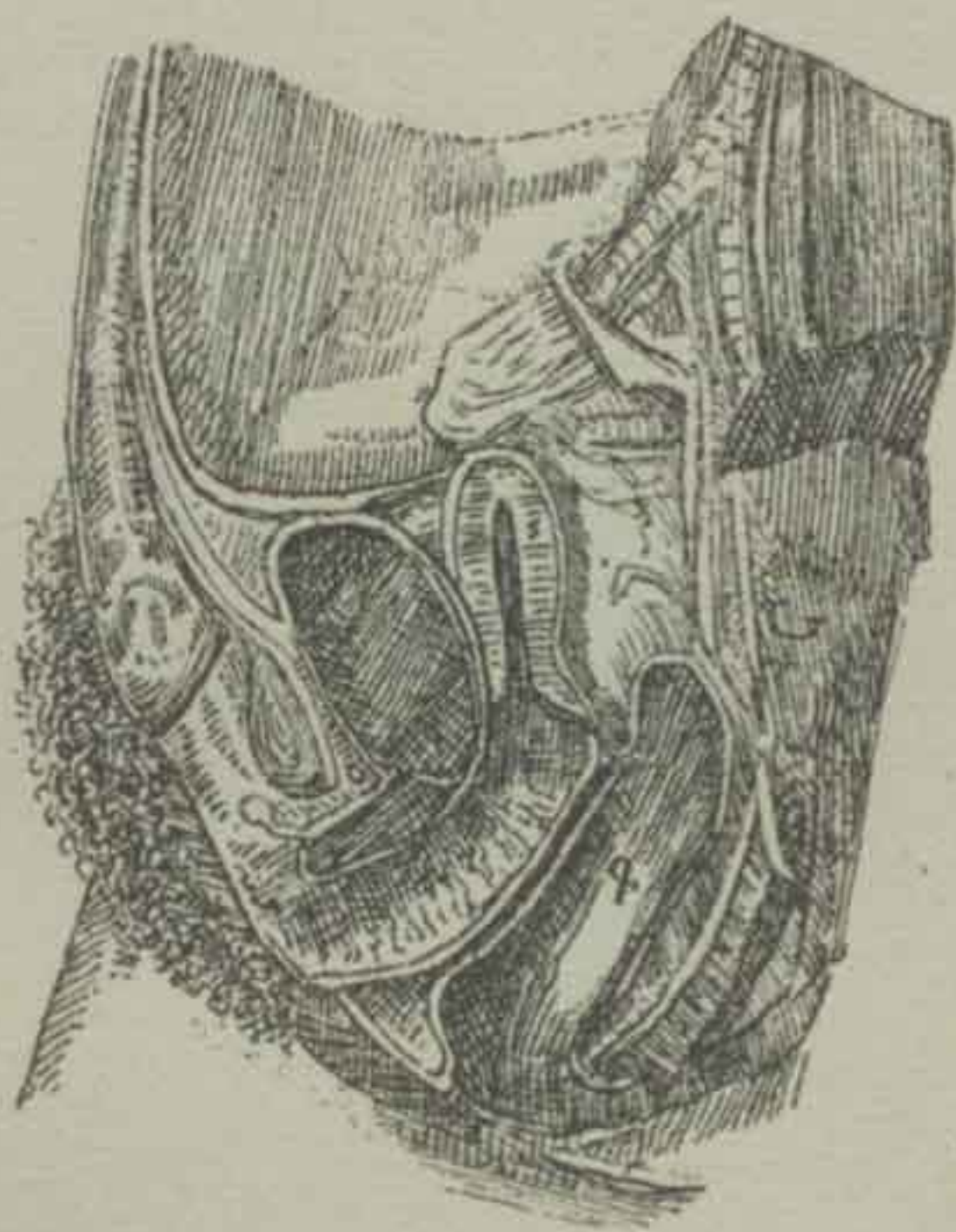
26L 3

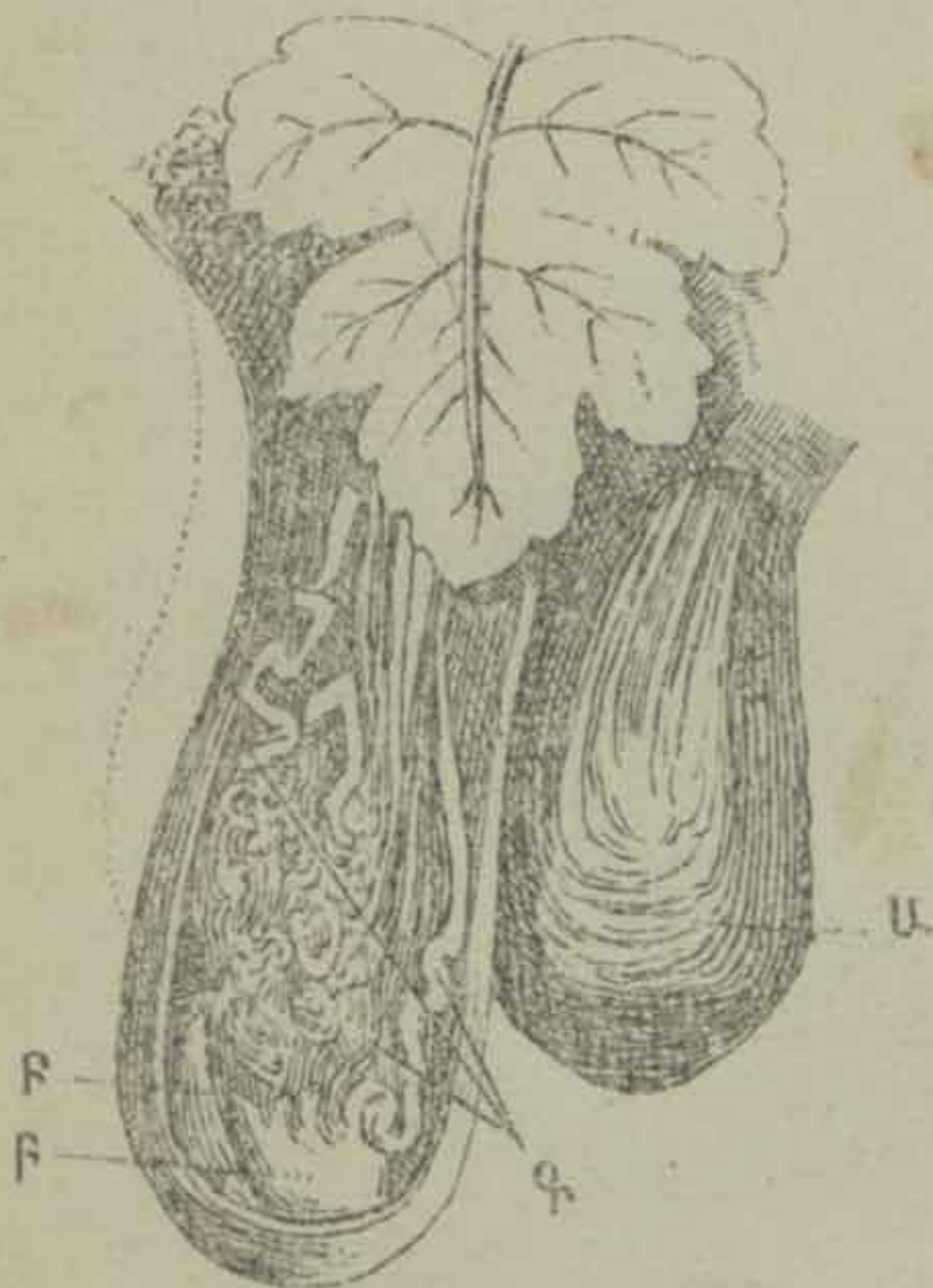
26L 7

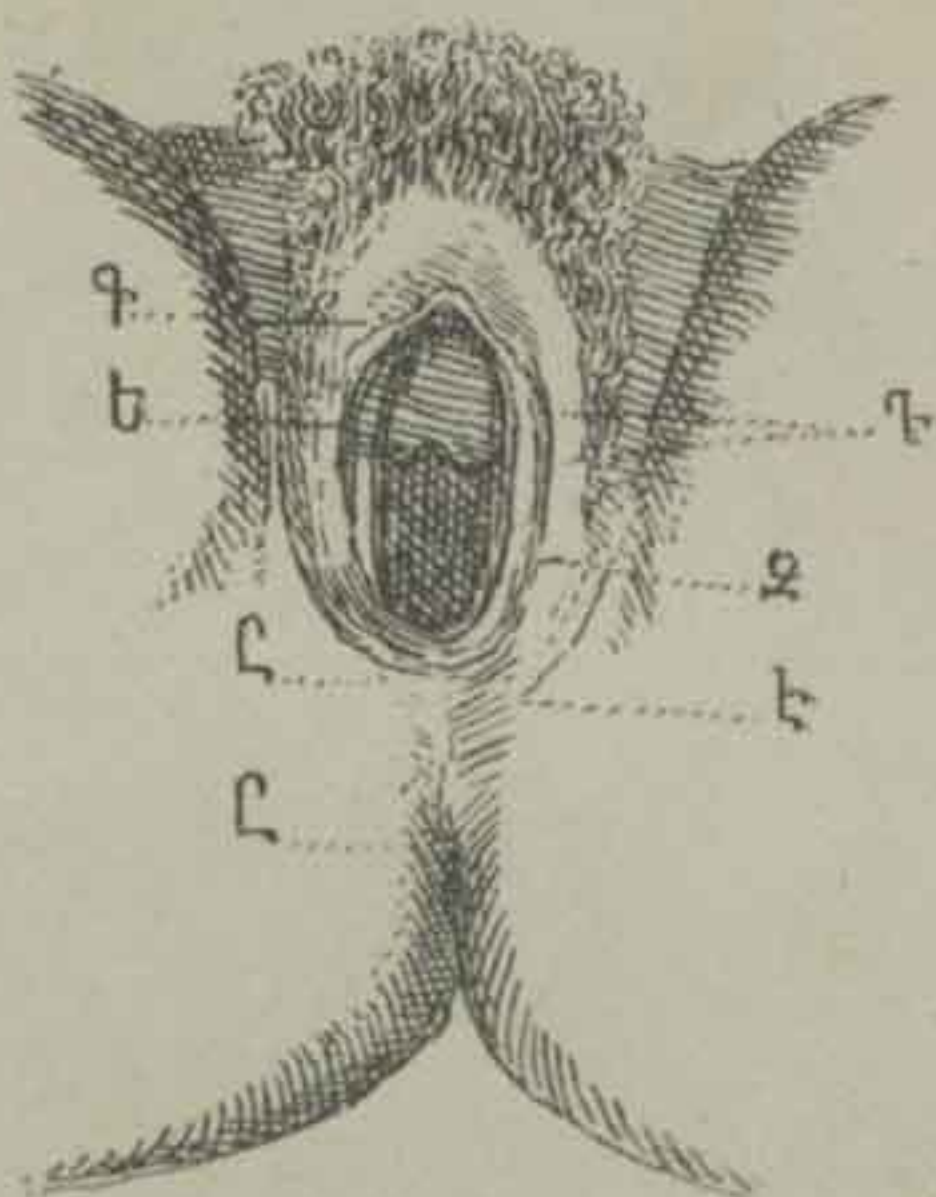
261. 4

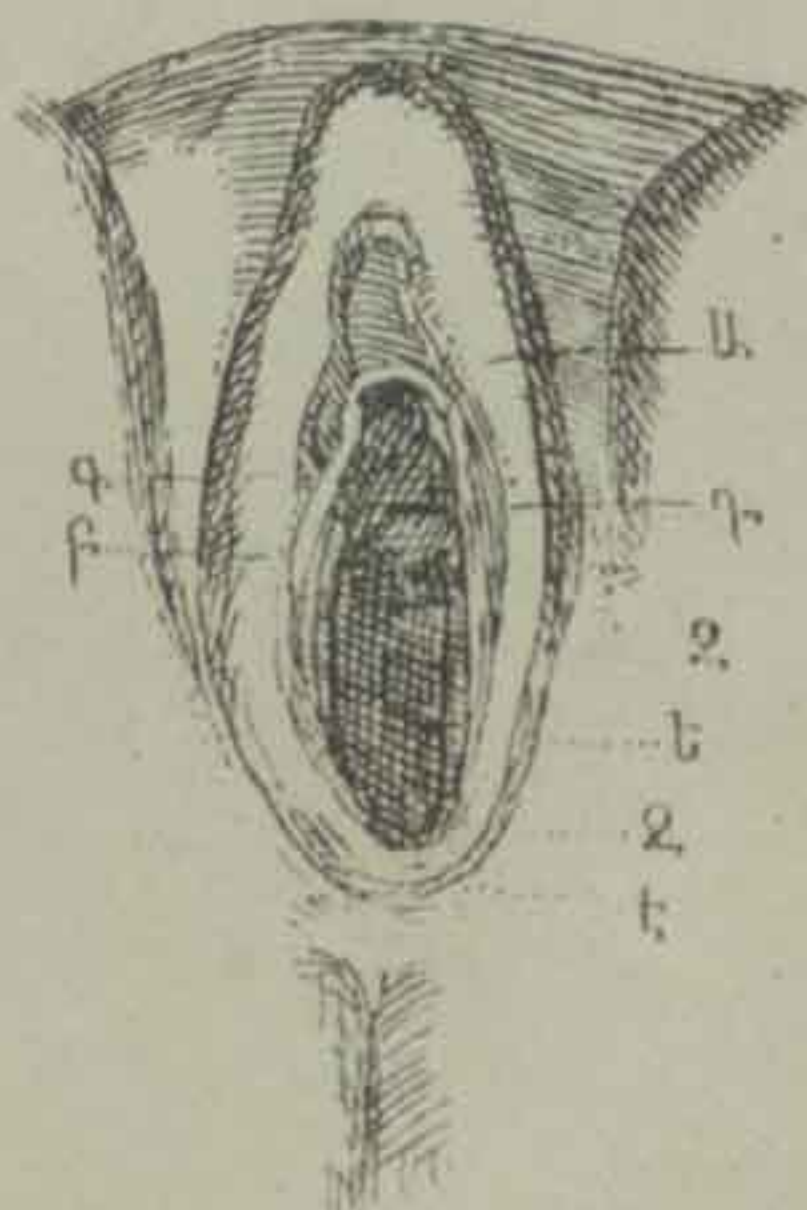
Quercus l. ♀.

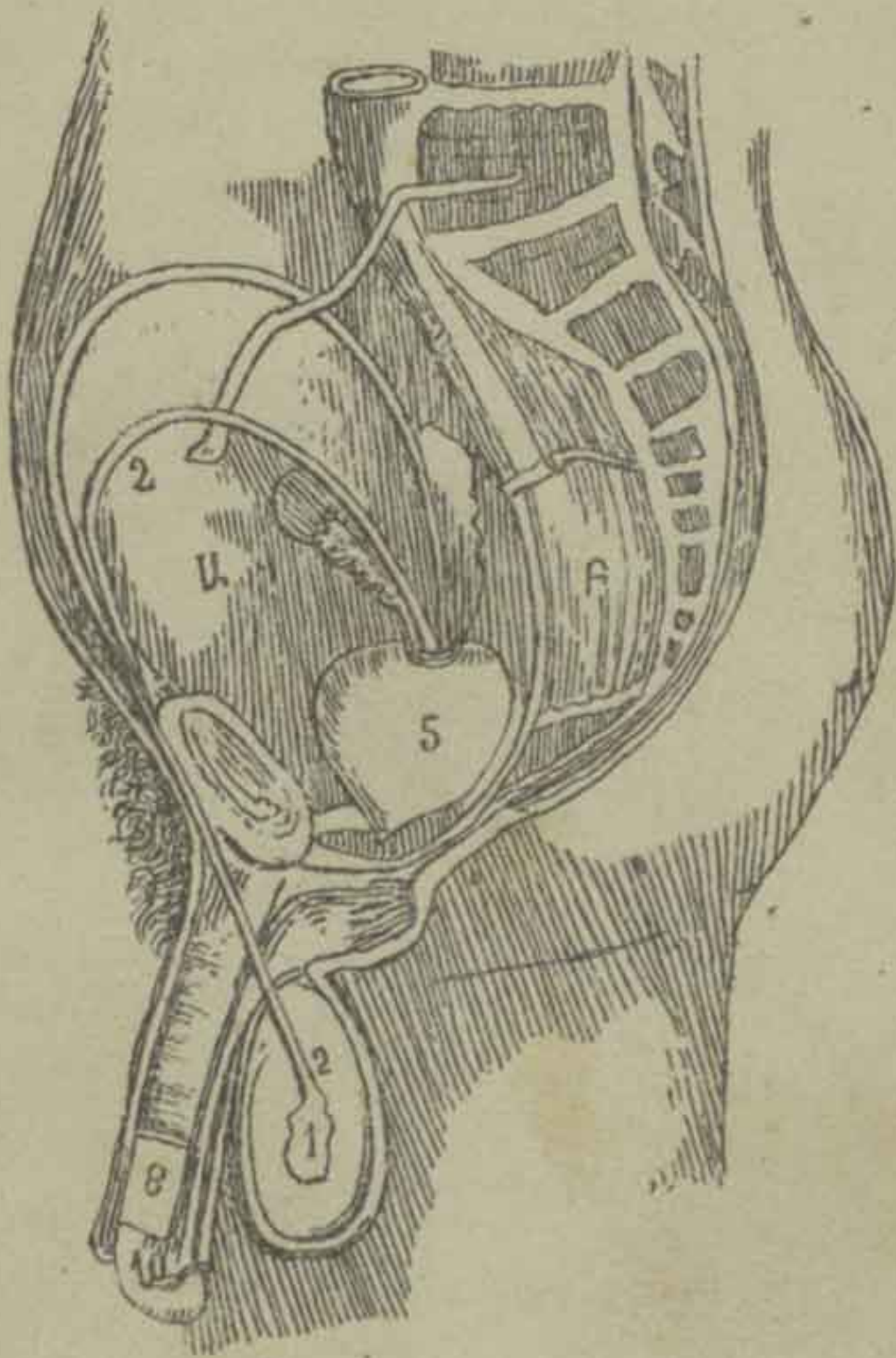
262 1

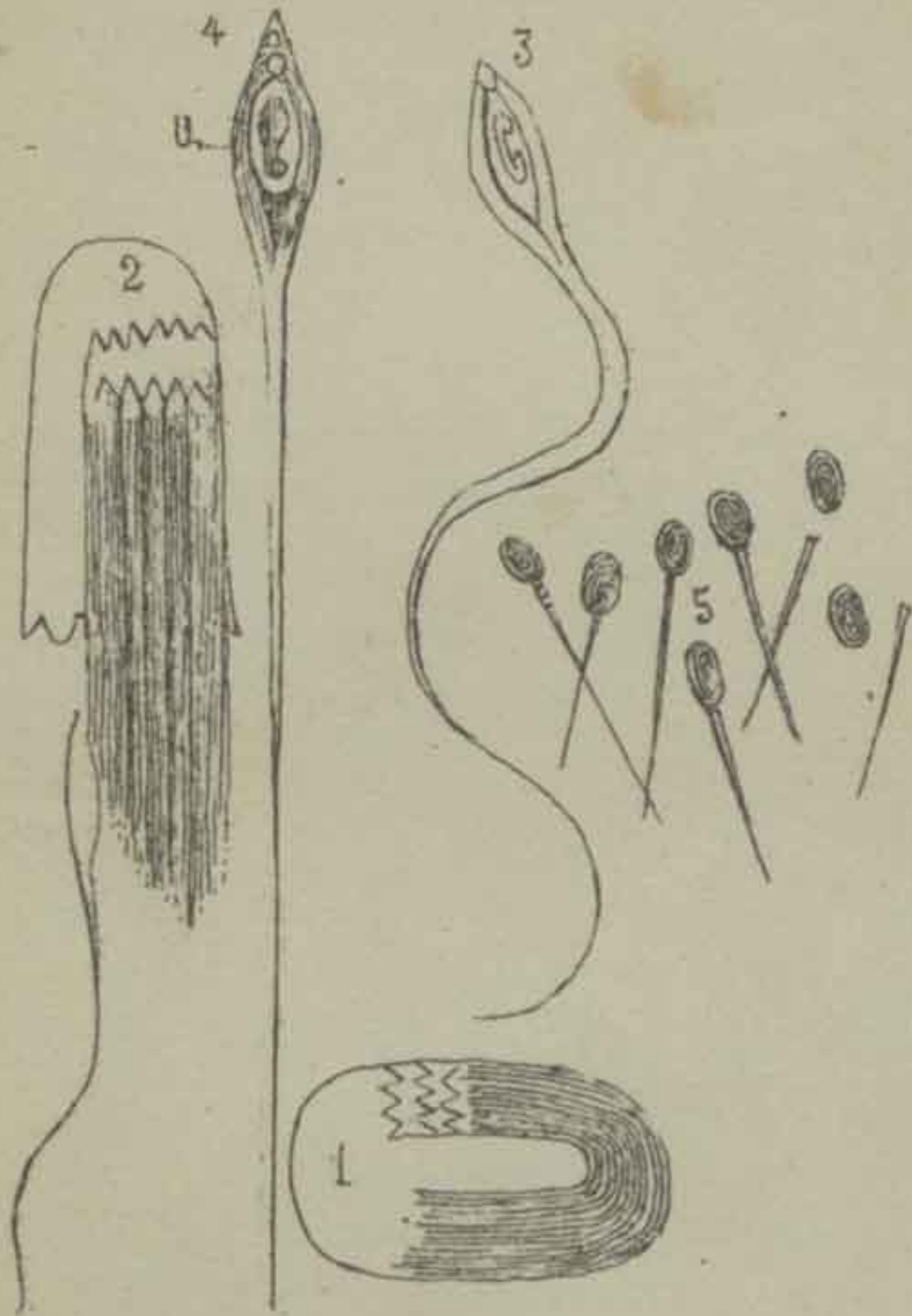
262 2

Պատկեր Ա.

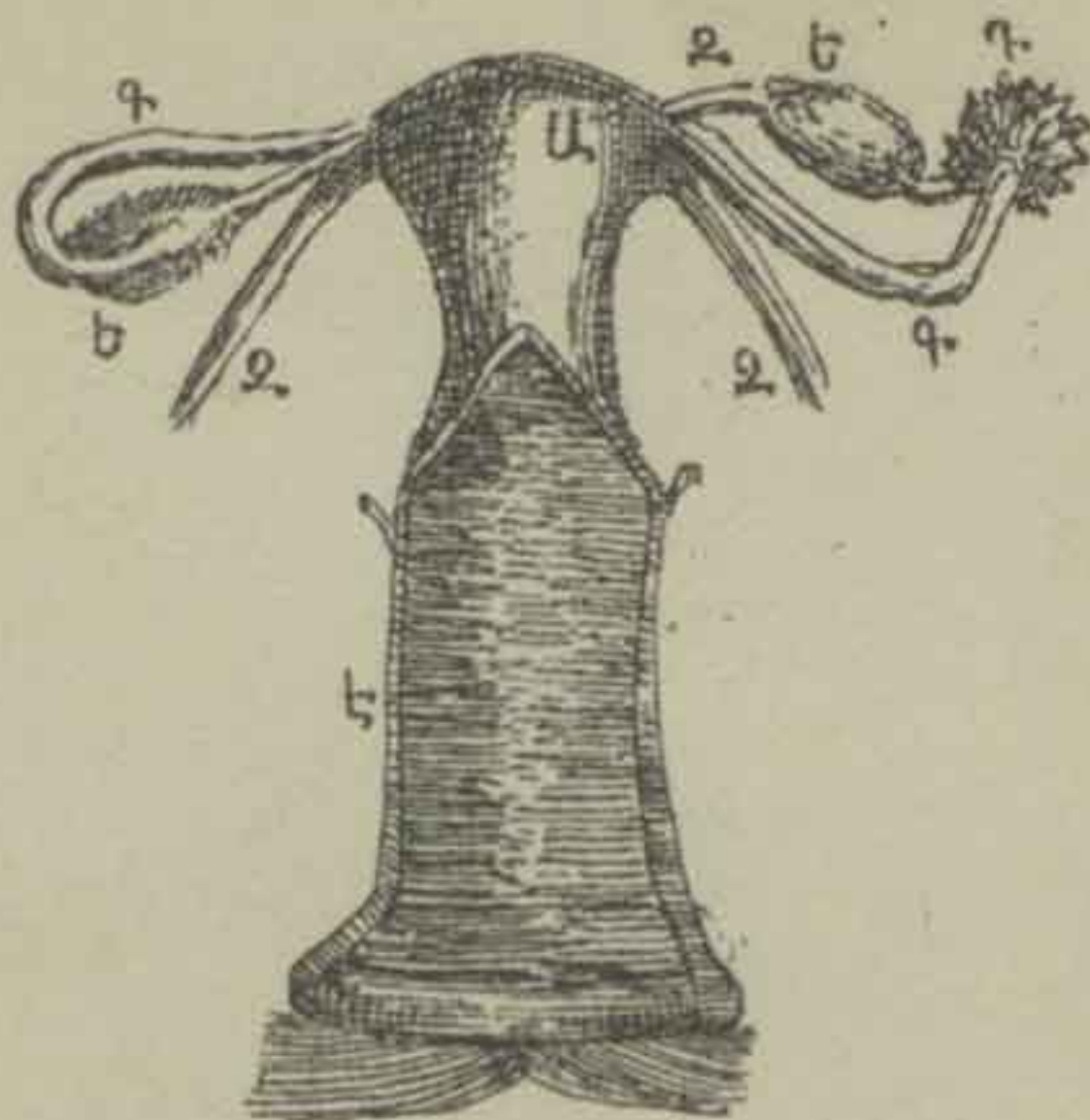

Пшкытн. 6.

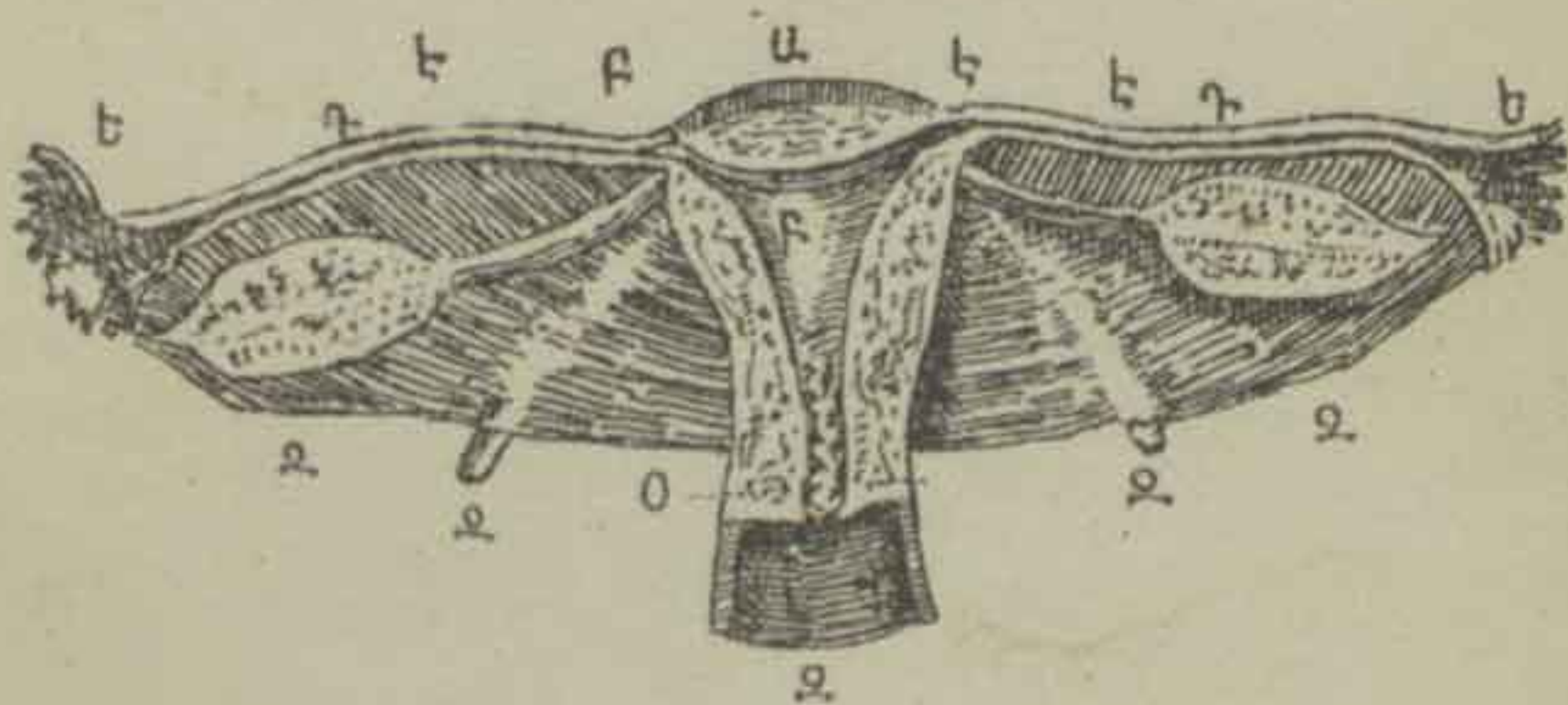

26L 5

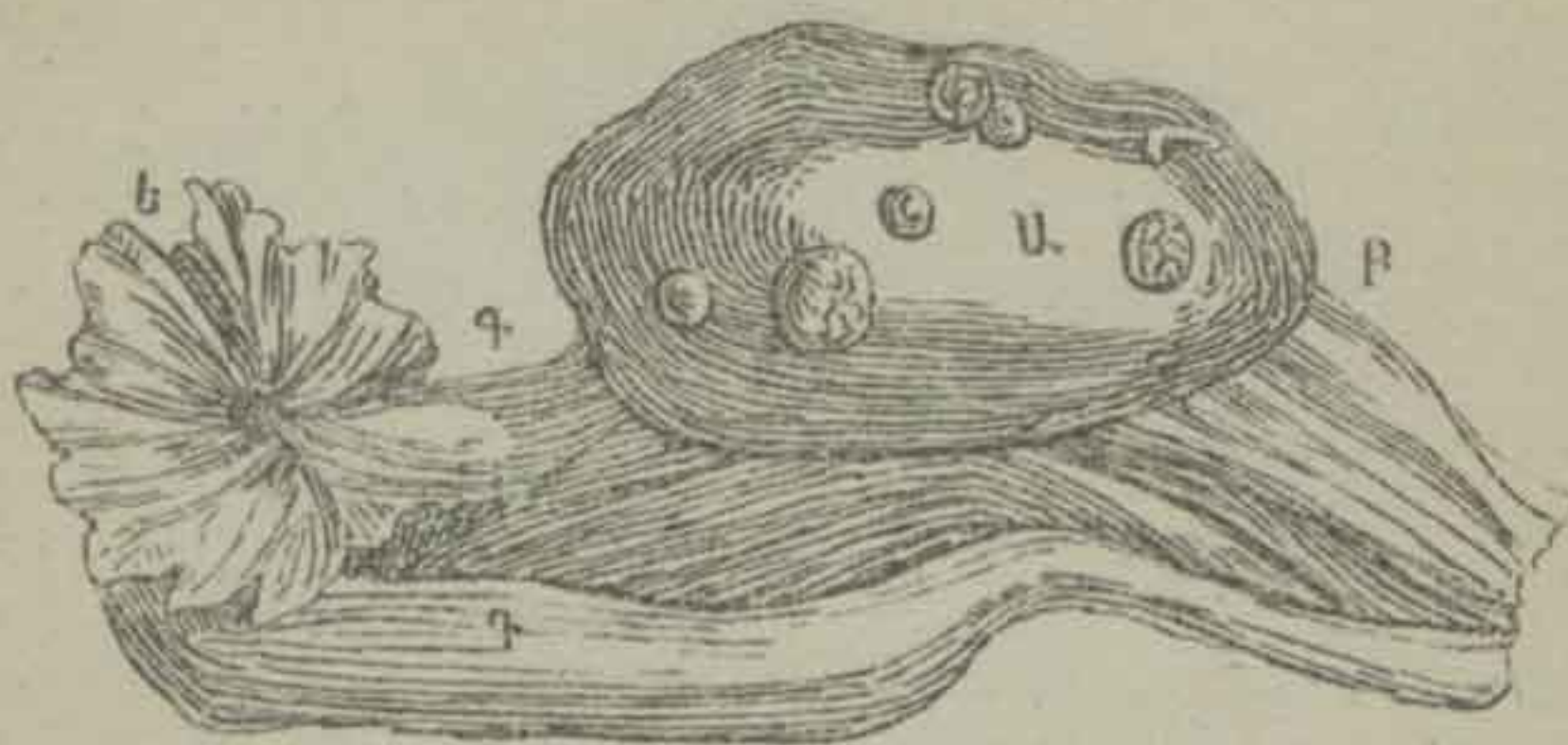
26L 6

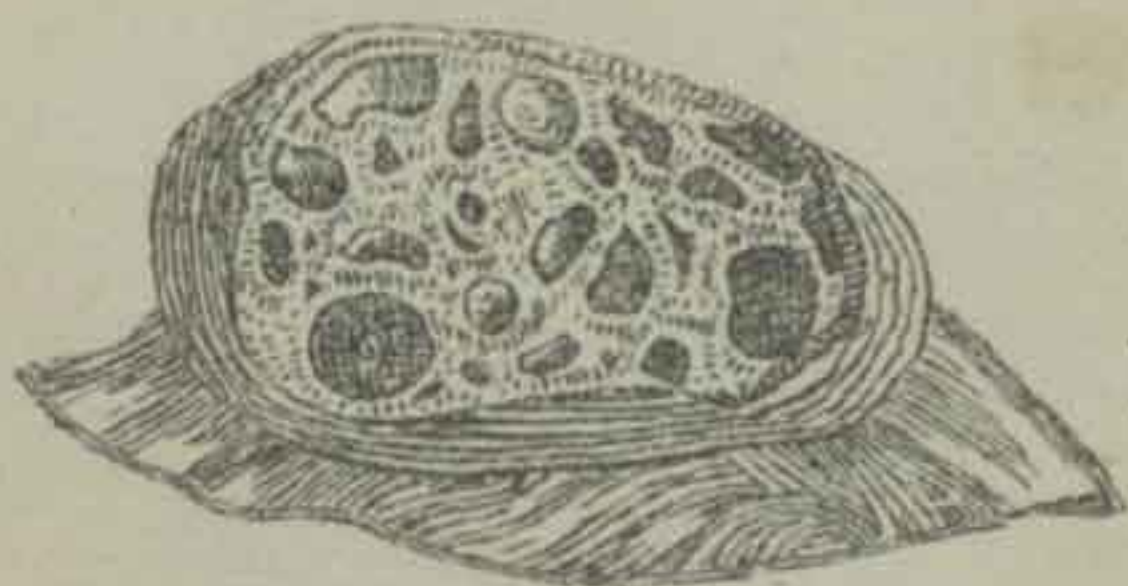

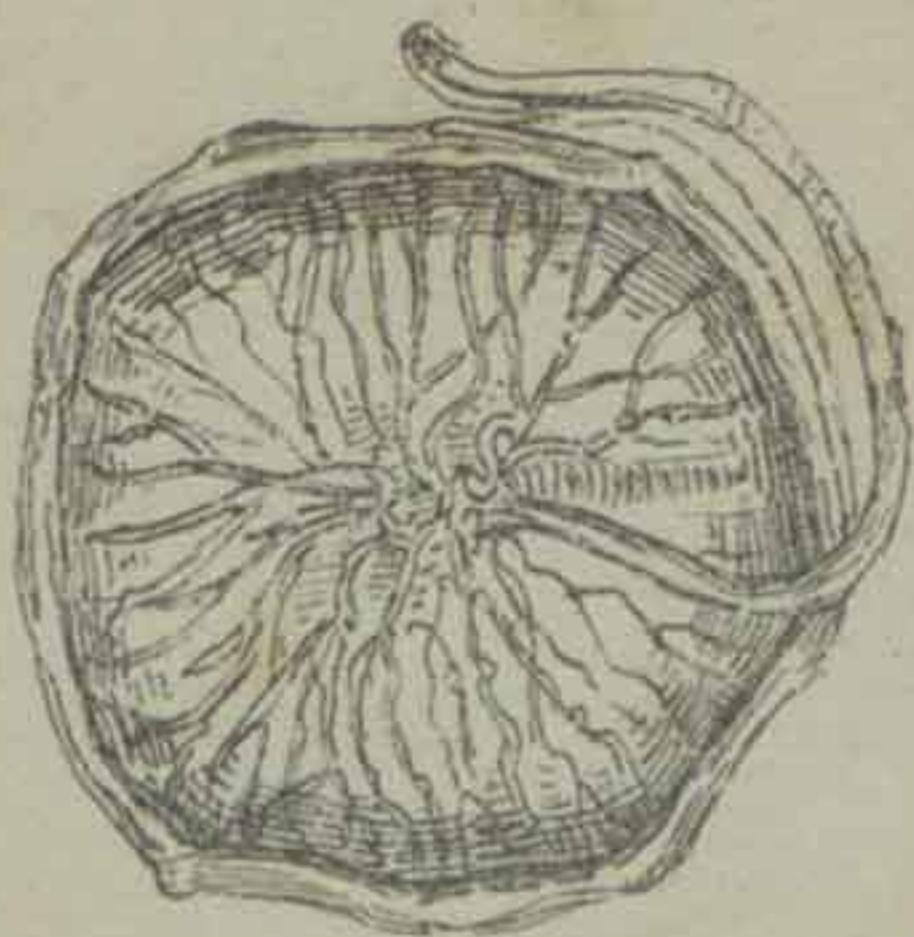
261. 8

Tab. 9

Tab. 10

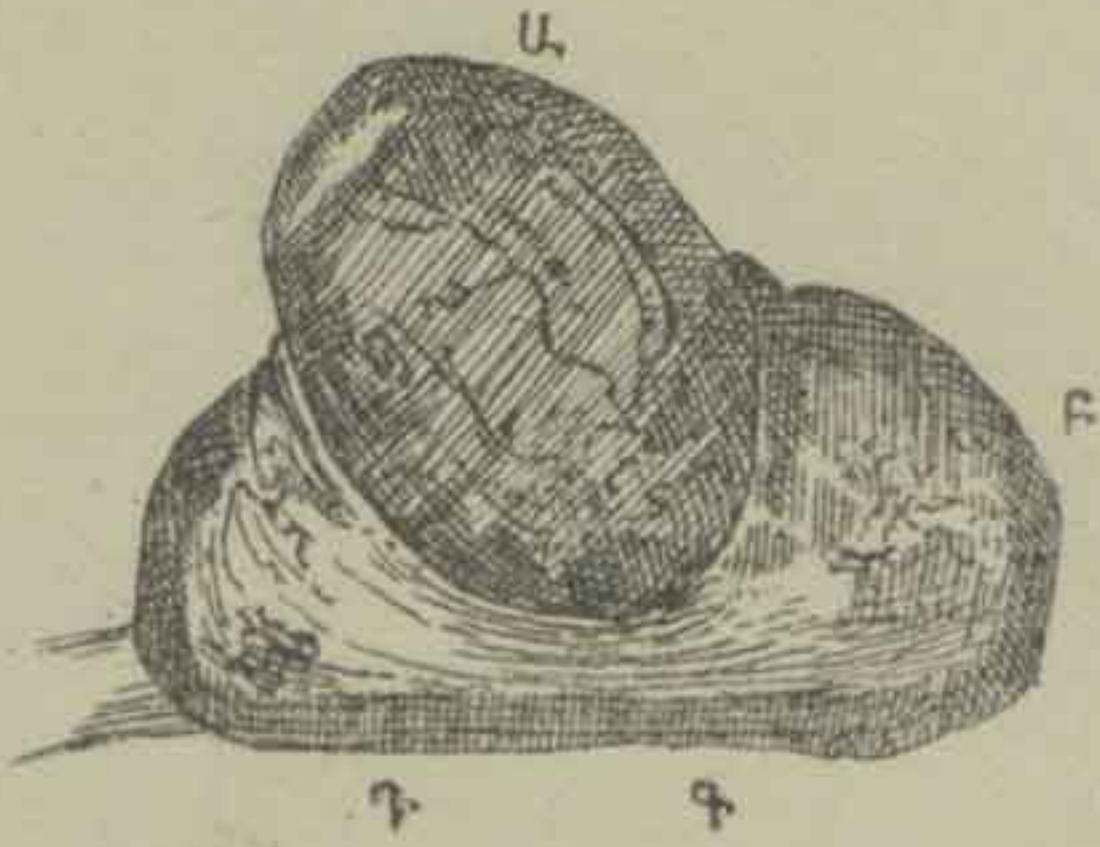

U 251 10

261 11

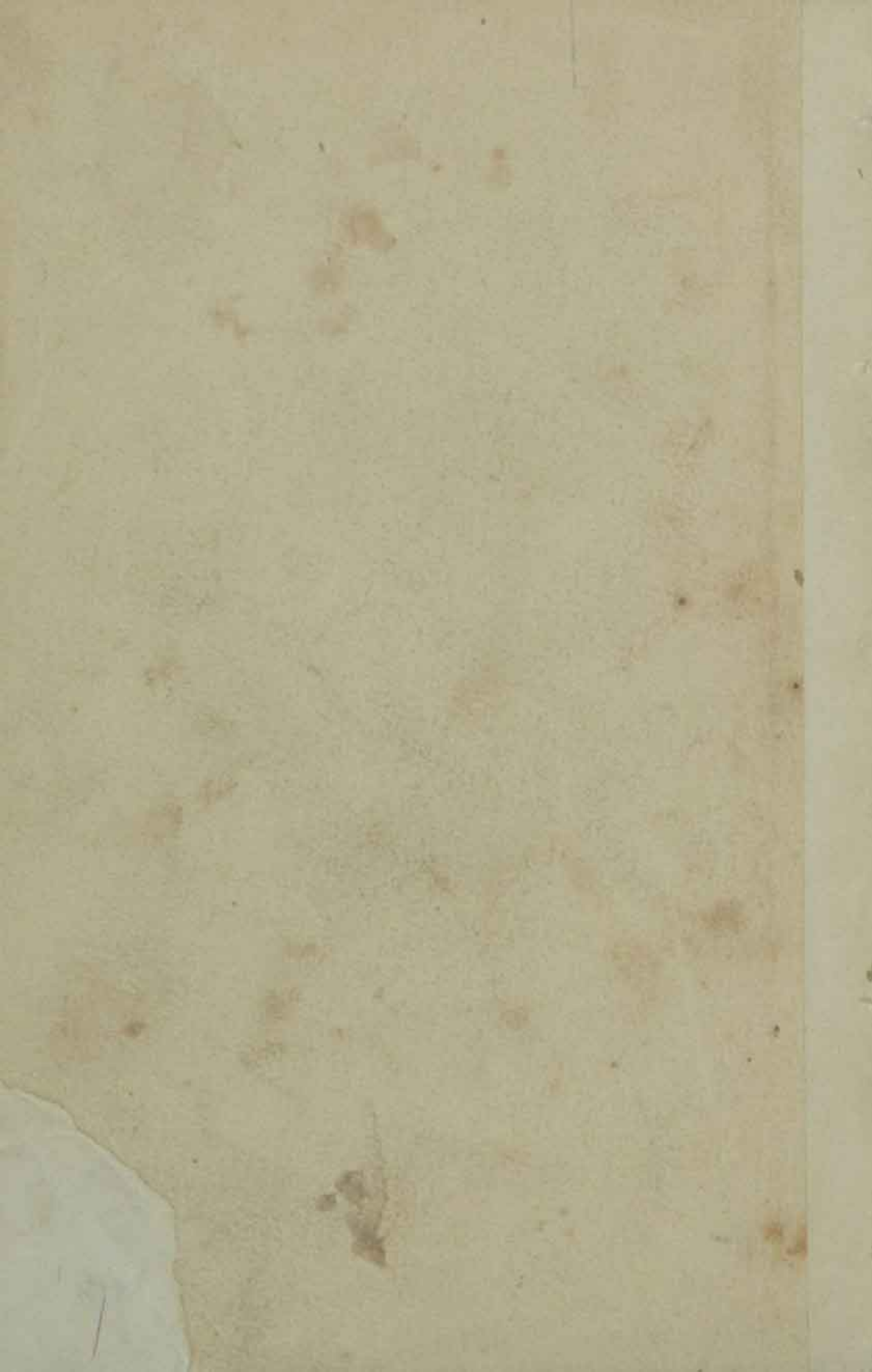

261 12

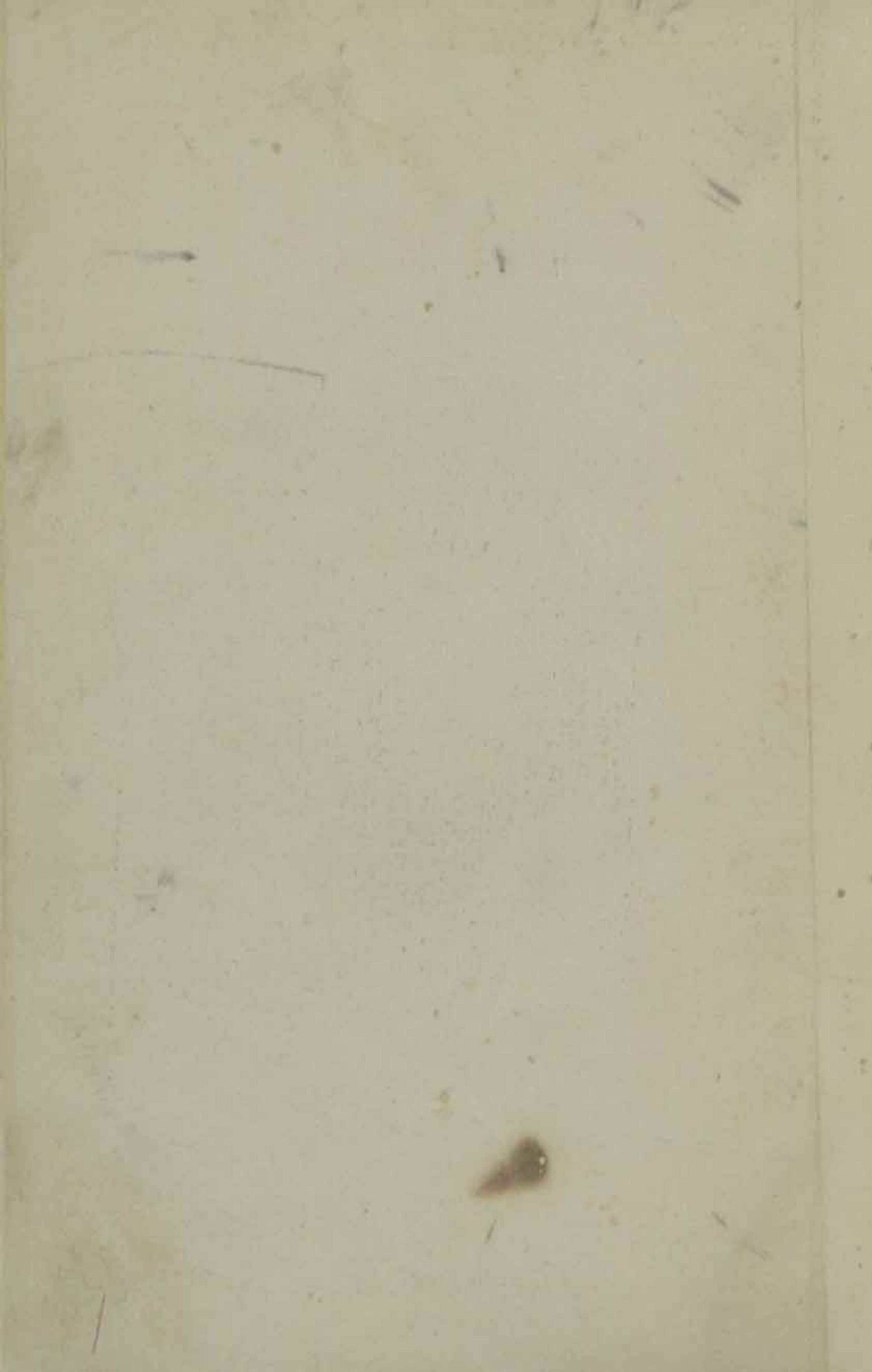
U. 2te 12

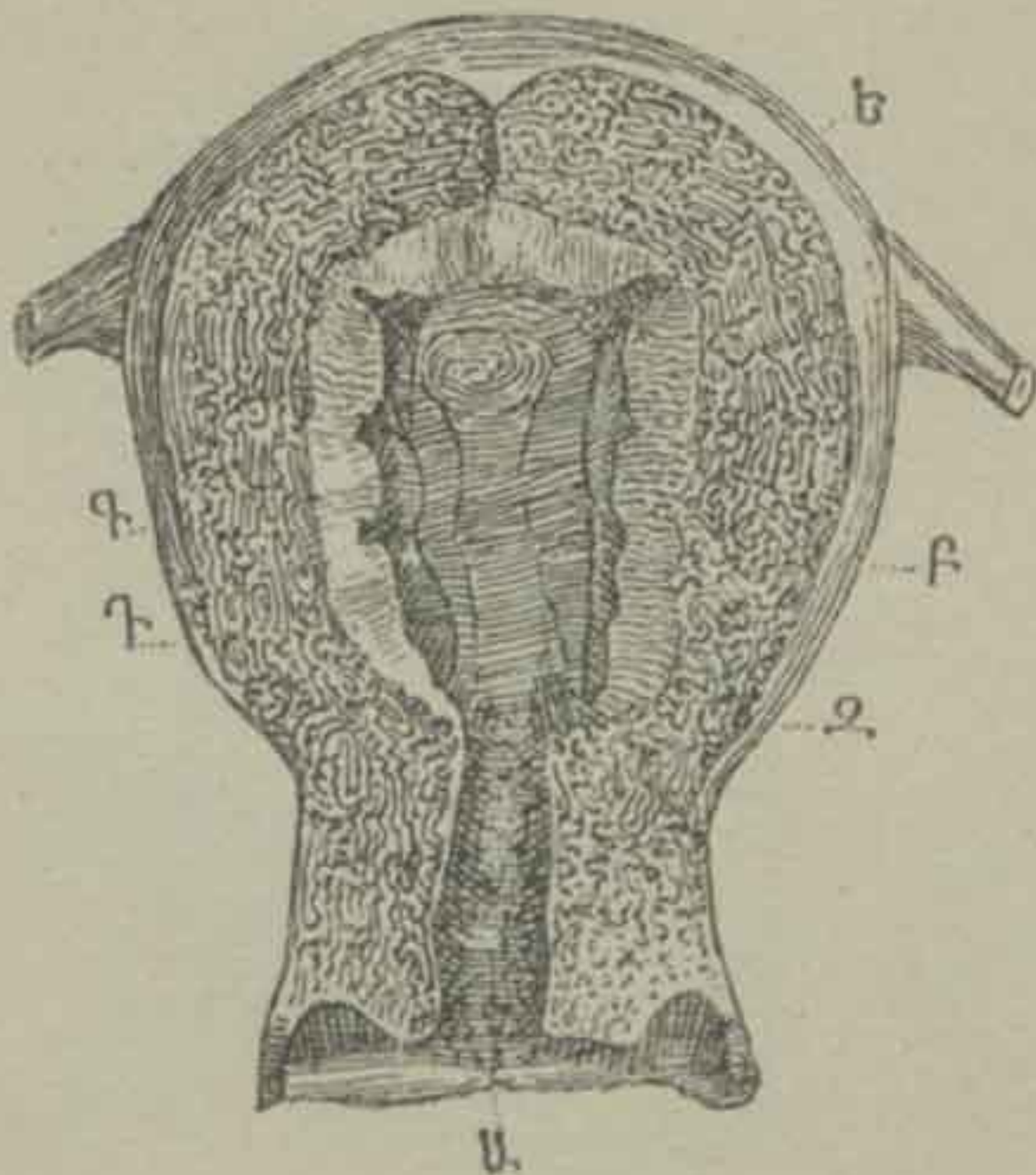

U. 2. 11.

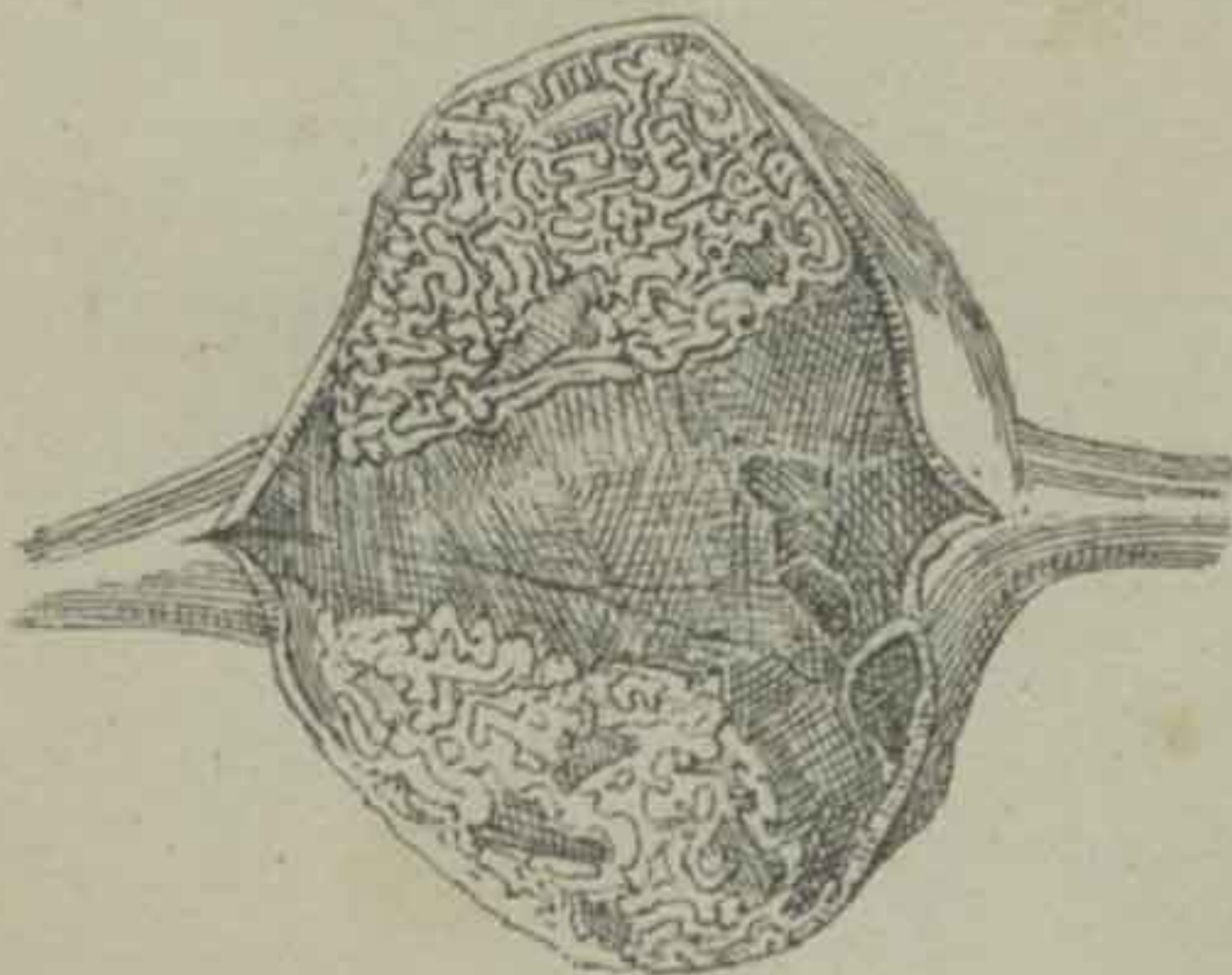

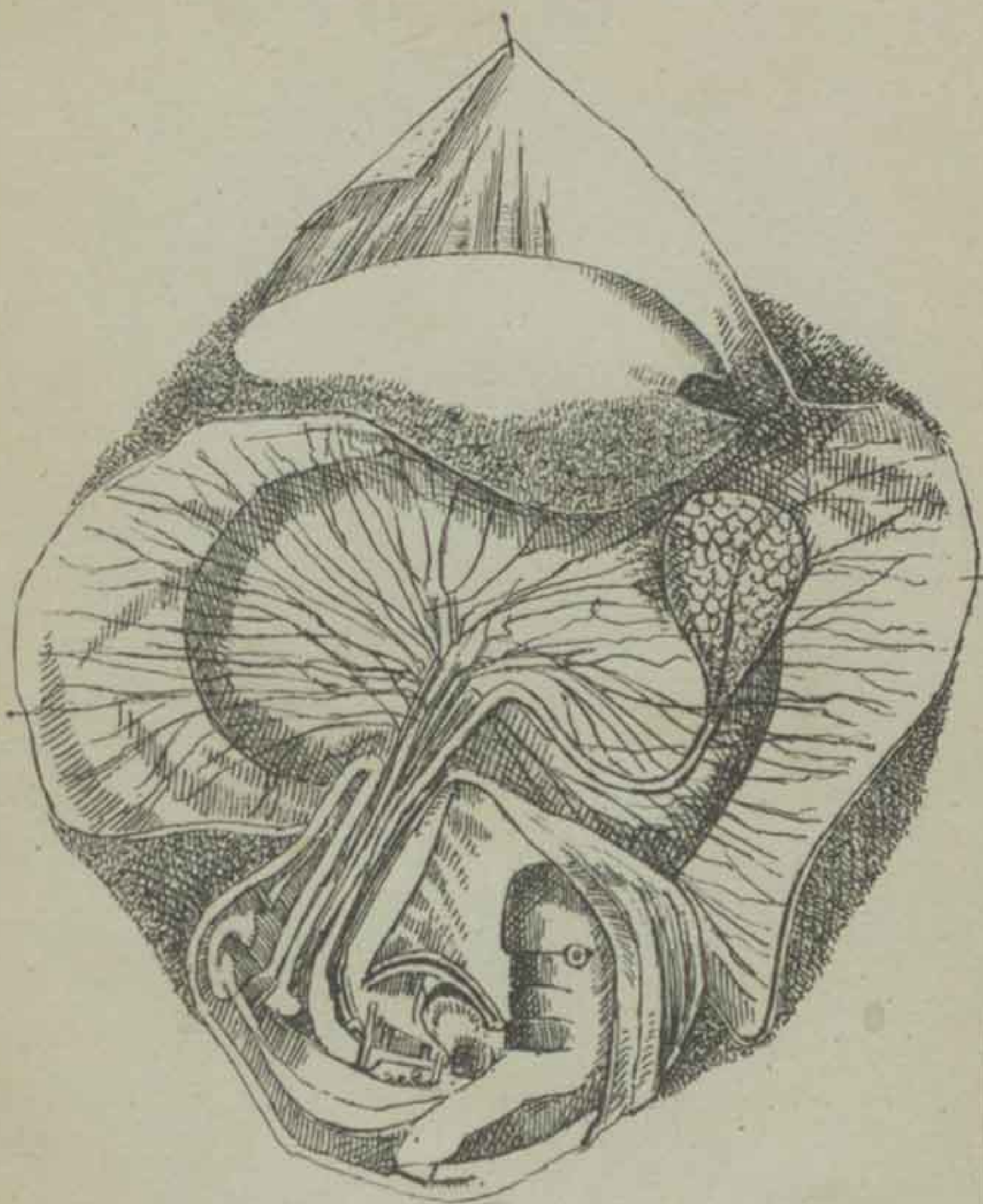
262 13

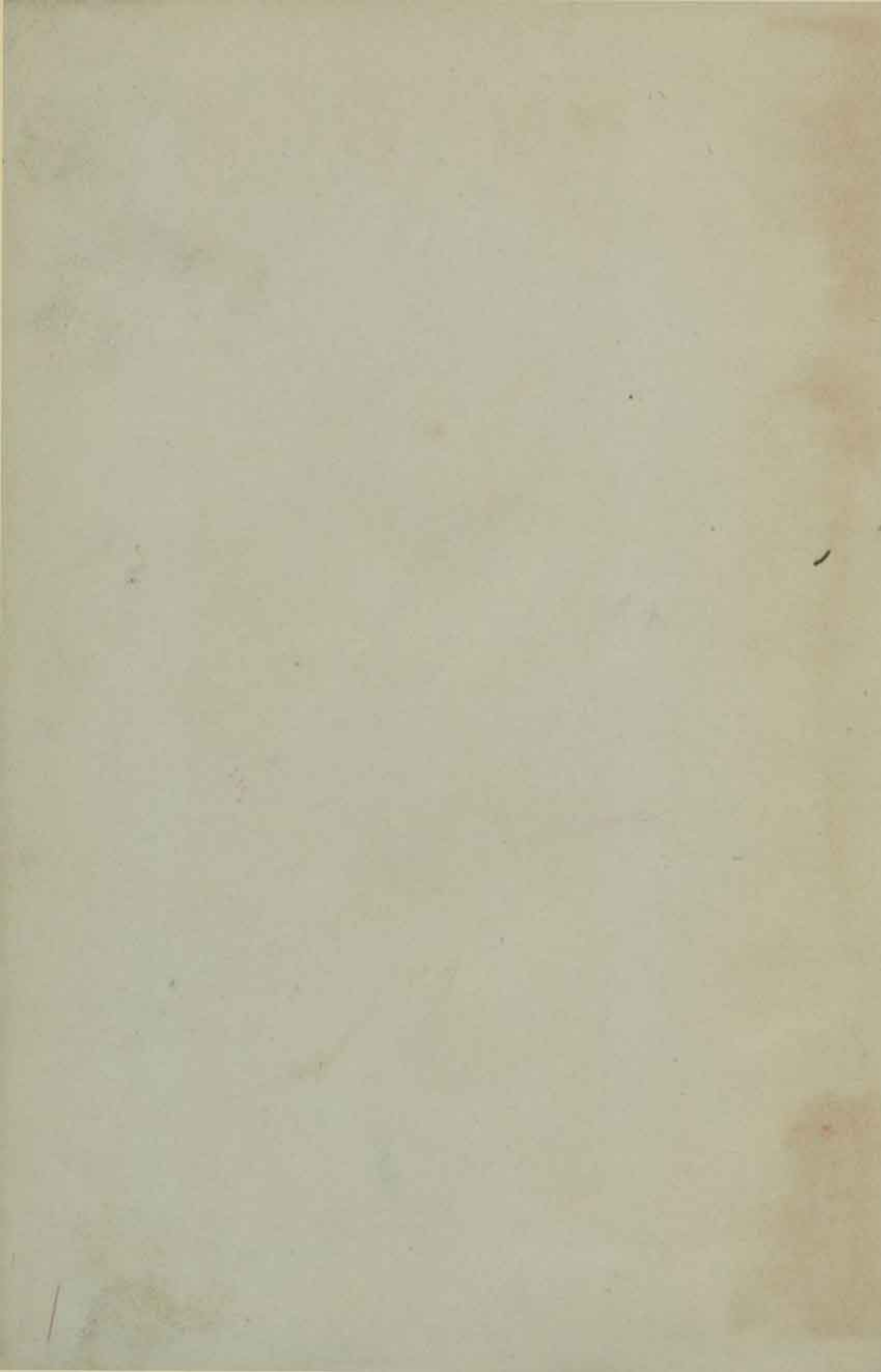
262 14

U. 261 9.

3. P. 4.

3487

2013

1-41

